

CAMPANIA ZIMNICEA 1924 - INFORMAȚII RESTITUITE¹ CERCETĂRILE ARHEOLOGICE CONDUSE DE I. ANDRIEȘESCU PE SITUL „CETATE”

DANIEL SPÂNU*

Motto:

„... și așa, am rămas singur pe șantier, cu
probleme și materiale cu totul noi pentru mine.”

Vladimir Dumitrescu²

I. Introducere

Despre cele dintâi săpături sistematice efectuate în situl „Cetate” de la Zimnicea în 1924, literatura de specialitate nu a beneficiat timp îndelungat de informații consistente. Potrivit lui Pârvan, rezultatele campaniei desfășurate la Zimnicea în 1924 urmau să fie publicate într-unul din numerele revistei *Dacia*, demers care nu a mai fost realizat³. Totuși, în *Getica* lui Pârvan, apărută doi ani mai târziu, au fost inserate unele date referitoare la amenajări (locuințe și urme nesigure ale unor fortificații) și la materiale (în special piese ceramice) descoperite în campania respectivă⁴. Unele materiale mai reprezentative, cum ar fi de exemplu câteva amfore stampilate, aveau să fie publicate patru decenii mai târziu de către Dumitru Tudor⁵. Informații privind alcătuirea colectivului și modul de cercetare a sitului „Cetate” au

¹ Contribuția de față nu s-ar fi putut împlini fără sprijinul și prețioasele sugestii ale d-nelor Silvia Marinescu Olteu, Eugenia Zaharia, Catrinel Domăneanu și Iuliana Barnea, ale d-lor Alexandru Avram și Mircea Babeș, precum și ale colegilor mei Florian Matei-Popescu, Dragoș Măndescu și Ion Pătrașcu. Țin să-mi exprim față de toți deplina mea recunoștință.

² Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.

³ Dumitrescu V. 1993, 51.

⁴ Pârvan V. 1926, 608, nt. 1.

⁵ Pârvan V. 1926, 133, 470 și 471 – despre fortificații; 467 – despre locuințe; 209-210 – despre un ipotetic ucler de cupe „deliene”; 137, 467, 590 – amfore de import; 590, 595, fig. 459 – un kantharos „attic”; 608 – fragmente ceramice cu phrynis negru; 562, 590 – cupe „deliene”; 562 – „minunat profilate vase celtice”; materiale ceramice locale ilustrate: p. 576, fig. 414; p. 579, fig. 419; p. 583, fig. 435; p. 587, fig. 444; p. 595, fig. 459. Concomitent, Andrieșescu I. 1926, 170 semnala că materialele de la Zimnicea erau similare celor de la Ploeu Crășani.

⁶ Tudor D. 1967, 71-73, nr. 126-128, 131-135 și 138. În privința descoperirii în 1924 a unor fragmente de cupe cu decor în relief la Zimnicea, atât Casan-Franga I. 1967, 19, cât și Vulpe A., Gheorghiță M. 1976 nu oferă date concludente. Cert este însă că Pârvan V. 1926, 590 era la curent cu descoperirea unor „cupe deliene” la Zimnicea.

mai fost oferite de Ion Nestor⁶ și mai ales de către Vladimir Dumitrescu în memoriile sale, publicate la șapte (!) decenii după campanie⁷.

Perioada de desfășurarea a campaniei, în lunile august și septembrie 1924, este menționată cu aproximație de V. Dumitrescu⁸, iar din informațiile oferite de D. Tudor pe baza marcajelor de pe fragmentele de amfore descoperite la Zimnicea în 1924 reiese că cercetarea s-a concentrat pe două suprafețe, A și B, cea din urmă fiind continuată cu șanțuri adiacente⁹. În ciuda tuturor acestor mențiuni, date tehnice consistente și detaliate referitoare la campania de săpături desfășurată sub conducerea profesorului Ioan Andrieșescu au rămas cu totul inedite până în prezent.

Din fericire, în primăvara anului 2005, d-na Silvia Marinescu-Bîlcu a regăsit, cu ocazia reorganizării arhivei particulare a lui Vladimir Dumitrescu, două carnete (format A6), ambele conținând aceeași versiune a jurnalului manuscris, ținut de acesta în cursul campaniei desfășurate la Zimnicea în 1924. Cu amabilitate, d-na Silvia Marinescu-Bîlcu mi-a oferit cele două carnete spre studiu.

Verificarea celor două carnete ale lui Dumitrescu a evidențiat faptul că textele și schițele sunt aproape identice, astfel încât deosebirea originalului de copie este dificilă. Singura diferență semnificativă o constituie prezența într-unul dintre carnete a unei schițe de grund (pl. 1/2) care nu a mai fost copiată de Dumitrescu în celălalt carnet. Nu se poate preciza dacă ambele versiuni quasi-identice au fost redactate concomitent încă din timpul campaniei sau dacă una dintre ele a fost copiată după cealaltă după încheierea săpăturilor. Realizarea unui duplicat ilustrează grija și prevederea cu care Dumitrescu, încă din studenție, își întocmea documentația de șantier. Într-unul dintre aceste carnete am identificat și câteva coli manuscrise aparținând lui Ioan Andrieșescu, pe care au fost consemnate descoperirile din zilele de 15-17 și 22-23 septembrie 1924.

Concomitent, d-na Eugenia Zaharia a regăsit și mi-a oferit cu amabilitate un dosar cuprinzând textul dactilografiat pe coli format A4 de către Alexandra D. Alexandrescu al jurnalului amintit, completat cu unele însemnări suplimentare ale lui Ioan Andrieșescu (și ele transcrise prin dactilografiere de către A. D. Alexandrescu), referitoare la activitățile din zilele de 25-29 august și 25 septembrie, precum și ale lui Vasile Christescu (jurnalul zilelor de 17-20 septembrie). În mod evident, A. D. Alexandrescu reunise și transcrisese totalitatea manuscriselor alcătuind jurnalul comun de șantier al participanților la campania din 1924. În același dosar oferit de d-na Eugenia Zaharia, am regăsit și câteva pagini manuscrise reprezentând jurnalul de șantier ținut de profesorul Andrieșescu (tot la Zimnicea) în perioada 25-29 august și în ziua de 25 septembrie 1924. Tot în aceste pagini de manuscris am identificat și o schiță

⁶ Nestor I. 1949, 157 precizează că săpăturile din 1924 s-au desfășurat sub egida Muzeului Național de Antichități. În privința amplasamentului săpăturii lui Andrieșescu, Nestor I. 1949, 118 menționează laconic: „colul de NE al platformei a fost străbătut în 1924 cu șanțuri înguste”.

⁷ Potrivit lui Dumitrescu V. 1993, 47-52, din colectivul condus de Andrieșescu, mai făceau parte, ca studenți, autorul memoriilor, Vasile Christescu, Dorin Popescu și Gheorghe Ștefan. Din diferite motive, ultimii doi nu au mai luat parte la cercetările de teren. După cum reiese din documentația păstrată, o contribuție activă la coordonarea cercetărilor și la realizarea documentației au împlinit-o doar profesorul Andrieșescu și – pe atunci studenții – Dumitrescu și Christescu.

⁸ Dumitrescu V. 1934, 123, n. 5.

⁹ Tudor D. 1967, 72-73.

a „Cetății”, realizată de Andrieșescu în data de 29 iulie, probabil în cursul unei vizite de recunoaștere a sitului, efectuată cu o lună înaintea începerii campaniei (pl. 1/1)¹⁰.

Prin urmare, autorul acestor rânduri a avut la dispoziție manuscrisele în original ale jurnalelor de șantier ale lui Andrieșescu și Dumitrescu, nu însă și notișele lui Christescu, al căror text l-am reprodus pe baza copie dactilografiate realizate de Alexandra D. Alexandrescu. Din același motiv – cel al imposibilității studierii originalului jurnalului lui Christescu –, nu am putut reproduce în contribuția de față numeorasele schițe după obiecte efectuate de acesta. Cu toate acestea, cel puțin numărul schițelor din jurnalul original al lui Christescu – în total 26 de obiecte – a putut fi stabilit pe baza indicației „(schiță)” din textul dactilografiat de A. D. Alexandrescu.

Am considerat oportun să ordonez textele păstrate în succesiunea cronologică a redactării lor, dar și în funcție de apartenența lor la diferiții autori. Astfel, în starea actuală, documentația păstrată referitoare la campania din 1924 poate fi structurată în cinci secțiuni corespunzătoare perioadelor în care au efectuat consemnări cei trei participanți activi la cercetările de teren de atunci: 1) 25-29 august, Ion Andrieșescu; 2) 25-26 august, 1-10 și 12-15 septembrie, Vladimir Dumitrescu; 3) 15-17 septembrie, Ion Andrieșescu; 4) 17-20 septembrie, Vasile Christescu; 5) 22-23 și 25 septembrie, Ion Andrieșescu. Trebuie remarcat faptul că în zilele de 25-26 august, informații referitoare la săpătură au fost consemnate atât de către Andrieșescu, cât și de către Dumitrescu, iar pentru ziua de 17 septembrie ne parvin informații și de la Andrieșescu și de la Christescu.

Iată în continuare textul restituit al jurnalului campaniei din 1924 de la Zimnicea:

II. Jurnalul campaniei din 1924

I. Însemnările lui I. Andrieșescu în zilele de 25-29 august 1924

Luni 25 august. Se începe în lipsa mea prin curățirea laturii de nord a cetății și apoi prin trasarea unei tranșee de 2/20 (m) direcția SV-NE.

Asupra datelor a luat note d. Vl. Dumitrescu: 2 mânuși de amforă cu ștampilă, un fragment delian, cioburi La Tène, neolitice și grecești provinciale, proeminente-butoni și late, brăușoare, ornament val (pastă bună – n.A.), silixuri puține, o jumătate de fusaiolă, chirpici, pietre multe, unele vizibil tăiate de o formă geometrică neregulată, mânuși răsucite, fragmente de chiupuri, unul cu buza ornamentată, o bucată de rășniță și un vâscior întreg (grecesc – n.A.), două vetre.

Marti 26 august și miercuri 27 august. Trasez pe latura de nord o suprafață de 20/40 în partea plană a laturei de nord de la care ne apropiem în evantai de presupusul zid al cetății prin partea interioară.

Aspectul grecesc – un fragment de amforă cu inscripția „NHΞ”¹¹, fragmente deliene, o toartă orizontală răsucită, un fragment cu proeminență orizontală.

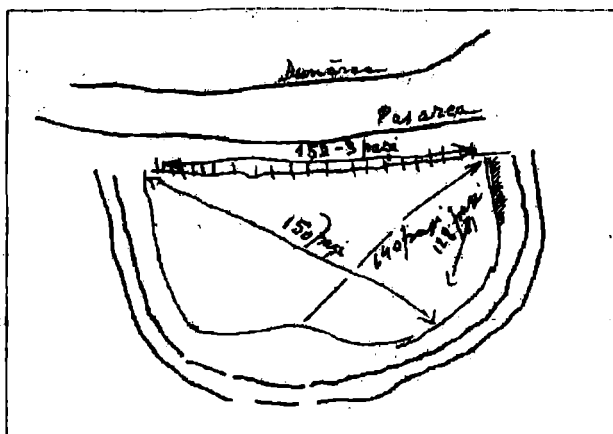
Miercuri (27 august). Aceleași mărunțișuri. Cumpărat o monedă: un cap (pe avers – n.n.) și un călăreț pe revers.

Joi 28 aug. sărbătoare

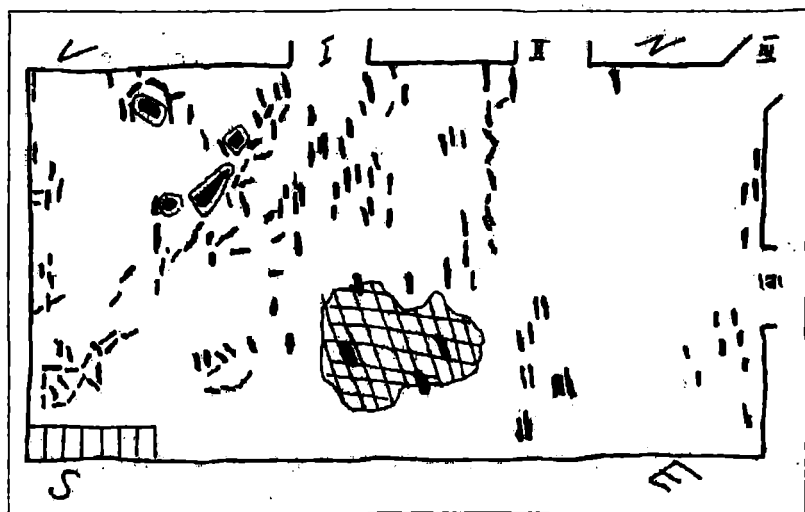
Vineri 29 august. O monedă de la Filip. Se sapă în șanțurile de pătrundere la zid până la venirea vagonetelor pentru procurarea cărora s-a lucrat miercuri cu primarul Petre Ilisescu și directorul fabricii „Firul”¹². Cioburi cu ornament în val (factură bună – n.A.).

¹⁰ Otoritățile dificultăților reproducerii adecvate a schiței lui Andrieșescu, am oferit în cele de față o prelucrare mai fidelă față de original.

¹¹ Fragmentul este menționat și schițat și în jurnalul lui Dumitrescu din ziua de 26 august (v. *infra*).

1.

2.

Pl. 1. 1 Prelucrare după schișa sitului efectuată de Andrieșescu în 29 iulie 1924;
2 Grundul suprafeței B, la nivelul de săpare al casmalei IV (cca -0,80 m); prelucrare
după schișa efectuată de către V. Dumitrescu în data de 9 septembrie 1924.

¹² Despre folosirea unui „vagonet-platformă” pentru evacuarea pământului își amintește și Dumitrescu V. 1993, 52.

2. Însemnările lui V. Dumitrescu, 25 august – 15 septembrie 1924

25 August 1924. După curățirea laturii de nord (tot valul și subvalul până aproape de centrul cetății – n.D.) se trasează un tranșeu de 20 m x 2 m, direcția SV-NE, pe supralul de Nord al cetății, începând din latura de SV a cetății, imediat lângă tranșea săpată în timpul războiului pe muchea malului. Suprafața destinată săpării e bine curățată de iarbă, etc.

Casmaua I. Adâncimea aproximativă 20 cm. Pământ afânat și moale. Cioburi și pietre multe, mari și mici. Pe alocuri bucăți de chirpiciu. Un cui dubios. Pasta cioburilor e aproape totdeauna bună și are urme de roată. Fragmente de pastă proastă locală mai puține (un brăușor – n.D.). Majoritatea cioburilor sunt cenușii sau roșietice La Tène, grecești și imitații grecești. Fragmente de amforă, câteva mânuși.

Alte fragmente de pastă roșie subțire, cu șanțuri paralel-adâncite. Pe un fragment un val îngrijit făcut. Un fragment La Tène mare, cu linii incizate paralele. O frumoasă mânășă turtită, de forma (pl. 2/1). Alt fragment, de pastă groasă La Tène pare a fi fost un obiect de o formă curioasă și de o întrebuințare greu determinabilă.

Casmaua II. Adâncimea aproximativă 40-45 cm. Cioburi multe. Pietre mari și mici în special multe în jumătatea sud-vestică a șanțului și în blocuri mai mari.

Cioburile de aceeași factură și în aceeași proporție ca la casmaua I. Un fragment delian cu desenul (pl. 2/2). Mânuși late și turtite de aceeași factură ca și cea desenată la casmaua precedentă (v. pl. 2/1). Un vâscior de formă (pl. 2/3) al cărui gât lipsește; e din pastă roșie, subțire, dar e prost păstrat. Alt vas, de forma unei cupe larg deschise (pl. 2/4), cu buza păstrată numai pe ¼ din întregimea circumferinței, cu desene pe partea interioară și pe sub buze de forma aceasta (pl. 2/5). Un instrument chirurgical de forma (pl. 2/6). O toartă răsucită. O gresie de ascuțit, circa 18 cm lungime și 3 cm grosime și lățime. Un fragment de amforă, altul de strachină La Tène. O testă de craniu omenesc.

Casmaua III. Adâncimea aproximativă 60 cm. Piatră tot așa de multă ca și până acum. Cioburile oare mai puține și de toate cele trei facturi. Proeminente mari-lunguețe. Mânuși de diferite forme, în genere La Tène. Una lungă (16 cm) de amforă. O buză de vas cu mâner frumos de forma (pl. 2/7), găurit la mijloc. O proeminență-buton cu o cruce incizată (pl. 2/8).

Casmaua IV. Adâncimea aproximativă 75 cm. Pământul puțin tare și pe alocuri pietre tot mai multe și tot mai mari. Cioburi mai puține, totuși în număr foarte mare. O mânășă de amforă grecescă (no. 1) pe care se poate citi bine <ΘΕΥΦΙΛΟΥ> (pl. 2/9). Alte multe fragmente de amfore. Cioburile de pastă proastă locală sunt în număr superior celorlalte. Multe proeminente-butoni, unele mari. Buză de farfurii și de vâscioare. O fibulă mare de fier. La 2 m de capătul de SV se desprinde o vatră.

Casmaua V. Adâncimea aprox. 95-100 cm. Pământ puțin mai tare. Pietre mai puține și mai mici. Cioburi ca și la casmaua precedentă. Un fund de amforă colosală. Mânuși multe de amforă și de vase La Tène. Cioburi La Tène multe. Multe proeminente-butoni. Brăuri à la Sulfana. Un fragment de cuțit de silix lucrat.

La 2 m de capătul de SV, vatra ia o formă mai precisă de 50x75 cm (pământ ars aproape pietrificat – n.D.). La mijlocul tranșei se desprinde o nouă vatră. Am ajuns prin urmare la nivelul temelilor caselor.

Casmaua VI. Adâncime aproximativă 125 cm. Pământul aproape pretutindeni e mai tare. Pietre destul de multe și mai mici. Cioburi mai puține: cele mai multe din pastă proastă locală (brăuri, proeminente-buton, proeminente lunguețe, fragmente de chiupuri mari – n.D.) și unele La Tène. O toartă răsucită, mică. un fragment dela buză are la 2 cm supralul buză un brău bine lucrat și la 3-4 cm mai jos o proeminență lunguiață cu trei colți (pl. 2/10). Fragmente dintr-o ulciică din pastă subțire, roșie și în lăuntru neagră, cu ornamentare liniară. Are însă la buză urme de smalt, ceea ce mă face să cred că e nouă. Fragmente de amforă și de farfurii. O râșniță mare de piatră (35x18 cm) puțin scobită în formă de albie, un silix. Vatră de cărămidă de la metru 8 dinspre capătul de SV al șanțului e de formă aprox. rotundă 50x50 cm.

Casmaua VII. Adâncime aprox. 145 cm. Pământul e tot mai tare. Pietrele iar sunt multe și mari. Dărămarea celor 2 vetre nu aduce nimic.

Cioburi nu prea multe, cam tot atât de numeroase ca la casmaua precedentă. Stratul¹³ e acum aproximativ cu totul local – primitiv. Brăuri multe, proeminente de toate felurile, pastă primitivă și rău arsă. Un vâscior aproape întreg, cu o singură toartă de forma (pl. 2/11) de pastă locală. Cioburi La Tène puține. De asemenea, cele grecești sau locale cu influență grecească. Un fragment de buză are ornametarea următoare (pl. 2/12) (val și linii incizate – n.d.).

Un fragment de farfurie cu patină roșiatică și de o pastă mult mai fină decât a celor de factură locală – primitivă. Ici-colo chirpicii. O toartă răsucită și puțin găurită la același nivel cu buza.

Casmaua VIII. Adâncime aprox. 165 cm. Pământul e la fel ca la casmaua precedentă. Pietre mai multe și mai mari ca la casm(aua) preced(entă). Cioburi însă ffoarte puține, aproape toate de pastă primitivă și ffoarte puține La Tène. Brăuri, proeminente lungi și butoni. Un fragment ffoarte frumos de chiup mare de la buză, cu brâu și striaiți verticale de forma (pl. 2/13), de o pastă foarte bine arsă. Ici și colo chirpicii. Un nucleu de silex și un culu de fier.

26 August 1924. Casmaua IX. Adâncime aproximativă 175-180 cm. Pământul galben, destul de afănat. Cioburi mai puține și amestecate (primitive, La Tène și chiar grecești: o mănășă de amforă). Proeminente în fformă de buton. O toartă dublă <cocoșată> (pl. 2/14). Chirpicu mai mult, în special în jumătatea dinspre NE a tranșei.

Casmaua X. Adâncimea tranșei 175-180 cm. Pământul afănat și galben spre SV și negru și mai tare spre NE. Pietre mai deloc. Cele găsite, ffoarte mici. Chirpicu puțin ca și la casmaua precedentă.

Cioburi ffoarte puține, tot amestecate, neolitice și La Tène. Mănuși primitive și un brâu à la Sultana; proeminente tracie. O buză mare de chiup urias de pastă ffoarte bună La Tène, cu buza triplă și crestată (pl. 2/15). ½ dintr-o fusaiolă.

Casmaua XI. La SV adâncimea finală la 205 cm. În jumătatea dinspre NE (190 cm) lucrul va continua. Pământul la fel ca și la casmaua precedentă. Pietre mai puține. La mijlocul tranșei câteva mari. Una regulat tăiată de dimensiuni 28x18x18 cm face sigur parte dintr-un zid (orientat) SE-NV ce va fi trecut pe aci, aproximativ paralel cu malul cetății, înspre Dunăre, deoarece în acest loc s-au mai găsit multe pietre, între cari unele mari și tăiate regulat. Chirpicu pe ici pe colo. Cioburi puține tot amestecate, însă predominând cele neolitice (din) pastă primitivă și rău arsă.

În partea NE a tranșei se mai sapă Casmaua XII pentru aducerea la același nivel a întregii tranșee, adică 205 cm. Cioburi ffoarte puține, în genere primitive. Câteva pietre mici. Un silex mare, lucrat. O mănășă de amforă, cu ștampilă (no. 2) prost păstrată (pl. 2/16). Săpătura încetează în acest șanț, fiind peste tot pământ galben, tare și neproductiv.

Suprafața A. Se începe curățirea terenului pe o suprafață de 40x20 m, la nord de tranșeea precedentă, la colțul spre SE al valului, având aceeași direcție (SV-NE – n.d.). La această curățire, un fragment din gâtul unei amfore, cu o frântură de ștampilă pontică (pl. 2/17).

La Casmaua I. Cioburi puține și mici. Un fragment delian, alte(le) grecești, La Tène și proeminente-butoni. Un vârf de săgeată de fier (pl. 2/18). Alt fragment de obiect de fier.

(În zilele de 27-31 august Dumitrescu nu a efectuat însemnări – n.n.)

1 septembrie 1924. Curățirea pământului din suprafața A și trasarea celor 4 șanțuri spre valul de nord și spre cel de E al cetății. Un percutor de silex, găurit într-o parte. O rotiță de lut de forma (pl. 2/19).

2 septembrie 1924. Continuăm curățirea pământului de pe suprafața A și se sapă pentru adâncirea șanțurilor până la același nivel cu al suprafeței.

În șanțul nr. I o mănășă mare de pastă proastă, locală, rotundă și cocoșată, având pe cocoșăc ornamentarea următoare (pl. 2/20). În șanțul IV cioburi multe primitive (proeminente-butoni și

¹³ A se citi: materialul din strat.

tracice – n. D.) și <La Tène>: o buză évasée. Tot în șanțul I un obiect de fier, de forma (pl. 2/21) (satâr ?, cosor ? – n.D.). În șanțul IV, la adâncimea aprox. 1.40 cm– 150 cm (sic)¹⁴, un burghiu (oarte) ruginit, ceea ce probează că sigur e vechiu. Tot în acest șanț spre capătul lui NE, câteva pietroae. Idem, un mic obiect de silex, întreg și bine păstrat.

3 septembrie 1924. Se sapă cele 4 șanțuri adiacente suprafeței A, chiar supt nivelul suprafeței. În șanțul I: pietre mari, cari dau de gândit la zid. Dar deocamdată sunt răzlețe. Tot aci, un ciob primitiv cu ornamentul (pl. 2/22) în relief, dedesubtul unui brâu à la Sultana. Apoi o roțiță de lut. În șanțul IV, cioburi mai multe, primitive (brăuri și proeminente cap-de-om ca la Sultana – n.D.). Între ele o mănășă de amforă îndoită în unghi drept (rhodiană ? – n.D.) cu o curioasă șampilă (no. 3) (pl. 2/23)¹⁵. Mai la adânc(ime), aprox(imativ la) 80 cm, un vas-ghiveci ca la Crăsani, dar ceva mai mare cu toate-proeminente, fărâmat, dar reconstituibil.

La adâncimea de aprox 1,20 m spre mijlocul șanțului, mult pământ ars și petriș amenstecat. Deci urme de locuințe. Tot pe aci, pietre destul de mari și cioburi numeroase. În șanțul I câteva pietre mari și cioburi; unele buze évasée. Un fragment de vas găurit supt buză, probabil "văs-à-étuer"¹⁶. O mănășă de chiup uriaș și un mic fragment patinat.

O bucată mare de silex (8x4 cm), dintr-un obiect găurit (topor ? – n.D.) de forma (pl. 2/24). O bucată de sticlă, dintr-un vas de sticlă groasă, ornamentat supt buză.

La curățirea pământului din suprafața A, un fragment de mănășă de amforă grecească, cu șampilă, însă aproape indescifrabilă (no. 4) (pl. 2/25). În șanțul IV o toartă răsucită și o alta ornamentată cu șanțuri de forma (pl. 2/26).

4 septembrie 1924. Se trasează în colțul de NE al suprafeței A o suprafață mai mică de 20x10 m pe care o vom numi suprafața B. Consecutiv cu adâncirea șanțurilor se sapă și această suprafață.

Suprafața B. Casmaua I (efectiv casmaua II). Adâncimea dela nivelul real aprox. 40 cm. Un gât de amforă grecească, cu inscripție pe două rânduri, însă imprimate deandoselea (sic). Iat-o în mărirea naturală (no. 5): (pl. 2/27), adică „ΙΕΤΙΑΙΟΥΕ / ..ΙΑΓΧΙ...”. E desigur pontică.

O monedă de bronz pe care însă nu se poate desluși nimic, fiind foarte ruginită. O fusajolă de pământ ars. Un cuiu de fier ruginit și un obiect de fier de forma (pl. 2/28). Cioburi primitive, La Tène și grecești, dar nu prea numeroase. Câteva fragmente de amforă. Câteva silexuri.

În șanțul IV cioburi multe primitive La Tène și grecești. Un vâscior ciudat 6x3 cm, dintr-o pastă care parcă ar fi sguță. În șanțul I deasemenea cioburi multe de cele 3 facturi. În șanțul III piatră multă și urme de ziduri care însă – dacă se vor păstra – nu se vor putea vedea bine decât la casmaua următoare.

Adâncimea ultimă la 4 sept: suprafața B: 30-40 cm. Șanțul I : lângă suprafață (A) 60-65 cm, la capăt 70 cm. Șanțul II și III lângă supraf. (A) 50 cm, la capăt 55 cm. Șanțul IV: lângă supraf. 85 cm la capăt 155 cm.

5 septembrie 1924. Se continuă cu curățirea pământului din suprafața B. Cioburi puține. O fusajolă, o bucată mare de silex lucrat și un vas frumos grecesc însă în bucăți (care se pot reconstitui – n.D.) de forma (pl. 3/1) cu o singură toartă.

¹⁴ Inducerea adâncimii pare să fie imprecisă: este greu de crezut ca adâncimea șanțului IV să fi ajuns la numai 1,40 m după trasarea lui până la o adâncime de 1,50 m (de remarcat în acest sens și notația cronată „1.40 cm” I). La o asemenea adâncime se va ajunge de fapt, abia mai târziu în ziua de 13 septembrie (v. *infra* și însemnările din 13 septembrie potrivit cărora în ziua respectivă, în șanțul IV se ajunge de abia la –0,80 m adâncime). Prin urmare, am putea presupune că adâncimea reală, la care a fost identificat burghiul, ar fi fost de cca 0,14-0,15 m. De altfel, o astfel de piesă ar putea aparține nivelului medieval de locuire de pe „Cetate”, și nu neapărat nivelurilor de epocă Latene. În orice caz, datarea unei piese din fier, pe baza unor observații superficiale asupra gradului ei de oxidare nu este judicioasă.

¹⁵ După toate probabilitățile este mănășă amforică șampilată despre care Dumitrescu V. 1993, 51, în memoriile sale, afirmă că s-a pierdut în 1927: „... printre obiectele descoperite în primele zile a fost și o mănășă de amforă grecească pe a cărei șampilă se aflau semne ce ni s-au părut cam <cabalistice>, cum nu mai văzusem pe puținele ștampile de amfore grecești de la Muzeu (...)”.

¹⁶ Probabil o strecurătoare.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

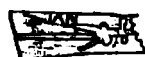
13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

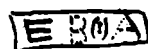
22.

23.

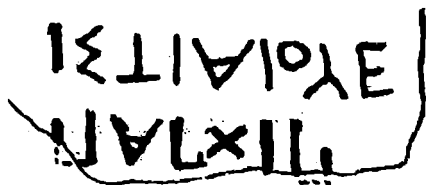
24.

25.

26.

27.

28.

Pl. 2. Schițe după obiecte efectuate de V. Dumitescu (1-28).

6 septembrie 1924. Suprafața B. Casmaua II (efectiv III – n.D.). Adâncime aprox. 55 cm sub iarbă. Cioburi destul de numeroase grecești și La Tène. Unele chiar mai vechi, primitive (brăuri à la Sultana – n.D.): Schnurkeramik.

Fragmente de amforă, atât funduri, cât și buze și mânuși, ornament în valuri, foarte regulat lucrate (pl. 3/2). Proeminențe-butoți și tracice. Buze de farfurii. Un fragment de pastă La Tène cu o rotiță imprimată (pl. 3/3). Șilexuri. Chiar bucăți mari (10x10 cm) de cremene din care poate se vor fi tăiat sau aveau a fi tăiate obiecte¹⁷. Un obiect de pământ ars, mic în formă de nicovală (pl. 3/4). Un fragment (foarte) curios semănând a fund de amforă, dar care sigur nu e așa ceva. Pasta e grecească. O buză găurită. Un fragment de vas local de forma aceasta (pl. 3/5). Mânuși locale de influență grecească, pornind chiar de pe buza vaselor. Câteva buze évasées. Un fragment cu un brâu frumos răsucit și având o parte dintr-un brâu în formă de cerc (pl. 3/6). Câteva pietre, chiar multe, mari și mici.

Pe latura S-vestică se desprind în colțul sudic câteva pietre care par a fi o bucată dintr-un zid. Ele reapar pe aceeași linie în colțul vestic.

Două fragmente cu butoni ascuțiți, dar așezați pe din lăuntru, ambele bune, de pastă La Tène. Un fragment de vas – poate grecesc – mult ornamentat; toate ornamentele (sunt) incizate de forma: (pl. 3/7).

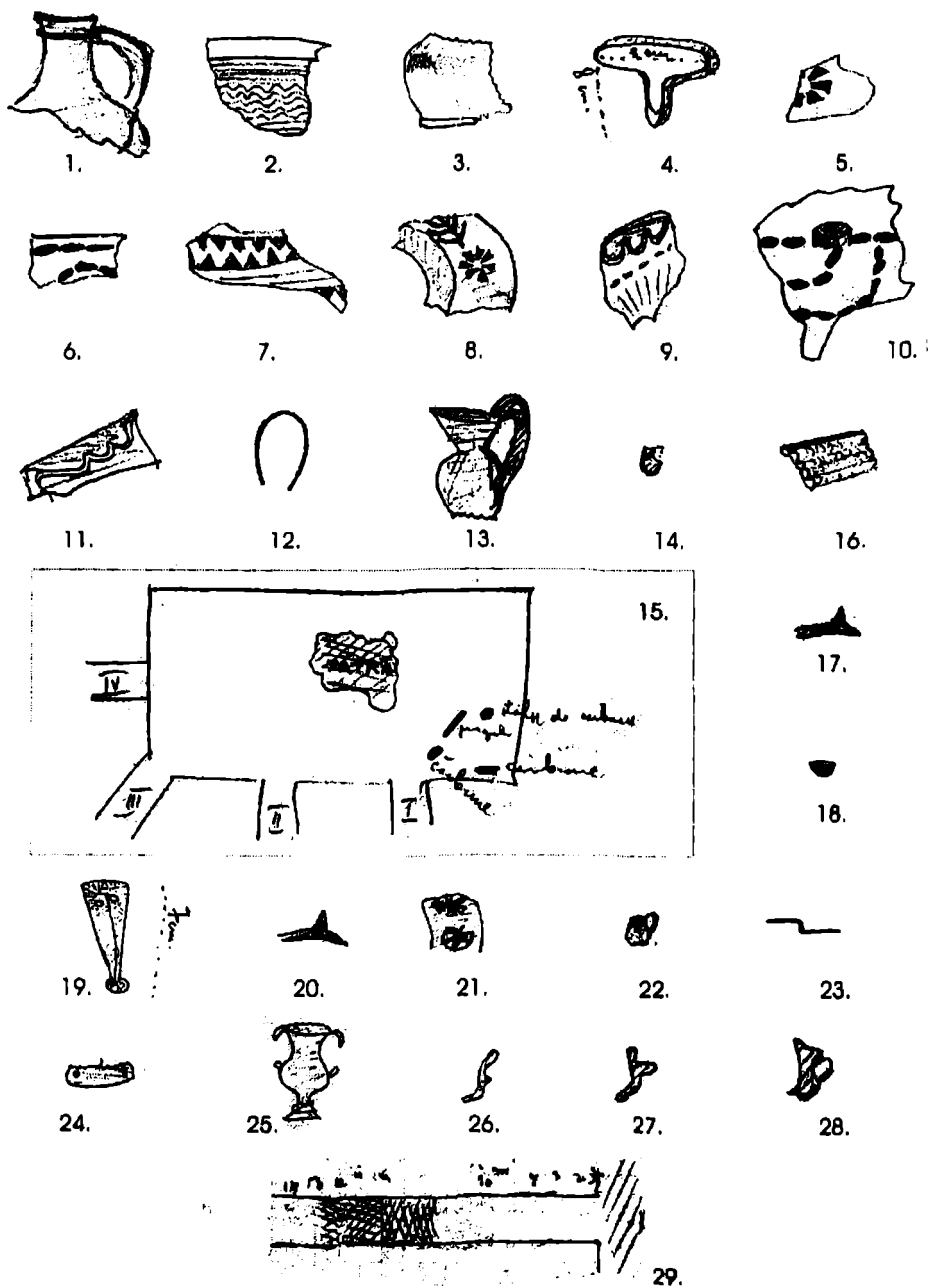
(În data de 7 septembrie nu s-au efectuat însemări – n.n.)

8 septembrie 1924. Suprafața B – casmaua III (efectiv a IV-a – n.D.). Adâncime aprox. 65-70 cm sub iarbă. Cioburi mari multe ca la casmaua precedentă, primitive, La Tène și grecești. Brăuri, uneori duble și alte ori în cerc pe burtă vasului, proeminențe lunguete (tracice – n.D.) și în butoni. Ucele mici, aproape întregi; un ciob cu strițiuni. Fragmente La Tène cu rotițe mari și mici imprimate, altele de influență grecească ca desenul din josul paginii precedente (v. pl. 3/5), dar având și valuri. Pe un fragment de o grosime neobișnuită care pare mai curând fragment de tigla decât vas, două valuri regulat trasate. Mânuși turtite (plate) sigur La Tène. O mânășă locală (?) cu ștampila în flori de forma aceasta (no. 6): (pl. 3/8). Fragmente de chiupuri uriașe. O fusaiolă; o farfurie mică de ca. 6 cm diametru. Un fragment de vas în formă de pâlnie cu buza răsfântă în jos și cu gâtul ornamentat. E de forma aceasta (pl. 3/9). Multe funduri și fragmente de mânuși și de bucăți de amforă. Un fragment – fund de vas – sigur grecesc (elenic sau elenistic ?), în două culori: negru și cu dungă roșie. Fragmente locale din pastă primitivă, proastă, nearsă, cu butoni-proeminențe și cu mai multe brăuri dintre care unul drept, iar celelalte aduse în formă de spirală (pl. 3/10). Buze de vase: una poate évasée. Alta de farfurie lată cu o toartă ornamentală triplă (pl. 3/11). Chirpicu destul de mult. Pietre (foarte) multe și mari. Ici colo se desprind forme pătrate sau dreptunghiulare care poate sunt camere. Să fie oare numai dărâmături ? La casmaua următoare ne vom lămurii. Un cui de fier îndoit.

Casmaua IV (efectiv V – n.D.). Adâncime aprox(imativ) 80 cm. Cioburi locale proaste și La Tène și cioburi grecești. O fusaiolă. Fragment cu valuri.

9 septembrie 1924. Casmaua IV (efectiv V – n.D.) - urmare. Cioburi aproape tot așa de numeroase ca la casmaua precedentă și ca și cele găsite aseară la începutul săpării acestei casmale. Funduri și burți de amfore grecești, fragmente de brăuri, unele ovale; proeminențe-butoți multe și câteva tracice. Toarte orizontale – răsucite. Fragmente de farfurii mari. O brătară de bronz de forma alăturată (pl. 3/12), probabil puțin ruptă. Un vas de pastă locală nearsă, aproape întreg, cu o toartă mare cu un șanț în mijloc de forma aceasta (pl. 3/13). Un vâscior-jucărie (sau de cult ? – n.D.), mic cât un degetar (pl. 3/14). Pietre foarte multe. Sunt sigur dărâmături de ziduri de clădiri. În special sunt mai multe spre partea sud-vestică a săpăturii. În colțul vestic, puțin spre nord, urme de cărbune între pietre. Un prag de lemn pe jumătate ars, așezat în direcția sud-nord, circa 50 x 8 cm. Mai spre sud un stâlp de lemn ars. La mijlocul suprafeței, o vatră mare se desprinde în săpătură (pl. 3/15 – schiță a săpăturii).

¹⁷ Dumitrescu se referă probabil la nuclee de șilex.

Pl. 3. Schițe după obiecte efectuate de V. Dumitrescu (1-26) și I. Andrieșescu (27-29).

Încă o fusaiolă. Toarte orizontale – răsucite. Un fragment dela buză de forma (pl. 3/16). S-a fotografiat „in situ” pragul de lemn carbonizat. Măine se va fotografia dinspre nord-est spre sud-vest întreaga suprafață cu pietrele toate „in situ”.

Casmaua IV (efectiv V – n.D.). Adâncime aprox. 97-100 cm. Cioburi ceva mai puține decât la casmaua precedentă de pastă proastă locală, altele La Tène și altele grecești. Proeminențe tracice și în butoni; brăuri, buze évasées. Farfurii și fragemente de amforă. Un fragment de farfurie cu patină neagră, lucioasă, părând a fi din epoca bronzului (?). Un frumos fragment delian. Un cuiu de fier de forma „T”.

10 septembrie 1924. Cioburile se înmulțesc azi, așa că grămada (de obiecte – n.n.) din această cazma întrece pe cea de la casmaua precedentă. Aceleași forme și facturi notate ascără. În special multe proeminențe-buton și mai ales buze de farfurii cu profilul acesta (pl. 3/17). O jumătate de fusaiolă.

În regiunea unde s-a găsit și pragul și parul de lemn carbonizat se găsește mult cărbune și se pare că se va mai desprinde forma unui par. S-a fotografiat in situ colțul de VVNord al suprafeței pentru a se vedea pietrele. Deoarece pietrele sunt numai urme de dărâmături fără forme regulate, ele sunt scoase și aruncate afară pentru a se putea săpa regulat pe toată suprafața.

Un vâscior mic puțin rupt, 4x6 cm (pl. 3/18). O mănășă triplă turtită. Un obiect de fier de forma aceasta (pl. 3/19) găurit la mijloc, turtit și având jos un fel de buton, iar sus găuri rotunde (?).

Pământul e în unele locuri (foarte) tare, în altele afânat sau umed și moale. În special ușor de săpat spre sud și mai tare mai ales prin mijloc și către nord. Iarăși buze de farfurii (pl. 3/20). Un obiect de fier, gros și lat cam de ½ cm de forma unui Σ grecesc, dar poate rupt. Intre pari, prag și cărbunii de lângă malul nordic, urme de vatră: aci a fost sigur o locuință arsă.

(În data de 11 septembrie nu s-au efectuat însemnări – n.n.)

12 septembrie 1924. Adâncirea șanțurilor I, II și III pentru a se ajunge la nivelul suprafeței B. Șanțul IV e de mult (timp) la acest nivel. Cioburi destule, de toate cele 3 felurile. Fragmente de amforă și de vase cu buza évasée. O mănășă cu ștampilă deliană înflorită de forma (pl. 3/21) (no. 7) în șanțul II. Tot în șanțul II (a fost identificată) o monedă de la Filip al Macedoniei (desigur al II-lea – n.D.), ceva mai rău păstrată decât cea găsită în șanțul IV, dar identică¹⁸. În șanțul I un gât de amforă mică cu două mănăși, frântă însă. Brăuri à la Sultana, bine lucrate. Proeminențe, farfurii, etc., ca și până acum. În șanțul I un vas întreg înalt de vreo 15 cm: local de influență grecească (pl. 3/22). Tot aci un inel de bronz. Idem, câteva discuri aproape rotunde de lut, dintre care unele perforate aproape de margine (căpăcele ?). Un fragment de strecurătoare. Funduri de amforă. Rotițe de pământ, găurite și altele două negăurite și mai prost lucrate. Multe buze évasées. Mulți butoni-proeminențe neregulate. Fragmente grecești și de imitație grecească. Fragment (cam 1/3) dintr-un vas delian. Pe un fragment o palmă imprimată. Un silex lucrat. Toarte răsucite, verticale. Multe varietăți de buze de farfurii. Ornament în valuri pe vase de pastă grecească, ceea ce datează, cred, vechimea acestui ornament. Un fragment dela buza vasului de pastă primitivă cu un mâner (?) reliefat în formă de potcoavă.

Paralel cu adâncirea șanțurilor s-a mai săpat și o casma pe întreaga suprafață B. Adâncimea ultimă în această zi e de 115 – 120 cm în suprafață, în timp ce șanțurile nu sunt toate la aceeași adâncime.

13 septembrie 1924. Se începe lucrul prin adâncirea șanțurilor. Apoi, după curățirea pământului din suprafața B se săpă aci încă o casma, ajungându-se la adâncimea de 135-140 cm. Câteva fusaiole, câteva rotițe. Acelaș inventar ca și până acum. Un obiect de fier, poate un cosor, de 25 cm lungime în linie dreaptă de forma (pl. 3/23). Un fragment de capac plat și subțire găurit în mai multe locuri (pl. 3/24). Un vas grecesc roșu și negru căruia îi lipsesc doar o parte din mănăși de circa 17 cm înălțime găsit în suprafața B (pl. 3/25).

¹⁸ Moneda despre care Dumitrescu afirmă că ar fi fost descoperită anterior în șanțul IV este tocmai moneda menționată de Andrieșescu în data de 28 august.

Un frag(ment) mare cu proeminență mică, pastă primitivă dar bine lucrat. Un fund de vas La Tène ars la un loc cu proeminență, factură neolitică (pl. 3/26). Am ales pe ziua de azi o serie de profiluri locale, factură neolitice proeminente și altele, factură La Tène. (În data de 14 septembrie nu s-au efectuat însemnări – n.n.)

15 septembrie 1924. Același aspect anterior atât pe suprafață cât și în șanțurile mai adânci. Același inventar fără lucruri excepționale. Principalul e de a ajunge la pământul galben, pentru a adânci apoi șanțurile înconjurând zidăria care apare des și chiar în formă de lipitură îngrijită, dar inferioară Crăsanilor în ceea ce privește tencuiala și fețuiala. Altfel casele au fost îngrijit lucrate în scheletul lor de nuiele și pari”.

3. Însemnările lui Ion Andrieșescu din 15-17 septembrie 1924

(15 septembrie - în continuarea însemnărilor lui V. Dumitrescu din ziua respectivă – n.n.)

„Un fund de amforă arsă tare în șanțul I în pământul galben. Săpătura șanțului e sub nivelul suprafeței la 2 m. Între lucrurile suprafeței, o rășniță aproape tipică. O fusaiolă îngrijit lucrată. Două funduri de amfore mari de forme altele decât obicinuitele vârfuri. Un fragment de capac (?) are un ornament linar zig-zag și întipărituri. O altă toată orizontală. Încă un fund de amforă comună. Se repetă marginile de vase de pastă La Tène, una cu toată orizontală răscuită și gura mică (pl. 3/27). Deasemeni, fragmente cu ornamentație cu adâncituri în rozetă. Un fragment de urnă funerară cu brâu – factură primitiv neolitică.

Curioase sunt fragmentele cu urme de *Malerei*¹⁹ de o factură și o tehnică a culorilor care se potrivește cu vremea. De insistat la locul potrivit. Un alt frag. cu toată orizontală alipic pentru La Tène-ul nostru (pl. 3/28). În direcția vetrei mari cu urme de pari, o altă urmă de par (v. mai sus către șanțul I) în situ frag. de urnă bună, două oase, cenușe și cărbune. Încă o fusaiolă, adâncimea ca 1,20 (m).

16 septembrie 1924. Sub 1.20 (m) – aspectul nu se schimbă. Vatră cu multă cenușă în direcția șanțului II și III. Un vas întreg cu manșon și proeminente, torți răscuite și orizontale La Tène. Fragmente cu proeminente. O rășniță întreagă, ca și cea de (i)eri, dar mai mică. Alt vas întreg în forma unei cănițe înalte. Un prâsnei²⁰. În pământul galben jumătate de vas (cu) aspect și factură ”de bronz”.

17 septembrie 1924. (A) rămas V. Cristescu până sâmbătă seara. Notițele la el”.

4. Însemnările lui Vasile Christescu din 17-20 septembrie 1924

”Note asupra săpăturilor în suprafața B și șanțurile adiacente în intervalul de timp miercuri 17 sept. – sâmbătă 20 sept. 1924, inclusiv.

17-IX. Am măsurat adâncimea suprafeței B în malul nordic și am găsit-o de 1,80 m. Am continuat cu aruncarea pământului din suprafața B și șanțurile adiacente (casma de ieri făcută sub direcția D-lui Andrieșescu – n.c.). În pământ am găsit: două fragmente de cioburi deliene²¹; fragmente de vase locale și grecești. O jumătate de vas având și fund de forma (schiță) (poate fi reconstituit – n.c.). Fragment dintr-un obiect rotund de pământ ars (jucărie – n.c.) cum s-au mai găsit. Fragmente locale cu brâu, unul de forma aceasta (schiță). Cioburi La Tène: formă *évasé*; o fusaiolă, un fragment de vas (amforă ? – n.c.) cu ștampilă deliană – rozetă și palemtă; buze de vas, mânuși de amforă, funduri de vas; un os ce pare a fi lucrat.

După aruncarea pământului am început o nouă casma. În șanțul I s-a găsit o oală de pământ cu o parte din buză ruptă, având ca ornament (un) brâu cu proeminență. Se poate reconstitui (schiță). În suprafața B s-a găsit un alt fragment, cu pasta foarte bună, gălbuie, plin de cenușe, de forma aceasta (schiță) (se poate reconstitui – n.c.). Trei fusaiole, precum și un fragment dintr-una mare (schiță). O bucată de metal (fier – n.c.) găsită la pământ galben (între șanțul II și III). Tot în pământul săpat la această casma am găsit trei mărgelă de diferite mărimi, una minusculă.

¹⁹ *Pictură* – în lb. germ. în original.

²⁰ Probabil o fusaiolă.

²¹ La o asemenea adâncime (-1,80 m), fragmente ale unor cupe cu decor în relief ar fi putut proveni mai degrabă din umplutura unor gropi (care din păcate nu au fost observate) decât din strat.

În suprafață, între șanțurile II și III am găsit cenușe pe o porțiune de vreun metru. S-au mai găsit două funduri de amforă, un fragment mare (de) burtă de amforă, mânuși de amforă fără ștampilă, diferite alte mânuși imitație (de la fragmente de vase La Tène - n.C.); fragmente de ceramică locală cu proeminențe sau cu brâu și proeminențe, cioburi grecești - (și) La Tène, chirpici, un fragment (de) strecurătoare, o buză de chiup imens (grosimea aprox. 10 cm), mânuși de vase, o toartă răsucită; buze de vase locale și La Tène. Un fragment La Tène cu incizarea de forma alăturată (schiță). Un minuscul vas, cu toarta ruptă, semănând cu o lulea. Are forma aceasta (schiță). O toartă răsucită cu buză. Un ciob de pastă locală cu brâu în formă de șarpe (schiță). Un fragment (de) buză (de) vas grecesc cu *raignures* (schiță). Un fragment (de) vas grecesc negru, de forma aceasta (schiță). Mai multe toarte răsucite, mânuși de amfore, bucăți de amforă, funduri de vase.

18 sept. Am continuat cu aruncarea pământului din suprafața B și șanțurile adiacente. În șanțul III am găsit un cap de figurină helenistic al zeiței Tyche. Tot acolo s-a găsit și un proiectil de praștie (susține dl. Pârvan - n.C.)²². Șanțul III avea adâncimea de 1,50 m. Aci s-au mai găsit o mănășcă de amforă fără ștampilă, cioburi locale. În suprafața B s-au mai găsit trei fusaiole și un buton de forma (schiță). S-a continuat cu adâncirea șanțului I (adâncimea în acest moment = 1,65 m - n.C.). S-a găsit o mărgea albastră cu o dungă albă la mijloc (de agat? - n.C.) de forma (schiță) (de circa 2 cm lungime - n.C.); un buton de forma (schiță) și un fragment de vas de pastă La Tène (se poate reconstitui - n.C.) de forma aceasta (schiță).

În șanțul II (la nivel ca suprafața B = 1,80 - 1,90 m - n.C.) s-a găsit o fusaiole. Cioburi la fel ca în celelalte șanțuri și ca în suprafață. Am curățat suprafața B de pământ în așteptarea d-lui Pârvan. Se continuă adâncirea șanțurilor. În șanțul III s-a găsit o bucată de metal, pare să fi fost o lamă de cuțit. S-a continuat cu adâncirea șanțurilor I și III. La (șanțul) I s-a ajuns la adâncimea 1,70 m, iar la (șanțul) III la 1,95 m. S-au găsit buze de vase La Tène, fragmente locale (butoni și brâu), toarte răsucite de felul celor găsite până acum, mânuși de amforă fără ștampilă. În șanțul I s-au mai găsit o mărgea și o țeastă de om cu maxilar (par a fi de copil - n.C.), în același loc unde s-au mai găsit cele două mărgele, o bucată de metal foarte oxidat.

S-a mai dat o casma la suprafață (adâncimea în acest moment 1,90 - 1,95 m - n.C.). S-au găsit fragmente de buze de amforă (pastă La Tène - n.C.), o jumătate (de) fusaiole, un fund de amforă, o mănășcă de amforă, mari fragmente de amforă și vase La Tène. Unul din acestea are un frumos brâu (schiță). O toartă răsucită ca cele găsite până acum, o proeminență cu brâu de forma (schiță), proeminențe simple, funduri și cioburi găsite ca până acum.

19 sept. Se continuă cu adâncirea suprafeței (casmauă începută ieri - n.C.). În dreptul șanțului IV la vreo 4 m depărtare s-a găsit sămânță de in (cam două lopeți - n.C.). Asemenea s-au mai găsit un fund de amforă, fragmente de amforă de pastă grecească (roșie) și La Tène. Buze de vase La Tène, unul având o parte din burtă astfel că s-ar putea reconstitui (schiță). Butoni cu brâu, o toartă lipită, proeminențe cu brâu. În șanțul I s-au mai găsit două fusaiole. Atât în suprafață cât și în șanțurile săpate abundentă de cioburi La Tène. Adâncimea suprafeței B, malul nordic = 2,20 m; idem a șanțului I = 1,95; idem III = 1,80 m.

În șanțul III săpându-se la adâncimea de 2 m s-au găsit pe lângă cioburi La Tène și locale și un vas local, în formă de ghiveci, cu o parte din buză lipsă, se poate reconstitui (schiță). Un altul mai este de aceeași formă. În pământul din suprafață s-a găsit o buză de vas La Tène cu ornament în zig-zag (schiță). Mânuși de amforă de vase La Tène, buze de vase, burți de amforă La Tène, proeminențe, funduri, fragmente locale cu brâu și proeminențe. Tot în suprafață s-a mai găsit un fragment La Tène de forma aceasta (schiță), are mănășca turtită.

În șanțul III spre fund cu direcția S-N s-a găsit un prag de lemn ars de aproximativ 1 m lungime. S-au găsit și chirpici. S-au mai găsit două cioburi La Tène, unul având imprimată o roată (se

²² După cum amintesc V. Dumitrescu 1993, 52, Pârvan ar fi efectuat o deplasare la Zimnicea tocmai în perioada în care documentarea săpăturii era asigurată de Christescu. Referirile din jurnalul lui Christescu sugerează că această vizită ar fi avut loc în data de 18 septembrie.

vede un sfert din alta – n.C.) (schiță), iar altul având un ornament în formă de frunză (schiță) se vede jumătate. Un alt ciob de pastă locală (neolitică – n.C.), cu buză, are ornamentul următor (schiță). O jumătate (de) fusaiolă, un fund de amforă, un fragment vas local (buză cu coadă – n.C.) (schiță). Proeminențe cu brâu simple, mânuși de diferite mărimi și forme, buze la gel (?); unele proeminențe sunt crestate. Un ciob local cu brâu în formă de șarpe, astfel (schiță). În pământul din suprafață s-a găsit un vâscior de pământ de circa 2 cm mărime de forma aceasta (schiță).

20 sept. Măsurând adâncimea suprafeței B cât și a șanțurilor I, II și III, am găsit-o la toate de 2,20 m. Malul sudic al suprafeței B are adâncimea de 1,80 m. S-a început o nouă casma. Între șanțul II și III (aproape de șanțul III – n.C.) s-au găsit vase întregi sau reconstituibile, unul foarte mic (10 cm aprox. – n.C.) local de forma (schiță). Altul de dimensiuni mari, pastă grosolană, cu o singură mănășcă ruptă, are forma (schiță). Alt vas din aceeași fabricație locală, cu aceeași pastă are forma unui borcan. Într-o parte se vede locul mănășcii. În partea opusă mănășcii, înspre buză care e mai ridicată aci, are găurele, ca la strecurătoare. E cam astfel (schiță).

S-au mai găsit și alte fragmente de vase locale, buze de vase locale și La Tène, o fusaiolă, un proiectil de praștie, o buză dublă, mânuși de amforă și de vase La Tène, două funduri de amforă, fragmente de burtă de amforă grecească și La Tène, proeminențe (cu) brâu și butoni cu brâu în ghirlandă, funduri etc.

Un fragment de vas La Tène în formă de animal (schiță) (bot de porc – n.C.). Două mânuși de vase La Tène de mărimi diferite, orizontale, o bucată mică de silex roșcat, o proeminență dantelată cu gaură la mijloc, pe buza orizontală La Tène. Fragmente de vas cu brâu, în formă de șarpe, cum s-au găsit și ieri. Un altul are ornamentul următor (schiță). S-au mai găsit două fragmente dintr-o buză de amforă (se întregesc una pe alta – n.C.), cu câte un capăt al mănășcii; un os subțire lucrat, un fund cu o parte din burtă dintr-un vas grecesc pictat".

(În data de 21 septembrie nu s-au efectuat însemnări – n.n.)

5. Însemnările lui Ion Andrieșescu din 22-23 și 25 septembrie 1924

22 sept. 1924. Pământul galben apărut aproape peste tot, afară de latură de sud, mai puțin. În șanțul I un *Zwillinggefäß*²³ aproape întreg. Adâncimea 2,65 (m). În apropiere un vas primitiv, jumătatea de la fund. În jur cenușă.

În șanțul I mai sus, indicii de mormânt: urnă cu proeminențe (frag. – n. A.) și un frag(ment) -- acesta (este) La Tène.

Un frag(ment) dintre cele mai caracteristice p(entr)u Cetatea de la Zimnicea, cu marginea cu o altă margine trasată – are iarăși un ornament în val – punct de pornire pentru cronologia acestor ornamente.

În șanțul IV un fund de amforă.

În șanțul I în fund, masă de pământ ars, chirpiciu. Distanța de la suprafață între metrul 8 și 10 (m). Distanța în adâncime de la fața în jos 2 m (pl. 3/29). Chirpiciul e ars până la roșu. Chirpiciul e în masă, deci bănuiala de zid se întărește. Zid de lipitură ars. În masa de chirpici se găsesc și pietre. Urmele de chirpici arată (că) trestia (este) mult întrebuințată. Dincolo de metrul 12, chirpiciul slăbește însă se găsesc urme de lemn ars. Un singur ciob în toată masa (de chirpiciu – n.A.) – al doilea –, dedesupt iarăși pământ ars. Chirpiciul arată și urme de lemne mai groase. Cenușă. Nici o casă de un spațiu așa de mic nu poate da așa de mult *Lehmwurf*²⁴. Dedesupt se mai întâlnesc cioburi. Sunt și bucăți de *Lehmwurf* mari cari (cu) greu pot proveni de la case. Grosimea masei de chirpici e de trei casmale. În orice caz, trebuie lărgit locul pentru identificare.

23 sept. 1924. S'a ajuns la pământul galben cu un număr minim de rămășițe. Se dărmă ce s-a lăsat, fie vetre, fie masă de piatră. În direcția șanțului I, cam la 2 m un chiup uriaș fărâmat. În regiunea frag(mentului) și a urmelor de pari – o mănășcă cu ștampilă. Astăzi (am) luat fotografii

²³ *vas dubtu sau vas „binocu”* – în germ. în original.

²⁴ *prăbușire de chirpici* – în germ. în original.

din toate părțile. Dinspre interior, așa însă ca să se vadă vasul, mai ales cel mare și înspre Dunăre, păduriștile Bujorescul²⁵ și Chiorgheianu. De asemenea, o vedere generală a cetății, văzută din direcția Gară – regiune de movile ce se văd și de pe drumul Zimnicea-Fântânele.

În șanțul I, „vatra” se întinde în tot largul de 2 m al șanțului. Chirpici – bucată de pământ ars care s-a lipit de o bucată de lemn lat lucrat.

În șanțul IV. nimic decât pământ galben (la) adâncimea de 2 m 25 (cm). Cioburi se găsesc deosebite. Dacă a fost casă, a fost una de dimensiuni neobicinuite. Un frag(ment) mare are forma orizontală nerăsucită, dar de aceeași înfățișare. Se recunosc urmele de cărbune (și) cenușă. Chirpici ars grozav.

(În data de 24 septembrie nu s-au efectuat însemnări – n.n.)

Duminică 25 sept. Fuserăm din nou pe linia Fântânele-Suhaia-Lisa-Vânători. Măgura uriașă de la Vânători. Un singur ciob, aspect La Tène. La confluența Călmățuiului cu Suhaia, aproape de confluență și lângă drumul Lisa-Călmățui, altă movilă mică. Mai multe (movile – n.n.) mici în toată regiunea”.

III. Comentarii

1. Considerații asupra modului de întocmire a documentației. După cum reiese din paginile de jurnal păstrate, participanții la campania din 1924 au asigurat în mod inegal documentația săpăturilor. Documentarea cea mai îndelungată a săpăturii a fost asigurată de Vladimir Dumitrescu (timp de 14 zile), urmat de profesorul Andrieșescu (10 zile) și, în sfârșit, de către Vasile Christescu (numai 4 zile). În paginile documentate de cel dintâi și cel din urmă, ambii pe atunci studenți, se poate recunoaște însă o preocupare mai susținută pentru consemnarea mai amplă și detaliată a materialelor identificate în săpătură. În schimb, însemnările profesorului Andrieșescu sunt mai puțin consistente decât cele ale studenților săi.

De exemplu, în ziua de 26 august, când Andrieșescu s-a mulțumit să redacteze numai două propoziții, documentația realizată de către tânărul Dumitrescu este considerabil mai amplă (30 propoziții). Pentru ziua de 27 august, când Andrieșescu a asigurat de unul singur documentarea săpăturii, însemnările sale frapază prin laconismul lor: sunt menționate numai „aceleași mărunțișuri” similare probabil celor din ziua precedentă. De asemenea, precizarea suprafeței din care provine una dintre monedele de la Filip al II-lea (șanțul IV) descoperită în ziua de 29 august, când profesorul și asumat exclusiv sarcina documentației, nu o datorăm acestuia, ci însemnărilor lui Vladimir Dumitrescu din 12 septembrie (!).

De altfel, după cum însuși Andrieșescu lasă să se înțeleagă, pentru enumerarea descoperirilor realizate în cea dintâi zi de șantier (25 august), profesorul nu a făcut decât să rezume consemnările studentului său Dumitrescu. Practic, singurele însemnări cu adevărat ample ale lui Andrieșescu au fost realizate în zilele de 22 și 23 septembrie. Prin urmare, trebuie să recunoaștem rolul și meritul celor doi studenți, Dumitrescu și Christescu, în realizarea jurnalului de săpătură din 1924, chiar dacă, din pretențioasă perspectivă contemporană asupra documentației arheologice, însemnările lor par a fi mai degrabă o înșiruire monotonă de materiale, îmbogățită numai pe alocuiri cu rare observații contextuale. Dar tocmai în condițiile în care tehnicile de cercetare și de documentare arheologică erau încă precare, trebuie recunoscută valoarea euristică a

²⁵ Partea lui Kirijescu C. 1922, 402-403, la vremea respectivă, ostrovul aflat la sud-vest de Zimnicea, care se întindea în două brațe, se numea „Bujorescu”.

documentației întocmite de cei doi studenți. Însemnările lor devin cu atât mai importante cu cât sunt mai descriptive și mai amănunțite.

Volumul diferit de informație documentată de cei trei participanți activi la campania din 1924 poate fi evaluat prin determinarea mediei zilnice de cuvinte notate. Din această perspectivă, cel mai acribic dintre membrii colectivului se dovedește a fi Christescu (cu peste 300 de cuvinte zilnic), urmat de Dumitrescu (în medie puțin peste 200 de cuvinte zilnic); mult mai laconic se vedește a fi tocmai profesorul lor: media cuvintelor consemnate zilnic de Andrieșescu de-abia reprezintă jumătate din media lui Dumitrescu (!). Datele exacte ale acestei evaluări se regăsesc în tabelul 1.

	<i>nr. zile documentate</i>	<i>total cuvinte consemnate</i>	<i>medie cuvinte / zi</i>
<i>Andrieșescu</i>	10	926	92,60
<i>Dumitrescu</i>	13	3349	257,61
<i>Christescu</i>	4	1354	338,50

Tabelul 1.

Semnificativă pentru atenția diferențiată acordată de membrii colectivului din 1924 descoperirilor realizate este și frecvența cu care aceștia au schițat unele materiale identificate în săpătură și considerate mai semnificative (tabelul 2).

	<i>nr. zile documentate</i>	<i>nr. obiecte schițate</i>	<i>medie schițe / zi</i>
<i>Andrieșescu</i>	10	2	0.20
<i>Dumitrescu</i>	13	54	4.15
<i>Christescu</i>	4	29	7.25

Tabelul 2.

Sub acest aspect, al documentării grafice a materialelor din săpătură, trebuie remarcată preocuparea susținută a lui Christescu pentru schițarea unui număr deloc nesemnificativ de materiale într-un număr restrâns de zile. În medie, el a realizat mai multe schițe pe zi chiar și decât Dumitrescu. În schimb, surprinde raritatea schițelor de obiecte din însemnările lui Andrieșescu (numai trei pe parcursul a 10 zile de prezență pe șantier !). Din păcare, însemnările originale cu schițele aferente realizate de Christescu în 1924 nu au mai putut fi regăsite și, probabil, s-au pierdut, astfel că o comparație *calitativă* a schițelor celor trei autori ai documentației nu mai poate fi astăzi întocmită.

Se poate pune întrebarea dacă nu cumva diferențele cantitative dintre documentațiile celor trei nu ar putea fi explicate prin atitudinile deosebite ale studenților și profesorului lor față de situl cercetat. Tinerețea, chiar dacă este mai modestă în cunoștințe, poate fi călăuzită de o mai vie și mai sinceră atracție pentru iscodirea necunoscutului. Fără o asemenea chemare – mobil interior al oricărei cercetări empirice, practicarea arheologiei își pierde o parte din farmecul ei esențial. Iată poate unul dintre motivele pentru care însemnările lui Dumitrescu sau Christescu ni se înfățișază mai consistente și mai acribice decât cele ale profesorului lor, vădindu-se astfel, cu mai multă pregnanță, valoarea lor documentară.

Pe de altă parte, diferențierea pe care o constatăm în modul de realizare a însemnărilor zilnice ale membrilor colectivului, ar putea să corespundă și unei „diviziuni” deliberate și predeterminate a activităților de șantier. Se poate astfel bănuia că șeful colectivului, profesorul Andrieșescu, și-a asumat sarcina trasării direcțiilor generale de cercetare de teren, iar studenților le-au revenit în sarcină supravegherea săpăturii și mai ales înregistrarea rutinieră și cât mai detaliată a materialelor și situațiilor arheologice. O asemenea distribuție de sarcini în cadrul unui colectiv restrâns este mai mult decât firească, însă ea își poate pierde viabilitatea în condițiile particulare de șantier. După cum amintește în memoriile sale Dumitrescu, membrii mai tineri ai colectivului au fost obligați să își întrerupă activitățile de șantier din diferite motive în perioada de început a campaniei²⁶, perioadă care corespunde tocmai zilelor (de 27 și 29 august) când documentația asigurată exclusiv de către Andrieșescu se remarcă prin caracterul ei cu totul superficial. Poate tocmai acel dezinteres pentru „măruntășuri” l-a determinat pe Andrieșescu să abandoneze sarcina ce-i fusese sugerată de către Pârvan, și anume aceea a prelucrării și valorificării materialelor și în cele din urmă a publicării rezultatelor campaniei din 1924.

2. Suprafețele cercetate.

2.1. Metodologia și strategia săpăturii. Cercetările de teren din 1924 au fost concentrate în două puncte ale sitului și anume: (1) șanțul („tranșeea”) de 2/20 m trasat de Vladimir Dumitrescu „pe supt valul de Nord al cetății, începând din latura de SV a cetății” (cercetat în zilele de 25 și 26 august) și (2) suprafața de 20/40 m (denumită suprafața A) de la care se dezvoltau lateral 4 șanțuri adiacente (I-IV), trasate de Ioan Andrieșescu „în partea plană a laturei de nord de la care ne apropiem în evantai de presupusul zid al cetății prin partea interioară”. Din păcate, nici distanța dintre sondajul lui Dumitrescu și imensa suprafață de 800 mp trasată de Andrieșescu și nici lungimea șanțurilor „adiacente” nu este precizată în paginile de jurnal. Dintr-o schiță a lui Andrieșescu (pl. 3/29) reiese că cel puțin unul dintre cele patru șanțuri „adiacente” ar fi măsurat 16 m lungime.

Sub aspectul strategiei de cercetare a sitului, se poate considera că demararea săpăturilor printr-un sondaj îngust putea fi justificată de nevoia obținerii încă din primele zile de șantier a unor date *generale* privind grosimea depunerilor arheologice, frecvența și caracteristicile materialelor sau încadrarea cronologică și culturală a sitului. În memoriile sale, Dumitrescu precizează că inițiativa acestui prim sondaj aparținut lui Pârvan: „magistrul ne-a trimis să începem lucrul *printr-un șanț de sondaj stratigrafic* (s.n.), el urmând să vină cât de curând”²⁷.

Pe de altă parte, dimensiunile considerabile ale suprafeței A indică planul ambicios al conducătorului colectivului. Prin trasarea acestei suprafețe în interiorul „Cetății”, se poate bănuia că Andrieșescu a intenționat cercetarea în suprafață a vestigiilor locuirii din așezare, în timp ce prin șanțurile adiacente, trasate oarecum radial, el a urmărit surprinderea și secționarea presupuselor fortificații. Dar, după cum noi Dumitrescu avea să remarce mai târziu, în mod straniu, aceste șanțuri „se opreau

²⁶ Dumitrescu V. 1993, 51. Gh. Ștefan contactase scarlatină și a fost reținut în carantină la spitalul din Zimnicea pe întreaga durată a campaniei, iar Christescu plecase temporar la București pentru a-și întâlni

²⁷ Dumitrescu V. 1993, 51.

însă pe coama malului, fără să treacă dincolo de el, cum era normal; de ce nu le-a trasat complet, n-am înțeles nici atunci, nici după aceea”²⁸.

Poate mai precaut și familiarizat deja cu diversitatea materialelor și cu grosimea depunerii arheologice de pe „Cetate”, Dumitrescu, de comun acord cu Andrieșescu, va fi luat decizia în data de 4 septembrie să concentreze cercetarea exclusiv în sfertul nordic al suprafeței A, denumit „suprafața B”, care cuprindea o suprafață de numai 20/10 m. Prin urmare, A și B nu sunt două suprafețe distincte; B reprezintă practic numai sfertul de nord, în cele din urmă epuizat, al suprafeței A, care fusese excavată integral, numai în primele zile de șantier, până la adâncimea primei casmale (cca -0,20 m adâncime). De la acest nivel de săpare în jos a fost adâncită ulterior suprafața B. Din acest motiv, în descrierea cercetării suprafeței B, pentru Dumitrescu „casmaua I” este „efectiv casmaua II”, iar „casmaua II” este „efectiv casmaua III” etc., o formulare care avea să se păstreze chiar și pe marcajele unora dintre fragmentele ceramice recoltate.

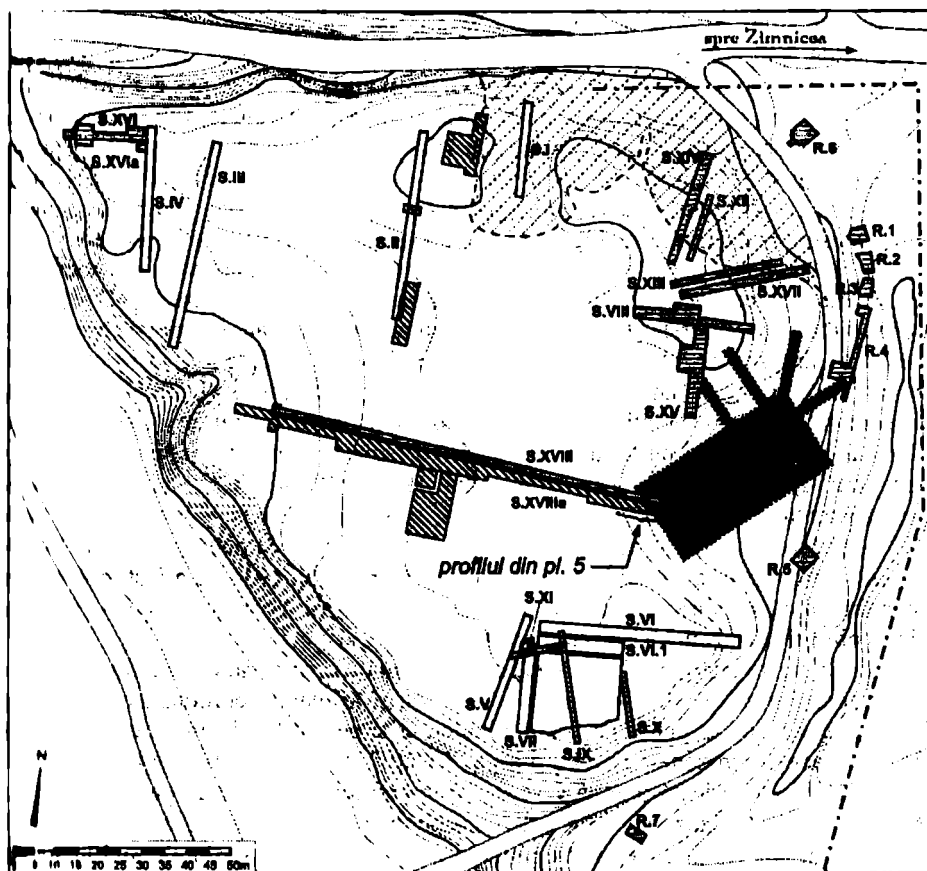
În privința modalității încetățenite în acea fază de început a arheologiei românești de teren, de indicare a adâncimii de săpare, folosindu-se ca „unitate” aproximativă de măsură „casmaua”, trebuie precizat faptul, deloc nesesemnificativ, că Dumitrescu a simțit oportun să ofere informații mai precise și să indice adâncimile intermediare de săpare și în sistem metric. Mai pragmatic, Christescu renunță la aproximarea adâncimilor pe baza numărului de „casmale” și precizează adâncimile exclusiv în centimetri.

Nu în ultimul rând, trebuie subliniat faptul că decizia de a cerceta „Cetatea” de la Zimnicea prin deschiderea unei întinse suprafețe constituie, sub aspectul metodologiei de cercetare a unei locuiri preistorice dense, o alegere mai fericită decât săparea exclusivă a unor șanțuri înguste, de 2-3 m lățime, așa cum avea să se întâmple constant în cazul cercetărilor ulterioare (I. Nestor 1948-1949, A. D. Alexandrescu 1967-1975), iar meritul unei astfel de alegeri pare să îi fi revenit lui Andrieșescu.

Ar mai trebui adăugat faptul că o mențiune din data de 9 septembrie („s-a fotografiat <in situ> pragul de lemn carbonizat...”) atestă folosirea fotografiei ca mijloc de documentare arheologică la Zimnicea. Probabil, șantierul de la Zimnicea se număra printre primele care s-au bucurat de introducerea a ceea ce pe atunci părea a fi o noutate tehnologică. Din păcate, soarta fotografiilor realizate în 1924 a rămas necunoscută.

2.2. Problema localizării în teren a suprafețelor cercetate. Însemnările și schițele păstrate de la autorii documentației din 1924 nu sunt în măsură să faciliteze localizarea în sit a suprafețelor cercetate, ele dovedindu-se, din păcate, mai degrabă ambigue. Despre sondajul lui Dumitrescu se menționează că a fost trasat pe direcție SW-NE, „pe supt valul de Nord al cetății, începând din latura de SV a cetății, imediat lângă tranșeea săpată în timpul războiului pe muchea malului”; iar despre suprafața A-B se precizează numai că aceasta a fost amplasată „la nord de tranșeea precedentă, la colțul spre SE al valului, având aceeași direcție (SV-NE)”. Prin urmare, se poate bănuși că secțiunea lui Dumitrescu și laturile lungi ale suprafeței trasate de Andrieșescu erau paralele sau, cel puțin, relativ paralele.

²⁸ Dumitrescu V. 1993, 51.

- Amplasamentul aproximativ al suprafețelor cercetate în 1924 (I. Andreșescu)
 ———— Secțiuni cercetate în anii 1948-1949 (I. Nestor).
 ———— Secțiuni cercetate în anii 1967-1975 (A. D. Alexandrescu).
 ———— Suprafețe cercetate în anii 2000-2005 (M. Bebeș).
 ———— Drumuri de țară / poteci moderne
 - - - - - Zona distrusă de excavații moderne (1966-1967 ?)
 - - - - - Limita rezervației arheologice în anul '70

114 Planul general al sitului „Cetate” de la Zimnicea, cu indicarea amplasamentului
 aproximativ al suprafețelor A-B cercetate în 1924.
 Prelucrare după relevu 1/500 (v. nota 33).

Trebuie recunoscut faptul că nu dispunem de nici un indiciu în privința existenței sau nu în instrumentarul de șantier din 1924 a unei busole²⁹. În ipoteza absenței unui astfel de instrument, se poate considera că punctele cardinale puteau fi stabilite de către membrii colectivului în mod arbitrar pe baza poziției sitului față de Dunăre. De altfel, o astfel de imprecizie în orientare se desprinde și din schița sitului realizată de Andrieșescu (pl. 2/1), din care reiese că, pentru acesta, fluviul, dar și râul Pasărea, s-ar afla mai degrabă la sud de „Cetate” și nu la sud-vest, așa cum se întâmplă în realitate. Prin urmare, se poate pune întrebarea dacă nu cumva, tuturor indicațiilor privind orientările suprafețelor cercetate în 1924 nu ar trebui să li se aplice o corecție de aproximativ +45° în sensul acelor de ceasornic (N ar deveni NE, E ar deveni SE etc). Totuși, mai prudent ar fi să considerăm că referirile din jurnal la punctele cardinale sunt mai degrabă ambigue, și să le acceptăm ca atare cu multă reținere.

Lăsând la o parte însă aceste inadvențe, este de presupus că amplasamentul suprafețelor cercetate ar trebui căutat undeva în nord-estul sitului. După toate probabilitățile, suprafețele deschise în 1924 nu au fost astupate (mențiuni concrete în acest sens lipsesc), astfel că malurile lor se vor fi surpat în deceniile următoare într-o așa măsură încât, în anii 1948-1949, ele nu au mai putut fi decât foarte vag reidentificate în teren. Mențiunea lui Nestor, potrivit căruia „colțul de NE al platformei a fost străbătut în 1924 cu șanțuri înguste”³⁰ corespunde numai în parte adevărului. În mod straniu, responsabilul cercetărilor din 1948-1949 nu face nici o referire la amplasamentul suprafeței B în care, în 1924, se săpase până la o adâncime de peste 2,20 m pe toată întinderea ei de 20/10 m (!). De asemenea, în planurile oferite în cele două succinte rapoarte ale lui Nestor, locația săpăturilor din 1924 nu a fost indicată³¹ și putem bănuî că stabilirea amplasamentului cercetărilor lui Andrieșescu nu s-a numărat printre obiectivele primelor cercetări postbelice.

Se poate pune întrebarea dacă citirea atentă a configurației terenului, așa cum este ea redată în releveele topografice editate³², dar și în planul reprodus aici (pl. 4)³³ al sitului „Cetate”, nu ar putea oferi unele indicii utile pentru localizarea cercetărilor din 1924. Într-adevăr, în zona de est-nord-est a „Cetății”, atât în planurile amintite cât și pe teren poate fi identificată o zonă cu cca 1-2 m mai adâncită față de partea centrală a sitului, și care este astăzi străbătută de o potecă ce coboară spre sud în lunca Dunării. Această zonă mai adâncită este mărginită la est și la nord de porțiunile mai înalte ale sitului care au fost interpretate ca „valuri”. Trebuie precizat că o astfel de adâncire a terenului nu mai poate fi recunoscută într-o altă parte a sitului, astfel că se poate pune

²⁹ Potrivit unei afirmații a Eugeniei Zaharia, efectuată public în cadrul unei mese rotunde desfășurată în aprilie 2005 la Institutul de Arheologie din București, introducerea busolei ca instrument de lucru în cercetarea arheologică de teren din România ar fi aparținut lui Ion Nestor, odată cu reluarea săpăturilor la Zimnicea în 1948.

³⁰ Nestor I. 1949, 118.

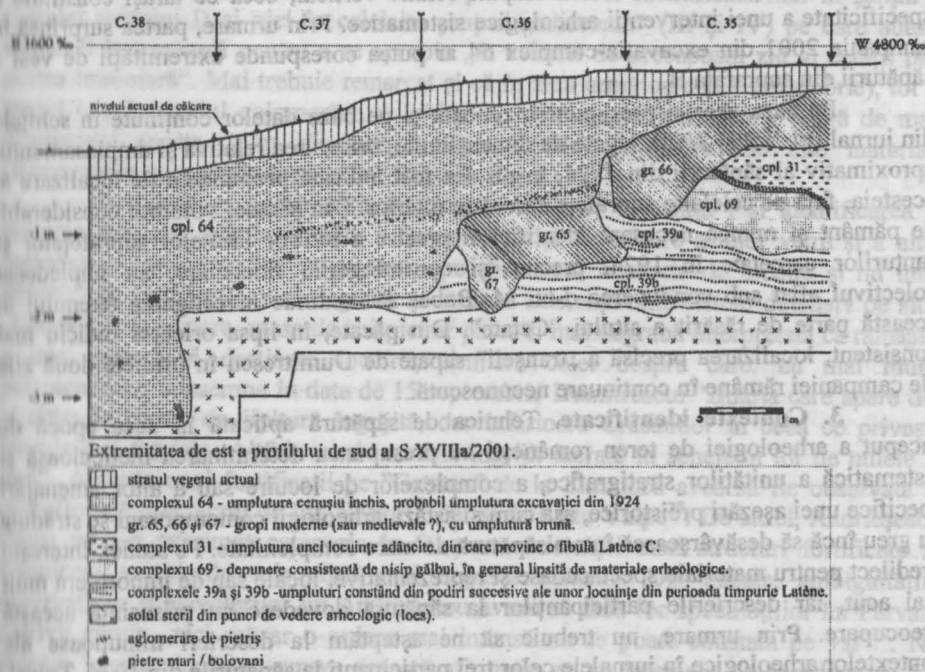
³¹ V. planurile nenumerotate oferite de Nestor I. 1949, 117 și 1950, 99.

³² v. *supra* n. anterioră; v. și Alexandrescu A. D. 1980, 57, fig. 1.

³³ Prin amabilitatea d-nei Iuliana Barnea, în primăvara anului 2001 s-a reușit regăsirea mai multor planșe pe calc, alcătuind planul general (releveu topografic și suprafețele cercetate în anii 1948-1949 și 1967-1974) la scara 1/500, al siturilor „Cetate” și „Câmpul Morților”, întocmit de către unul din colaboratorii Alexandrei Alexandrescu (probabil Anișoara Sion ?) în 1974. Planul oferit în lucrarea de față în pl. 4 reprezintă o prelucrare actualizată a acestui releveu.

întrebarea dacă nu cumva tocmai aici ar trebui localizată marea suprafață cercetată în 1924.)

Această posibilă localizare a suprafeței cercetate în 1924 este susținută și de unele observații efectuate recent (mai precis în campania 2001) în cursul cercetărilor desfășurate în situl „Cetate” de la Zimnicea în extremitatea estică a profilului de sud al secțiunii denumite XVIIIa. Această secțiune trasată în campania 2000, continuată și finalizată în campania următoare³⁴, reprezintă de fapt o extindere spre sud a secțiunii S. XVIII trasate inițial în 1975 de către A. D. Alexandrescu și a cărei documentație (descrieri, relevee de grunduri și profile ș.a.) este la ora actuală pierdută.

Pl. 3. Profilul de sud al S. XVIIIa/2001, carourile 35-38. Prelucrare după releveu 1/20.

În limita estică a profilului de nord al secțiunii XVIIIa, în zona corespunzătoare carourilor C35-38, a fost identificată o excavație care perturbă întreaga stratigrafie din această parte a sitului și care a fost săpată până la peste 3 m, adâncindu-se în solul steril din punct de vedere arheologic (pl. 5)³⁵. Nivelul de la care a fost săpată

³⁴ Babes M. et alii 2002, 344-345, nr. 248. Din păcate, în acest raport, profilul descris laconic al secțiunii XVIIIa nu a fost ilustrat.

³⁵ Utilizarea releveului din pl. 5 și a observațiilor stratigrafice obținute în campaniile 2000-2001 pentru argumentarea identificării amplasamentului aproximativ al săpăturilor din 1924, s-a efectuat cu acordul verbal al responsabilului actual al șantierului de la Zimnicea, dl. prof. dr. Mircea Babes. Trebuie totuși

această excavație, denumită în nomenclatura de șantier *complexul 64*, se află imediat sub stratul vegetal actual și suprapune umplutura unei gropi, probabil moderne (gr. 66). De asemenea, în umplutura complexului 64 au fost identificate fragmente de sticlă și de sârmă ghimpată, care sugerează constituirea sa recentă. Trebuie remarcat faptul că pe o porțiune de peste 3 m care corespunde carourilor 37 și parțial 38, baza complexului 64 nu numai că este quasi-orizontală, dar se află aproximativ la aceiași adâncime cu cea a nivelului de zacere al celei mai vechi depuneri arheologice din această parte a sitului, și anume umplutura unei locuințe Latene, denumită *complexul 39b*. În acest aspect s-ar putea întrevedea tocmai intenționalitatea epuizării exclusive a depunerilor preistorice și evitarea („crușarea”) solului steril arheologic. Mai trebuie remarcat și faptul că „malurile” complexului 64 au fost săpate relativ vertical, ceea ce iarăși constituie o specificitate a unei intervenții arheologice sistematice. Prin urmare, partea surprinsă în campania 2001 din excavația-complex 64 ar putea corespunde extremității de vest a săpăturii din suprafața B.

Pe baza acestei presupuneri, precum și pe baza datelor conținute în schițele din jurnal (pl. 2/2 și 3/15), legate de dimensiunile, orientarea relativă și amplasamentul aproximativ al săpăturii din 1924, în pl. 4 a fost indicată propunerea de localizare al acesteia, față de celelalte suprafețe cercetate ulterior. Din păcate, volumul considerabil de pământ și muncă necesară identificării precise a tuturor limitelor suprafețelor și șanțurilor cercetate în 1924, precum și constrângerile financiare, au împiedecat colectivul aflat sub conducerea d-lui M. Babeș să continue investigarea terenului în această parte de răsărit a sitului „Cetate”. Din păcate, în lipsa oricărui indiciu mai consistent, localizarea precisă a „tranșei” săpate de Dumitrescu în primele două zile ale campaniei rămâne în continuare necunoscută.

3. Contexte identificate. Tehnica de săpătură aplicată în acea epocă de început a arheologiei de teren românești nu presupunea determinarea meticuloasă și sistematică a unităților stratigrafice, a complexelor de locuire sau a altor amenajări specifice unei așezări preistorice, așa cum și astăzi, arheologii contemporani se străduie cu greu încă să desăvârșească într-o săpătură de mare complexitate. Pe atunci, interesul predilect pentru materiale spectacuoase și reprezentative, locale sau de import, era mult mai acut, iar descrierile participanților la săpătură dovedesc cu prisosință această preocupare. Prin urmare, nu trebuie să ne așteptăm la descrieri minuțioase ale contextelor arheologice în jurnalele celor trei participanți la săpăturile din 1924. Totuși, cele câteva precizări referitoare la contextele arheologice identificate pe atunci, nu trebuie trecute cu vederea.

3.1. Problema fortificațiilor. Unul dintre scopurile săpăturii din 1924 – declarat în mod explicit de către Andrieșescu – a fost acela de a surprinde și de a studia „presupusul” sistem de fortificații, așa cum în aceeași perioadă fuseseră determinate, de exemplu, structurile defensive de la Tinosu³⁶. Trebuie însă reamintit că, potrivit memoriilor lui Dumitrescu, șanțurile trasate de Andrieșescu nu ar fi secționat complet denivelarea interpretată ca val. Totuși, trasarea lor până în zona cea mai înaltă („până

precizat că autorul documentației primare, scrise și grafice, în care sunt conținute observațiile stratigrafice din carourile 35-38 ale secțiunii XVIIIa, este în același timp și autorul contribuției de față.

³⁶ Vulpe R., Dumăreanu-Vulpe E. 1924.

pe coama valului”) ne lasă să bănuim că ipoteticele structuri de fortificație puteau fi măcar parțial surprinse prin acele șanțuri adiacente suprafeței B.

În favoarea existenței unei fortificații ar putea fi invocată identificarea de către Andrieșescu în 22 septembrie, în șanțul „adiacent” I, probabil începând de la adâncimea de -2,65 m a unei aglomerări dense de chirpici (groasă de 3 cazmale – cca 60 cm). În interiorul masei de chirpici Andrieșescu remarca prezența unor bolovani dar și a unor numeroase urme de trestie, precum și urme de bârne de lemn arse. Din păcate, dimensiunile în grund ale aglomerării de chirpici nu au fost indicate în jurnal și, după cum însuși Andrieșescu remarca, pentru elucidarea caracterului acestei amenajări ar fi fost necesară extinderea săpăturii în suprafață. Trebuie remarcat însă faptul că, în mod straniu, continuarea acestei mase de chirpici nu a fost identificată nici în șanțul II (paralel șanțului I) și nici în celelalte șanțuri „adiacente” (III și IV) pe care autorii săpăturii le trasaseră pentru a se apropia „în evantai de presupusul zid al cetății prin partea interioară”. Mai trebuie remarcat și că în ziua următoare (23 septembrie), tot în șanțul I, sub nivelul aglomerării de chirpici, Andrieșescu identifica o vatră de mari dimensiuni (peste 2 m diametru, poate o podoea?), alături de alte materiale (fragmente de amfore, un chiup fragmentar ș.a.).

Surprinderea aglomerării de chirpici exclusiv în șanțul I și identificarea în preajma acesteia, atât la niveluri inferioare, cât și superioare a unor vetre și a altor materiale ceramice getice și grecești, specifice unor contexte de locuire și nu unor structuri de fortificație, mai degrabă ar infirma existența unui sistem defensiv pe situl „Cetate”. Prin urmare, masa de chirpici ar putea fi mai degrabă interpretată ca rămășiță a unei amenajări destinate locuirii, similară celei despre care, cu mai multă perispicacitate, consemna în data de 15 septembrie Dumitrescu: „zidăria care apare des și chiar în formă de lipitură îngrijită, dar inferioară Crăsanilor în ceea ce privește tencuiala și fețuiala. Altfel, casele au fost îngrijit lucrate în scheletul lor de nuiele și purl”. Absența unei fortificații pe „Cetatea” de la Zimnicea avea să fie observată și reconfirmată mai târziu de Ion Nestor³⁷, dar și de Radu Vulpe³⁸. De altfel, Andrieșescu însuși nu s-a exprimat categoric în favoarea existenței unei structuri fortificate la Zimnicea, aprecierile sale fiind mai degrabă ezitante. Din păcate, ambiguitățile observațiilor și aprecierilor lui Andrieșescu aveau să facă loc speculațiilor lui Pârvan, potrivit căruia „nici măcar o ardere mai intensă nu se poate constata pe val”³⁹. Ne puteam întreba dacă nu cumva această afirmație nu se întemeia pe convingerea lui Pârvan, potrivit căruia „un sat e în aceeași vreme un mic fort întărit”⁴⁰, precum și pe interpretarea superficială a aspectului aparent al terenului „Cetății”⁴¹, nu însă și pe evaluarea critică a rezultatelor cercetărilor de teren din 1924.

³⁷ Nestor I. 1949, 118: „nu a existat nici un val de apărare pe această latură (latura de nord – n.n.) a <Cetății>. toate depunerile arheologice întâlnite în acest sector se datoresc locuirii, și anume unei locuiri foarte intense în colțul de NE al platformei”. Despre porțiunea mai ridicată de teren din estul sitului, Nestor I. 1950, 94 afirma că aceasta „s-a dovedit a nu fi decât tot o vâlcurie naturală a terenului, la fel cu cea constatată în 1948 pe latura de nord a <Cetății>”.

³⁸ Vulpe R. 1966, 21 (despre absența valului) și 22 (despre „resturi de locuințe incendiate și refăcute fără zădărire” identificate în zona presupusului val).

³⁹ Pârvan V. 1926, 471.

⁴⁰ Ibidem, 471: „într-o vreme dintr-un sat (...), se făcea o clădire cu două etaje (...), care era foarte frumoasă”. În acest sens v. descrierea și interpretarea configurației geo-morfologice a sitului de către Nestor I. 1949, 116-117.

⁴¹ Ibidem, 471.

3.2. Observații asupra modului de menajare a locuințelor. Nu trebuie să ne așteptăm din partea autorilor săpăturilor din 1924 la o strădanie acritică de documentare în detaliu a vestigiilor locuințelor din așezarea preistorică de la Zimnicea, ca unități contextuale distincte. Totuși ei au consemnat unele observații utile și expresive legate de astfel de amenajări, care permit conturarea unei imagini generale în acest sens.

Încă din primele zile de șantier, Dumitrescu remarca în cel dintâi sondaj prezența la -2,05 m a unor șiruri de lespezi, unele fasonate, care probabil alcătuiau, nu atât zidul propriu-zis, ci poate mai degrabă talpa unor pereți de pământ: „La mijlocul tranșeei câteva (lespezi) mari. Una regulat tăiată de dimensiuni 28/18/18 cm face sigul parte dintr-un zid (orientat) SE-NV ce va fi trecut pe aci, aproximativ paralel cu malul cetății, înspre Dunăre, deoarece în acest loc s-au mai găsit multe pietre, între cari unele mari și tăiate regulat”.

În suprafața B au fost identificate de asemenea alinamente de lespezi indicând traseul tălpilor unor pereți sau ziduri ale unor construcții care par să fi fost suprapuse de „chirpiciu destul de mult” și de „scheletul lor de nuielo și pari”. Cercetarea în suprafața i-a permis lui Dumitrescu să observe în data de 8 septembrie șiruri de pietre care formau trasee „pătrate sau dreptunghiulare care poate sunt camere”. La următorul nivel de săpare, remarcând aspectul acelorași amenajări, Dumitrescu își întărea convingerea potrivit căreia se afla în fața unor „dărâmături de ziduri de clădiri”. Trebuie remarcat faptul că aceste amenajări din piatră „în special sunt mai multe spre partea sud-vestică a săpăturii”, mai precis a suprafeței B, deci tocmai în partea opusă celei în care era presupusă existența unor fortificații. Semnificativ este și faptul că în imediata vecinătate a acestor amenajări de pietre au fost identificate o vatră, gropi de par și resturi ale unor bărne de lemn. Situația a fost documentată de către Dumitrescu prin două schițe – poate primele relevee de grund întocmite în arheologia preistorică românească (pl. 2/2 și 3/15). Datarea resturilor acestor locuințe este incertă, dar, pe baza materialelor descoperite („cioburi locale proaste și La Tène și cioburi grecești”), se poate bănui că ea ar putea fi atribuită epocii Latene și nu celei medievale.

În ciuda caracterului lacunar al modului de realizarea a documentației, aceasta permite totuși, atestarea existenței în așezarea protoistorică de la Zimnicea a unor construcții rectangulare alcătuite din mai multe încăperi, cu talpă de piatră și elevalte realizată din pământ și structuri de lemn și nuielo. Observațiile lui Dumitrescu au stat la baza considerațiilor lui Pârvan asupra modului de amenajare a locuințelor getice de la Zimnicea⁴².

3.3. Problema osemintelor umane identificate în așezare. Prezența unui craniu uman (identificat în ziua de 25 august în secțiunea trasată de V. Dumitrescu) la o adâncime relativ mică de aproximativ 40-45 cm, alături de care au mai apărut și materiale ceramice printre care și un fragment de cupă cu decor în relief, ne-ar putea duce cu gândul la acele practici ale perioadei târzii Latene, soldate cu abandonarea în contexte de locuire a unor părți „scheletul uman”⁴³. Semnificativ este însă faptul că

⁴² Pârvan V. 1926, 467: stuful era întrebuințat „nu numai pentru coperișuri, ci și pentru pereții caselor, construiți după maniera gardurilor de trestie din regiunile băltoase (...). În schimb pentru temelii și vetre găsim aici frecvent întrebuințate blocuri înformate de piatră”.

⁴³ Sirbu V. 1993, 31-36.

mențiunea lui Dumitrescu nu este singura care să ateste prezența unor osemnitate umane neîncinerate în săpătura din 1924. În data de 18 septembrie, la o adâncime considerabilă de - 1,70 m era rândul lui Christescu să semnaleze „testă de om cu maxilar” ce păreau a aparține unui copil. Nu trebuie pierdută din vedere posibilitatea ca prezența unor craniile umane în nivelurile superioare sau inferioare ale stratigrafiei așezării de la Zimnicea să fie rezultatul deranjării unor morminte de înhumatie mai vechi (hallstattiene sau din epoca bronzului ?) prin săparea unor amenajări mai recente (gropi sau locuințe adâncite de epocă Latene sau chiar medievale)⁴⁴. Din păcate, la ora actuală, caracterul unor astfel de descoperiri nu mai poate fi precizat, iar motivul pentru care craniile respective se regăseau în depunerile arheologice nu mai poate fi nici pe departe explicat în mod satisfăcător.

La fel de reprezentativă este însă și descoperirea la baza stratigrafiei așezării (la adâncimea de cca 2,65 m) a unui posibil mormânt de incineratie în urnă, informație consemnată extrem de succint de către Andrieșescu în ziua de 22 septembrie. Din perspectiva cercetării actuale, implicațiile consemnării unei astfel de informații nu sunt lipsite de importanță. Această mențiune s-ar putea constitui într-unul dintre indiciile pe baza cărora s-ar putea susține extindere așezării, încă într-o fază de început a existenței ei peste zona destinată inițial necropolei de epocă Latene⁴⁵.

4. Categorii reprezentative de materiale.

4.1. Materiale medievale. Încă din prima zi de cercetări, în tranșeea săpată de Dumitrescu, la o adâncime considerabilă (corespunzătoare celei de a VI-a „casmale”, între 1,25 și 1,45 m adâncime), acesta semnală descoperirea unor fragmente ale unui ulucor care, prin urmele de decor cu smalt, specific ceramicii medievale de la Zimnicea, așa cum este ea cunoscută din cercetările mai noi⁴⁶. Adâncimea mai mare la care a apărut această cană sugerează că ea ar putea proveni din umplutura unei locuințe adâncite sau pivnițe (?) medievale. Se mai poate pune întrebarea dacă nu cumva cele două materiale schițate de Dumitrescu, și anume cea din pl. 2/1, vasul din pl. 2/3 și cupa (pl. 2/4) cu ornamentul interior ilustrat în pl. 2/5, nu aparțin locuirii medievale de la Zimnicea.

La ora actuală, în colecțiile Muzeului Național de Antichități au putut fi identificate două oale medievale fragmentare al căror marcaj indică proveniența lor din săpăturile din 1924 (anexa 2.1., nr. 1-2; pl. 8/1-2). Identificare lor confirmă observația lui Dumitrescu, dar în același timp sugerează că astfel de materiale au fost scoase la lumină într-o cantitate mai mare decât cea consemnată în însemnările păstrate. Această conjunctură nu trebuie însă imputată autorilor documentației săpăturii din 1924, ci ar trebui înțeleasă din perspectiva stadiului informației – pe atunci atât de sumare – referitoare la materialele medievale din Muntenia. La acea vreme, cercetările lui Drăghiceanu de la Curtea de Argeș de-abia începuseră, iar materialele ceramice

⁴⁴ O astfel de situație este de altfel semnalată de către Nestor I. 1950, 94, care menționa identificarea la baza depunerilor de epocă Latene a unei înhumări anterioare, probabil de epocă hallstattiană.

⁴⁵ În acest sens sunt grăitoare și unele sugestii ale lui Nestor I. 1949, 119.

⁴⁶ Ceramica medievală de la Zimnicea nu a fost din păcate prelucrată și publicată exhaustiv până în prezent. Totuși, în unele publicații au fost inserate unele informații și chiar ilustrații ale unor mostre de ceramică medievală de aici, unele de-a dreptul spectaculoase prin ornamentația lor, de exemplu: Zaharia E. 1967, fig. 10/1, 3, 8; Constantinescu N. 1972, 52, n. 56, 70, 79, n. 84, 92-93, n. 93, 98, n. 107; Drăguț V. 1982, 134 (cele două figuri nenumotate).

medievale de acolo nu erau încă prelucrate și analizate. Aveau să treacă mai multe decenii până când ceramica medievală de la Zimnicea, în marea ei majoritate inedită, avea să fie raportată la alte descoperiri databile în secolele XIV-XVI, așa cum sunt cele de la Coconi⁴⁷. Semnificativ pentru demersul de față este faptul că încă din 1924 fuseseră descoperite pe "Cetate" materiale medievale, o conjunctură care a fost trecută cu vederea până astăzi⁴⁸.

Se poate pune întrebarea dacă nu cumva numeroasele „cuie” de fier identificate în mai multe rânduri în săpătură (în jurnal au fost *consemnate* de cinci ori astfel de obiecte), nu sunt totuși piroane foloite la îmbinarea structurilor de lemn ale locuințelor medievale. Probabil că și alte piese din fier descoperite în campania din 1924, cum ar putea fi poate și burghiul descoperit în șanțul adiacent IV, în data de 2 septembrie, vor fi aparținut unor contexte medievale, dar în acest sens nu mai dispunem astăzi de nici un indiciu concret și cert.

4.2. Ceramica locală – caracteristici generale. Autorii jurnalului clasificau ceramica descoperită la Zimnicea în grecească, locală și de imitație (imitații locale după forme grecești). Din expresii, precum „cioburi multe primitive (proeminențe-butoni și tracice) și <La Tène>” (Dumitrescu, 2 septembrie), sau „fragmente de ceramică locală cu proeminențe sau cu brâu și proeminențe, cioburi grecești – (și) La Tène” (Christescu, 17 septembrie) se poate bănuși faptul că, la rândul ei, ceramica locală era clasificată empiric în ceramică realizată la roată (ceramică „La Tène”) și ceramică lucrată cu mâna, de calitate inferioară, considerată „primitivă”. Diferențele calitative dintre aceste două categorii îi tentau pe tinerii autori ai documentației din 1924 să presupună în mod eronat separarea lor cronologică. Astfel ar trebui explicate acele referiri la „cioburi (...) amestecate neolitice și La Tène” sau „cioburi (...) neolitice (din) pastă primitivă și rău arsă”, expresii prin care era indicată de fapt ceramica locală de calitate inferioară, lucrată cu mâna, dar databilă tot în epocă Latène⁴⁹.

După toate aparențele, ceramica locală de epocă Latène, lucrată cu mâna sau la roată, constituie cea mai mare parte a materialului identificat în campania din 1924. În referirile la morfologia ceramicii locale se pot întrezări multiple exemplificări ale tipurilor și categoriilor specifice ale repertoriului ceramicii locale din cea de a doua epocă a fierului, așa cum este ea cunoscută în prezent⁵⁰. Totuși, numai pe baza succintelor însemnări din jurnal, cu greu s-ar putea reconstitui în întregime repertoriul de forme identificate în vechile săpături de la Zimnicea.

Autorii jurnalului din 1924 semnalau identificarea unor fragmente de cupe, strachini, oale sau chiupuri, deci forme ceramice mici, medii sau mari. La acestea ar mai trebui adăugare și unele dintre acele „farfurii” identificate la diverse adâncimi și care ar putea să corespundă unor strachini cu buza invazată sau evazată (pl. 6/6-7, 11/1 2, 5), unor castroane (pl. 6/11, 9/4, 11/6) sau unor capace de epocă Latène (de exemplu

⁴⁷ De exemplu, Zaharia E. 1967, 159-162 sau Matei M. D. 1979, 412. Pentru descoperirile de la Coconi, v. Constantinescu N. 1972.

⁴⁸ Referirile Eugeniei Zaharia la ceramica medievală de la Zimnicea vizau exclusiv materialele identificate în cursul campaniilor conduse de către I. Nestor și ulterior de către A. D. Alexandrescu (Zaharia E. 1967, 160, n. 215 și 162, n. 221).

⁴⁹ Îndelungatele cercetări postbelice nu au evidențiat vestigii neolitice nici pe situl „Cetate” și nici în zonele imediat învecinate (pe „Câmpul Morților”).

⁵⁰ Moscalu E. 1983.

buzele de „farfurie” din pl. 3/17 și 20, similare unei piese ilustrate de Pârvan – pl. 6/8). Dumitrescu semnalează și identificarea unor capace asemănătoare unor „discuri aproape rotunde de lut”, similare probabil exemplarelor variantei XXIIb de „tipsii-capace” din repertoriul lui Moscalu⁵¹, lucrate cu mâna.

Pl. 6. Materiale ceramice de la Zimnicea ilustrate de Pârvan V. 1926, 576, fig. 414 (1-3); 579, fig. 419 (4); 583, fig. 435 (5); 587, fig. 444 (6-11); 595, fig. 459 (12).

De asemenea, printre formele de recipiente identificate, ar mai trebui incluse și căniile cu o toartă („ulcele”), așa cum sunt cele schițate în pl. 3/13, 22 și 28, cele două căni ilustrate de Pârvan (pl. 6/4-5), precum și o cană reidentificată în depozitele MNA-București (pl. 10/1) sau două alte fragmente din depozitele MJT-Alexandria (pl. 10/2-3), toate trei descoperite în 1924. Potrivit marcajului, cana din depozitele MNA ar fi fost descoperită în data de 9 septembrie, o informație pe baza căreia această piesă ar putea fi identificată celui „vas de pastă locală nersă, aproape întreg, cu o toartă mare cu un șanț în mijloc” menționat de Dumitrescu în ziua respectivă. Totuși, schița din jurnal se aseamănă mai puțin imaginii cănii (de comparat pl. 3/13 cu pl. 10/1), o conjunctură care sugerează dificultățile de raportare a materialelor la documentația păstrată.

Trebuie amintite și mențiunile unor vase miniaturale. Un exemplu sugestiv în acest sens l-ar putea constitui acel „văscior ciudat 6x3 cm, dintr-o pastă care parcă ar fi spumă”, probabil un creuzet, descoperit în data de 4 septembrie în șanțul IV. Un alt

⁵¹ Moscalu E. 1983, 87-88, pl. LXV/1-3, 5-6.

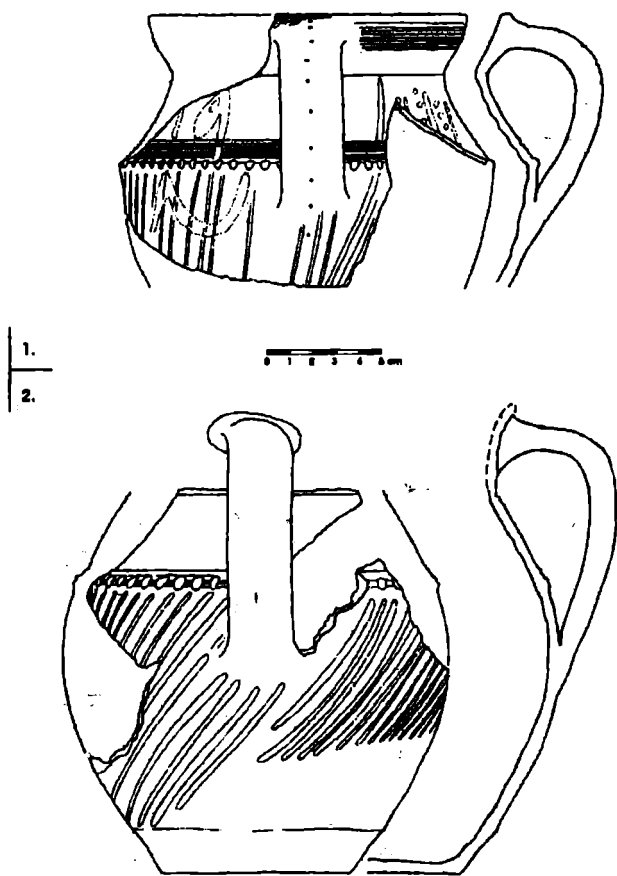
exemplu al unui posibil creuzet ar putea fi oferit de schița din pl. 3/14. Dacă astfel de mici recipinete s-ar dovedi într-adevăr a fi creuzete, ele ar constitui indicii sugestive pentru posibile activități cu caracter metalurgic sau leagte de meșteșugul orfevreriei, care se puteau desfășura în interiorul așezării getice de la Zimnicea. Totuși, recipientele miniaturale descoperite în 1924 și care au mai putut fi regăsite în depozitele MJT-Alexandria nu par să fi fost utilizate drept creuzete, funcțiunea lor rămânând incertă: ambele sunt lucrate cu mâna și prezintă un ornament reliefat (pl. 11/7) sau urme de lustruire pe gâtul înalt (pl. 11/8).

Pl. 7. Stampilele amforice (1. - 9.) și fragmente ceramice cu decor imprimat (10-12) descoperite la Zimnicea în 1924 și ilustrate de Tudor D. 1967.

În repetate rânduri, autorii jurnalului consemnează prezența pe fragmente provenind de la recipiente locale a unor apucători sub forma unor proeminente „lunguețe” (de exemplu apucătoarea din dreptul secțiunii a a piesei ilustrate în pl. 9/4), denumite și „tracice” sau a unor „butoni” de formă cilindrică ornametate uneori cu motive liniare cruciforme incizate (de exemplu pl. 2/8). Trebuie precizat că astfel de

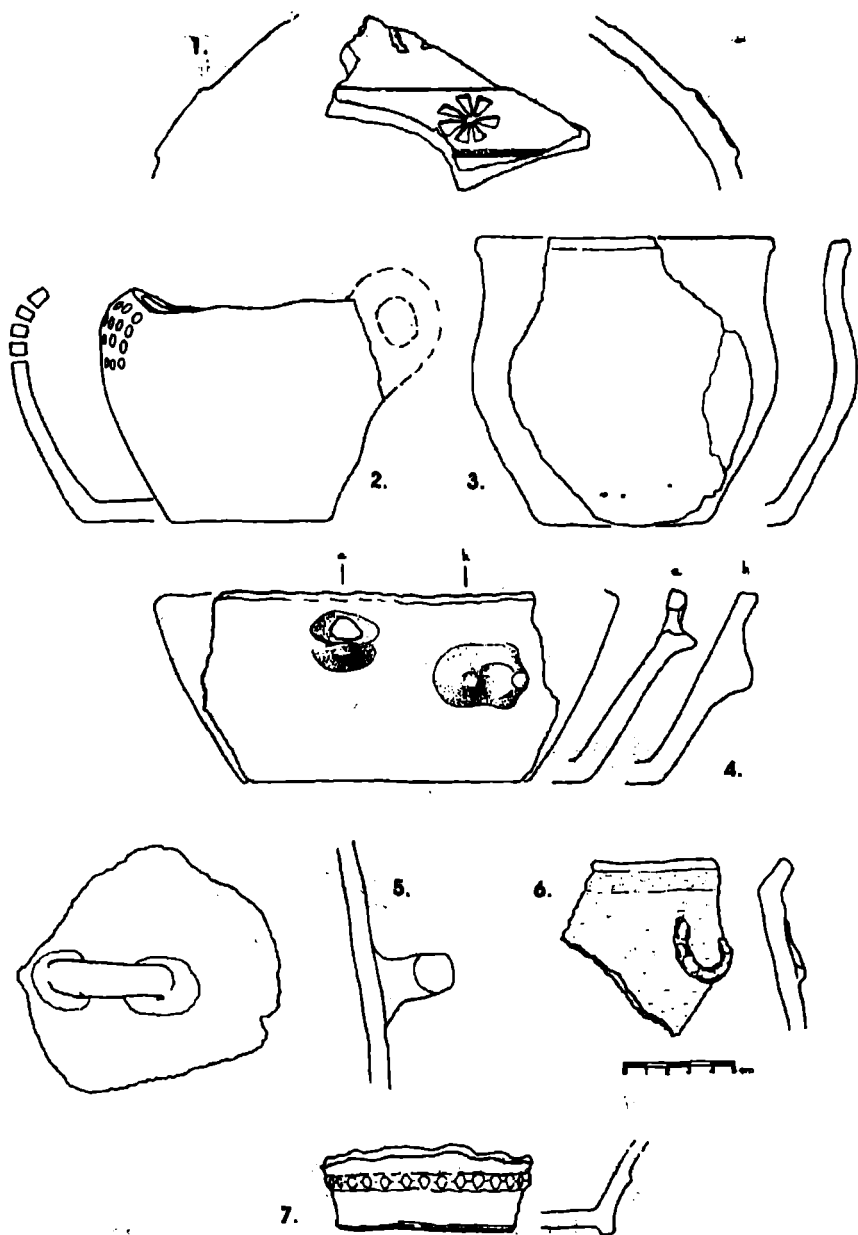
apucători, atât cilindrice, cât și alungite se pot regăsi asociate pe același vas și sunt frecvente pe numeroase exemplare ale așa-numitelor „vase în formă de sac” sau „vase în formă de clopot” lucrate cu mână³² și care sunt frecvente în inventarele funerare ale necropolelor din secolele V-III a.Chr. de la Dunărea de Jos.

Pl. 8. Materiale ceramice medievale descoperite în 1924. Desene după original.

În schițele realizate de autorii jurnalului mai pot fi identificate și alte elemente ornamentale specifice ceramicii de epocă Latène: apucători perforate sau nu (pl. 2/7-8), vasele triplu profilate (2/7 și 10), ornamente cu traseu în val realizate probabil cu pletorul (pl. 2/12 și 30, 3/2), brăie oblice cu impresiuni (pl. 3/34 și 38, pl. 9/7) sau linii orizontale „răsucite” (pl. 6/6, 11/1) ș.a. La acestea ar mai putea fi adăugată și o apucătoare de formă semilunară (pl. 9/6).

³² Exemplu în Moscalu E. 1983, 428-437, pl. 36-45.

*Pl. 9. Materiale ceramice getice descoperite în 1924 la Zimnicea.
Desene după original.*

Din păcate, descrierile prea succinte și numărul restrâns de piese schițate adesea extern de sumar, dar poate mai ales cantitatea restrânsă de materiale care au putut fi reidentificate în prezent, nu permit efectuarea unor considerații pertinente asupra ceramicii locale descoperite în 1924. Nici piesele ilustrate de Pârvan nu ne sunt de prea mare ajutor, prin numărul lor restrâns și prin caracterul lor fragmentar⁵³. Criteriile de recoltare a acestor materialelor identificate în 1924 sunt greu de precizat, iar soarta lor în depozitele institutiilor de profil este de asemenea obscură (materialele nu au fost în cea mai mare parte inventariate, uneori au fost separate pe criterii incerte etc). Investigațiile pe care autorul acestor rânduri le-a întreprins în cursul anului 2005 în depozitele MNA-București și MJT-Alexandria nu au fost nici ele fructuoase: în ambele instituții nu au putut fi identificate mai mult de 25 de fragmente provenind de la recipiente locale de epocă Latène descoperite la Zimnicea în anul 1924; dintre acestea am considerat a fi mai reprezentative 18 piese întregi sau fragmentare ilustrate în pl. 9-11 (v. și anexa 2.2., nr. 1-18). În aceste condiții, am considerat util să dezbat numai câteva categorii ceramice mai expresive a căror identificare poate fi deslușită în jurnalul vechilor săpături sau printre cele câteva fragmente ceramice getice regăsite recent.

4.2.1. O formă particulară de strecurătoare. În data de 20 septembrie, în partea inferioară a stratigrafiei „Cetății” (la -1,80/-2,20 m) Christescu semnală: „alt vas din aceeași fabricație locală, cu aceeași pastă are forma unui borcan. Într-o parte se vede locul mânușii. În partea opusă mânușii, înspre buză care e mai ridicată aci, are găurile, ca la strecurătoare”. Această descriere corespunde unei căni cu buză strecurătoare lucrată la mână, reidentificată recent în depozitele MNA-București (anexa 2.2., nr. 2; pl. 9/2); marcajul de pe această piesă corespunde adâncimii și datei descoperirii așa cum sunt ele consemnate în jurnalul de șantier.

Din păcate, este dificil de precizat dacă celelalte mențiuni ale descoperirii unor fragmente de strecurători (de exemplu, Dumitrescu în 3 și 12 septembrie, sau Christescu în 17 septembrie) corespund unor forme tipice sau nu⁵⁵, lucrate tot la mână sau la roată.

4.2.2. Problema pythoi-lor de factură locală și a ornamentelor imprimate. În repetate rânduri, în jurnal, este semnalată identificarea unor fragmente de chiupuri mari. Un exemplu este oferit de însemnarea lui Dumitrescu din 26 august, în care este semnalată descoperirea unui fragment de „buză mare de chiup uriaș de pastă f(oarte) bună La Tène, cu buza triplă și crestată”. Astfel de mențiuni ar putea corespunde unor pythoi locali lucrați la roată, similari celor descoperiți ulterior în necropola de la Zimnicea, dar și la Fântânele, Grojdibod și Lăceni în România sau la Mizia (okr. Pleven) în Bulgaria⁵⁶. Pentru datarea acestor pythoi de factură locală, de referință sunt inventarele mormântelor 2 de la Fântânele⁵⁷ și C19M5 din necropola getică de la

⁵³ Dintre fragmentele ceramice locale recoltate în 1924, Pârvan avea să illustreze numai o mică parte, și numai 11 fragmente. După toate probabilitățile, cu excepția celor două căni (pl. 6/4-5), majoritatea fragmentelor ilustrate de Pârvan provin de la forme realizate la roată.

⁵⁴ Piesa se află sub nr. inv. I 465.

⁵⁵ Pentru strecurători: Moscalu E. 1983, 145 – tipul 28.

⁵⁶ Moscalu E. 1983, 93-94, 460, pl. 68/1-4.

⁵⁷ Mateescu C. N., Babeș M. 1968, 288-289, fig. 5. Chiupul este reprodus și de Moscalu E. 1983, 462, pl. VIII/3.

Zimnicea⁵⁸, unde astfel de chiupuri se asociază cu fibule tracice. Prin urmare, uzul acestei forme de recipient de mari dimensiuni poate fi sincronizat perioadei care a precedat apariția fibulelor de schemă Latène⁵⁹. Descoperirea în partea inferioară a stratigrafiei așezării protoistorice de la Zimnicea a fragmentului de *pythos* menționat mai sus și schițat în jurnal (pl. 2/15) la o adâncime (cca -1,75/-1,80m) care nu diferă prea mult de cea la care a fost identificat acel *kantharos* elenistic de import (pentru datarea lui v. *infra*), ar putea fi invocată mai degrabă în favoarea unei astfel de încadrări cronologice, în ciuda lipsei de informație privind contextul arheologic. Ar mai trebui semnalată și identificarea de către Andrieșescu, chiar la baza stratigrafiei sitului (în data de 23 septembrie), a unui „chiup uriaș fărâmat”. În orice caz, astfel de conjuncturi nu pot infirma sincronizarea *pythoi*-lor locali cu perioada de folosire a fibulelor tracice, o raportare care permite datarea lor în secolele IV-III a.Chr.

Deși apare frecvent pe umerii *pythoi*-lor de factură locală, motivul rozetei imprimate (de exemplu pl. 3/5 sau 9/1) nu este specific exclusiv ornamentației acestor forme, ci se regăsește și pe alte recipiente de dimensiuni mari sau medii realizate la roată⁶⁰. De exemplu, rozete imprimate se regăsesc pe două fragmente de torți, ilustrate de D. Tudor, și a căror pastă (lut „cărămiziu” sau „roșu”) este diferită de cea cenușie închisă a marilor *pythoi* locali. Toarta „de formă plată-arcuită, din lut cărămiziu” (pl. 7/12), precum și toarta „cilindrică din lut roșu” (pl. 7/10), ambele descoperite, potrivit lui Tudor⁶¹, în data de 11 septembrie 1924 (zi în care însă, potrivit jurnalului, nu s-a lucrat !), ar putea fi identificate eventual acelor „fragmente La Tène cu roțițe mari și mici imprimate” menționate de către Dumitrescu în data de 8 septembrie (de comparat pl. 7/10 cu pl. 3/8). Motivul rozetei imprimate poate să apară asociat unor palmete rediate în aceeași tehnică, așa cum o indică ornamentația unui fragment de „amforă ?” sau a altor „două cioburi La Tène” menționate de Christescu în 17 și respectiv 19 septembrie. O analogie pentru o astfel de asociere de motive este oferită de ornamentația chiupului din mormântul 2 de la Fântânele, mai sus amintit.

Se poate bănui că printre fragmentele cu rozetă menționate de Dumitrescu se va fi aflat și un fragment de umăr de *pythos* local, din pastă de culoare cenușiu-închis, reidentificat recent în subsolul Institutului de Arheologie din București, pe al cărui marcajul se mai putea descifra „Zimnicea, 8 sept. 1924, suprafața B, casmaua III (efectiv IV)”. Fragmentul provine de la un chiup ornamentat nu numai cu rozete imprimate, ci și cu reliefuri: se poate distinge copita unui cal în relief (pl. 9/1; anexa 2.2., nr. 1), un detaliu care, înaintea spălării atente a ciobului, putea fi lesne trecut cu vederea de către autorii documentației de șantier. Prin ornamentația sa particulară, acest fragment constituie o analogie apropiată pentru vestitul chiup descoperit la Zimnicea de către Bolliac⁶² și care era cu siguranță cunoscut membrilor colectivului din 1924.

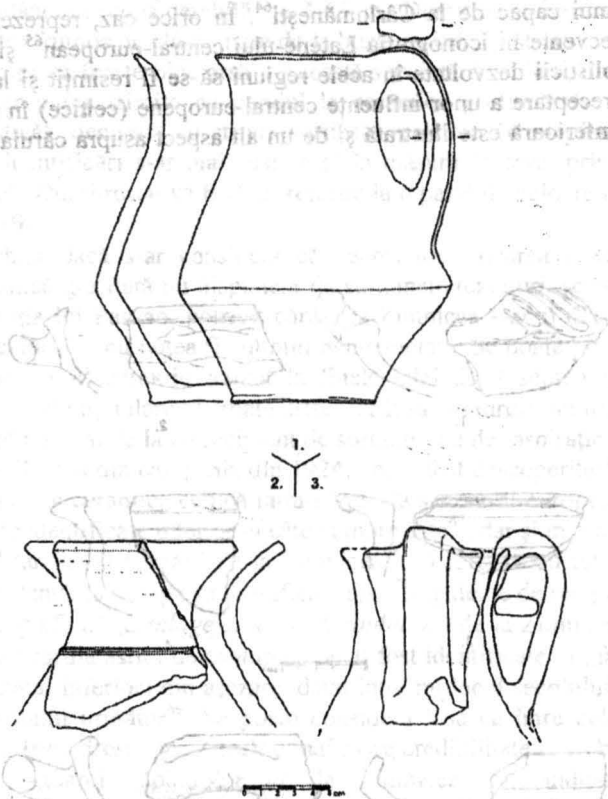
⁵⁸ Alexandrescu A. D. 1980, 40, nr. 4, fig. 76/3 și 47/17-18.

⁵⁹ Dezbateri recente asupra datării fibulelor tracice în secolele IV-III a.Chr. Zirra V. V. 2000 și Măndescu D. 2000.

⁶⁰ Datarea motivului rozetei imprimate nu poate fi însă precizată în aceeași măsură ca și în cazul *pythoi*-lor de factură locală. În acest sens, v. discuția mai largă a lui Moscalu E. 1983, 93 și urm., și mai recent Iosifaru M. 2003.

⁶¹ Cele două fragmente de torți (Tudor D. 1967, 74, nr. 146, fig. 8/157 și nr. 148; fig. 8/156) sunt ilustrate și de Moscalu E. 1983, 416, pl. 69/9-10.

⁶² Alexandrescu A. D. 1980, fig. 77/9; Moscalu E. 1983, 93, 459, pl. 67, ș.a.

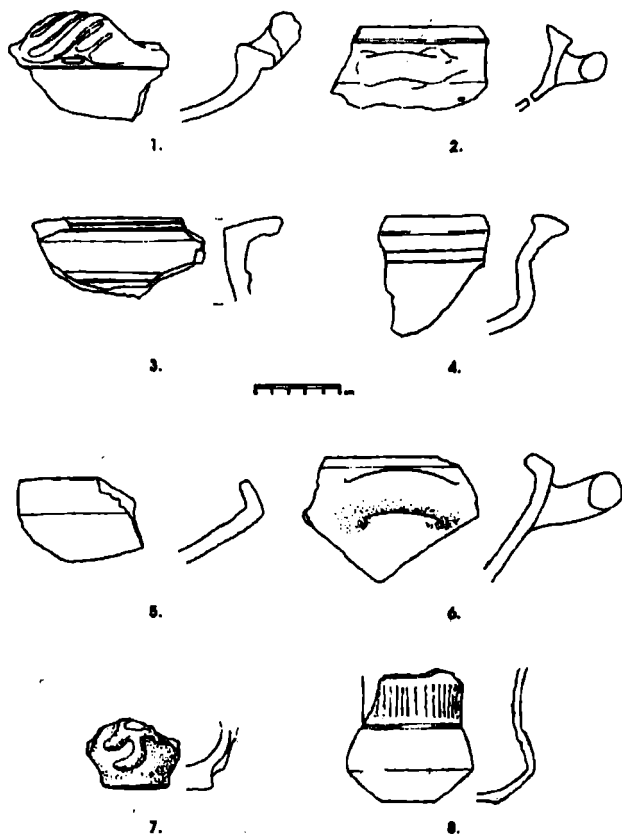
Pl. 10. Materiale ceramice getice descoperite în 1924 la Zimnicea.
Desene după original.

4.2.3. Recipient zoomorf. Printre formele ceramice atipice descoperite nu ar mai trebui trecută cu vederea semnalarea de către Christescu în data de 20 septembrie a unui „fragment de vas La Tène în formă de animal (bot de porc)” indentificat la o adâncime de cca -1,80/-2,20 m. Nu vom ști poate niciodată dacă piesa provine dintr-un strat aflat în partea inferioară a stratigrafiei sitului sau din umplutura unei gropi. Aspectul fragmentului acestui recipient zoomorf rămâne și el incert (în lipsa manuscrisului original al jurnalului lui Christescu schița piesei rămâne și ea neunoscută), dar, pe baza mențiunii „vas. La Tène”, s-ar putea bănuî că recipientul fusese realizat la roată.

Se poate pune, desigur, întrebarea dacă fragmentul zoomorf nu ar putea proveni de la un *rhylon*, așa cum sunt exemplarele de la Kalofer (okr. Levskiigrad, Bulgaria) sau Poiana⁶³ (trebuie precizat însă că aceștia nu au fost lucrați la roată !), sau

⁶³ Mănușanu E. 1983, 143-144, pl. CIII/7 și 12.

dacă nu ne aflăm în fața altei mostre de plastică locală așa cum este mânerul cu aspect de mistreț al unui capac de la Cărlomănești⁶⁴. În orice caz, reprezentările porcului sălbatic sunt frecvente în iconografia Latène-ului central-european⁶⁵ și nu este exclus ca ecolul simbolisticii dezvoltate în acele regiuni să se fi resimțit și la Zimnicea. De altfel, posibila receptare a unor influențe central-europene (celtice) în această așezare de la Dunărea inferioară este ilustrată și de un alt aspect asupra căruia mă voi opri în continuare.

*Pl. 11. Materiale ceramice getice descoperite în 1924 la Zimnicea.
Desene după original.*

⁶⁴ Babeș M. 1977, 330, fig. 6/1 a-b.

⁶⁵ Peters É. F. 1975, 225-226, pl. I-II. O statueta înfățișând un porc, similară celor descoperite la Băta (Ungaria) sau Grind (România) provine de la Șeinovo, okr. Stara Zagora, Bulgaria (Domaradski M. 1983, fig. 5-6), astfel că aria reprezentărilor în bronz ale acestui animal în epocă Latène, pare să fi cuprins și regiunea Balcanilor, o conjunctură explicabilă tocmai în contextul peregrinărilor celtice prin Tracia.

4.2.4. Problema ceramicii grafitate „celtice”. Chiar în cea dintâi zi de șantier, la o adâncime considerabilă de 1,65 m, Dumitrescu semnală și schița „un fragment (foarte) frumos de chiup mare de la buză, cu brâu și striații verticale de forma (pl. 2/13), de o pastă foarte bine arsă”. Această succintă descriere, dar mai ales schița fragmentului, ar putea trimite cu gândul la ceramica grafitată de sorginte central-europeană (celtică), decorată cu striuri verticale realizate cu pieptenul. Valabilitatea unei astfel de identificări s-ar mai susține și în măsura în care, prin expresia „pastă foarte bine arsă”, Dumitrescu va fi făcut referire la o pastă de culoare neagră, bogată în particule de grafit.

Dar chiar dacă s-ar considera că pentru identificarea acestui fragment ca mostră de ceramică grafitată nu dispunem de suficiențe temeiuri, se poate totuși bănui faptul că afirmația lui Pârvan, potrivit căruia la Zimnicea s-ar fi descoperit „minunate profilate vase celtice”⁶⁶ nu putea fi cu totul neîntemeiată. Se poate pune întrebarea dacă nu cumva, fragmentul ceramic schițat la finele zilei de 7 septembrie (pl. 3/35) și decorat cu incizii triunghiulare alternate astfel încât să contureze un traseu în zigzag nu ar putea proveni tocmai de la un recipient de sorginte sau de inspirație celtică.

Probabil, încă din campania din 1924, vor fi fost descoperite forme de vase cu analogii apropiate în ceramica celtică intra-carpatică și central-europeană, similare celor care aveau să fie identificate ulterior în câteva morminte⁶⁷, dar și în așa-numitul nivel al IV-lea (nivelul târziu) al așezării de la Zimnicea⁶⁸. O referire cu totul diferită, și din acest motiv derutantă, la poziția stratigrafică a unor fragmente de recipiente în formă de situla din pastă grafitată (*Situlagefässe aus Graphitton*) de la Zimnicea a efectuat-o și V. Zirra, potrivit căruia astfel de exemplare ar fi fost identificate în „faza târzie a celui dintâi strat” (stratul inferior) din așezare, datat între mijlocul secolului al III-lea a.Chr. și mijlocul secolului următor⁶⁹. Se poate considera însă că între cele două afirmații contradictorii (Alexandrescu vs. Zirra), o mai mare credibilitate ar trebui acordată celei care aparține autoarei săpăturilor de la Zimnicea, reținându-se totodată, ca exemplificare, minuscula schiță a unui fragment cu striații verticale oferit de Zirra⁷⁰. În orice caz, indiciile prezentate mai sus, dar și alte diferite mostre de ceramică grafitată atestate în descoperiri târzii Latene din regiunea Dunării de Jos⁷¹, sugerează, în ciuda

⁶⁶ Pârvan V. 1926, 562.

⁶⁷ Alexandrescu A. D. 1972, 17-18; Alexandrescu A. D. 1974, 62-63, fig. 8; Alexandrescu A. D. 1980, 49 atrage atenția asupra unui recipient din inventarul mormântului C10M68 (fig. 17/11) care ar reprezenta o imitație a formei oalelor celtice grafitate și ornamentate cu striuri verticale.

⁶⁸ Referirile Alexandrinei Alexandrescu la stratigrafia de la Zimnicea sunt mai degrabă ambigue în absența unei dezbateri largite asupra rezultatelor săpăturilor din anii '60 și '70. Lămuritoare pentru succesiunea stratigrafică a așezării de la Zimnicea sunt mai puțin considerațiile istoricizante pe care le aflăm la Alexandrescu A. D. 1974, 56-57 (v. și rezumatul românesc al acestei contribuții de limbă franceză pe care îl datorăm lui Babeș M. 2001, 507-508), ci mai degrabă succintele precizări ale lui Moscalu E. 1983, 192-193.

⁶⁹ Zirra V. 1971a, 226. Afirmațiile lui Zirra se întemeiau pe o informație oferită verbal (I) de A. D. Alexandrescu (Zirra V. 1971b, 546, n. 67).

⁷⁰ Zirra V. 1971a, fig. 23/74.

⁷¹ De exemplu la Tinosu (Vulpe R., Dunăreanu-Vulpe E. 1924, 193-193, fig. 31), Turnu Severin-Schela Iadovei (Woźniak Z. 1974, 127-128), Satu Nou (informație N. Conovici) și chiar la Orbeasca, nu departe de Zimnicea (Moscalu E., Beda C. 1979, 365). De pe teritoriul Daciei, Crișan I. H. 1969, 203 cunoștea un sigur exemplar din pastă grafitată, la Costești, iar în catalogul Iliri și Daci 1972, 163, 259-260, nr. D. 92, pl. 32, este semnalată o piesă similară la Fețe Albe (v. și catalogul Die Daker 1980, 171-172, nr. 204-206). Mai numeroase sunt exemplificările oferite de Zirra V. 1971a, fig. 1/22 (Arad-Gai), fig. 8/36 (Ciumești), fig.

precarității indiciilor oferite în jurnal, plauzibilitatea descoperirii încă din 1924 în săpăturile de la Zimnicea a unor fragmente de recipiente cu pastă cu grafit.

4.2.5. Cupe locale cu decor în relief. În jurnal regăsim mai multe referiri la descoperirea unor fragmente de cupe „deliene” pe care cercetarea ulterioară avea să le denumească fie (poate mai puțin inspirat) „deliene getice”, fie „boluri cu reliefuluri” sau „cupe cu decor în relief”. Din perspectiva cercetării moderne, menționarea acestor fragmente își vedește importanța prin faptul că ele constituie principalii indicatori cronologici ai prezenței umane pe situl „Cetate” la sfârșitul secolului al II-lea a.Chr. și în cursul secolului următor. Astfel, precizarea provenienței lor ar putea arunca o lumină asupra stratigrafiei sitului, și astăzi atât de puțin cunoscută.

nr	autor	data	poziția în săpătură	descriere
1	I.A.	25.VIII	tranșea de 2/20 m SV-NE	„un fragment delian”
2	I.A.	26-27.VIII	supraf. A	„fragmente deliene”
3	V.D.	25.VIII	tranșea de 2/20 m SV-NE, casma II (cca -0,40 m)	„un fragment delian cu desenul (pl. 2/2)”
4	V.D.	26.VIII	supraf. A, casma I	„un fragment delian”
5	V.D.	9.IX	supraf. B, casma. IV (cca 1.00m)	„un frumos fragment delian”
6	V.D.	12.IX	S. adiacent I (cca -1.00m)	„fragment (cam 1/3) dintr-un vas delian”
7	V.C.	17.IX	supraf. B și S. adiac., -1,80 m	„două fragmente de cioburi deliene”

Tabelul 3.

După cum reiese din tabelul 3, patru dintre consemnările descoperirii unor fragmente de cupe cu decor în relief datează din primele două zile ale campaniei, și prin urmare, ele provin din partea superioară a stratigrafiei sitului. Totuși, trebuie precizat faptul că, după toate aparențele, cele două mențiuni ale lui Andrieșescu fac referire la aceleași fragmente a căror descoperire a fost consemnată și de către Dumitrescu.

Alte două fragmente au fost identificate la cca -1,00/-1,20 m (casma IV = efectiv V) și numai un singur fragment provine de la baza stratigrafiei sitului (cca -1,80 m). Nu se poate însă preciza dacă aceste fragmente identificate la adâncimi mai mari provin din straturi de cultură sau dacă nu cumva, mai degrabă, ele nu au făcut parte din umplutura unor gropi mai adânci, nesesizate, care vor fi fost săpate dintr-unul din nivelurile superioare ale sitului. Prin urmare, în absența unor consemnări ale observațiilor contextuale, considerarea poziției stratigrafice a fragmentelor cupelor cu decor în relief descoperite în 1924 nu poate depăși sfera speculațiilor.

Descoperirea unor cupe cu decor în relief la Zimnicea a fost semnalată cu diferite ocazii în deceniul care a urmat săpăturilor lui Andrieșescu⁷². Mai bine de patru decenii mai târziu, la îndemnul lui I. Nestor, Irina Casan Franga publica un prim studiu sintetic asupra cupelor locale cu decor în relief din România, în care erau ilustrate, printre altele, și unele fragmente de cupe cu decor în relief din ceramică și unul din

23/55 (Glăvănești Vechi - Iași) și fig. 23/74 (Zimnicea I). Ca lucrări de referință pentru problemele ceramicii grafitate din Europa Centrală, trebuie amintite contribuțiile Kappel I. 1969 și Waldhauser J. 1992.

⁷² Pârvan V. 1926, 562 și 590 și Dumitrescu V. 1934, 123.

sticlă descoperite la Zimnicea⁷³. Din păcate, autoarea a omis să precizeze anul sau contextul descoperirii celor 24 de fragmente de la Zimnicea pe care le-a ilustrat în contribuția sa. Cu ocazia unei documentări la Muzeul Județean Teleorman din Alexandria autorul rândurilor de față a identificat fragmentele a șapte cupe cu decor în relief din al căror marcaj reieșea că au fost descoperite în cursul campaniei din 1924 (tabelul 4; v și anexele 1.2.2 și 2.3). Dintre acestea, numai patru au fost ilustrate prin fotografii în contribuția Irinei Casan Franga⁷⁴.

Nr.	marcajul de pe fragment	Nr. inv. MJT - Alexandria	Casan Franga I. 1967	În contribuția de față
1	25.VIII. 1924, șanț SE-NV, casma. III	26026	-	pl. 12/7
2	27.VIII. 1924, suprafa. A (și) șanț(urile) adiacente	26022	-	pl. 12/3
3	27.VIII. 1924, suprafa. A (și) șanț(urile) adiacente	26025	-	pl. 12/6
4	27.VIII. 1924, suprafa. A (și) șanț(urile) adiacente	26024	fig. 13/6	pl. 12/5
5	11.IX. 1924, suprafa. B (și) șanț(urile) adiacente	26023	fig. 11/4	pl. 12/4
6	18.IX. 1924, suprafa. B (și) șanț(urile) adiacente, -2,20 m	26021	fig. 11/1	pl. 12/2
7	(... ?) 1924, passim	26027-28	fig. 13/9	pl. 12/8

Tabelul 4.

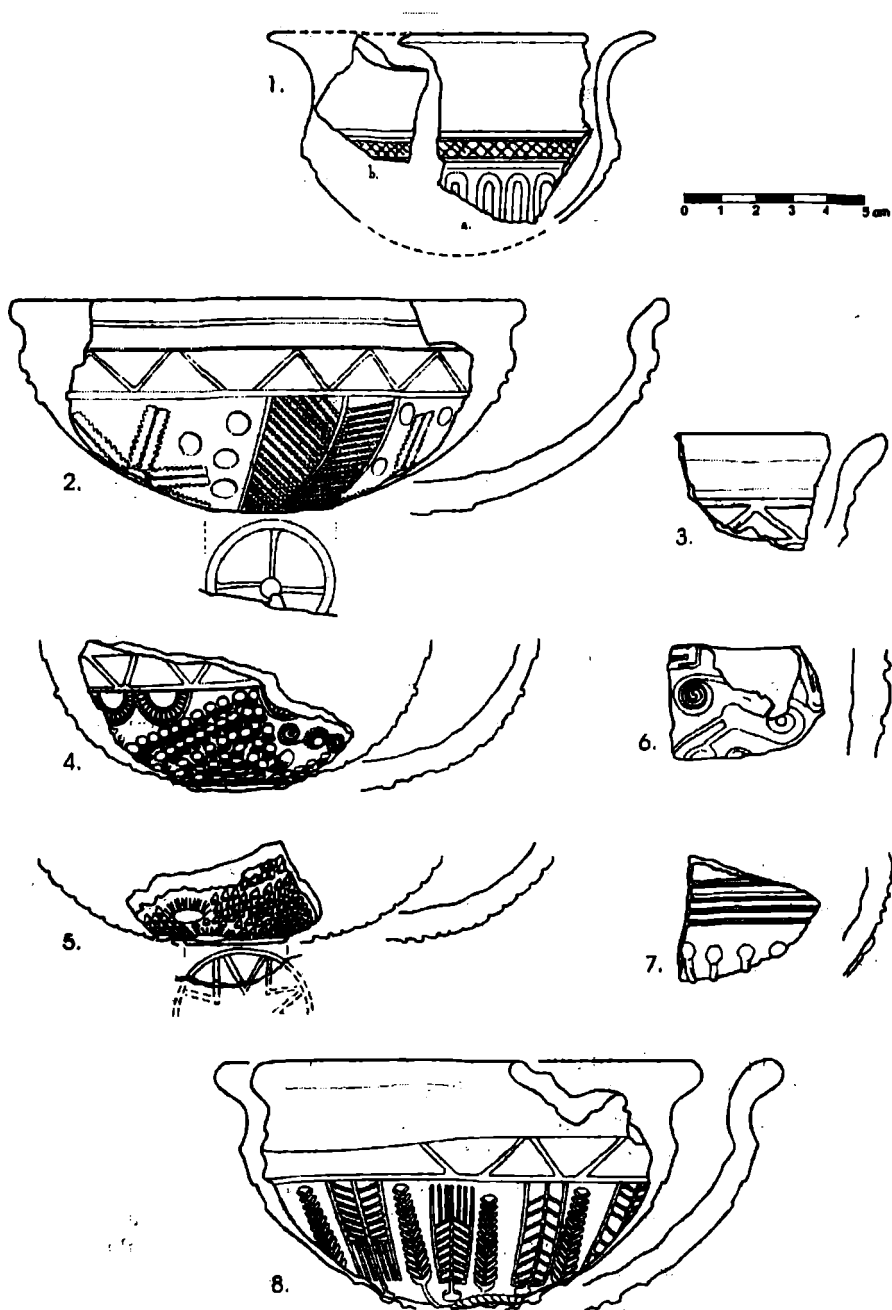
Din compararea celor două tabele de mai sus reiese faptul că numărul pieselor recoltate și păstrate este apropiat de cel al mențiunilor din jurnal despre descoperirea unor fragmente de cupe cu decor în relief (un raport de 7/7), o conjunctură care sugerează că, cel puțin în cazul acestei categorii de recipiente, piesele identificate pe teren și consemnate în jurnal au fost mai apoi recoltate și conservate, probabil în totalitatea lor.

De asemenea, trebuie remarcată și corespondența relativă a perioadelor la care au fost identificate astfel de fragmente de cupe, în ciuda diferențelor de o zi. De exemplu, se poate pune întrebarea dacă nu cumva, descoperirea în data de 12.IX. nu ar putea corespunde piesei a cărei marcaj indică data de 11.IX, la fel cum mențiunea din jurnal, din data de 17.IX ar putea corespunde piesei cu marcajul „18.IX. ...”. Pentru această din urmă identificare pledează și descoperirea la mare adâncime (indicată și în jurnal și pe marcaj). Coroborarea datelor de pe marcajele pieselor cu informațiile conținute în jurnal, chiar și atunci când acestea sunt lacunare, nu își pierde justificarea.

Pe de altă parte, alte informații contravin acestei corespondențe relative dintre datele de descoperire consemnate în jurnal și marcate pe piese. Mențiunea lui Christescu „două fragmente de cioburi deliene”, ar corespunde celor două fragmente care, deși nu se întregesc, prin identitatea lor ornamentală, se poate considera că provin de la același recipient (inv. 26027-26028). Această corespondență contravine însă celei dintre datele de descoperire. De asemenea, mențiunea lui Dumitrescu privind descoperirea în 12.IX a unui „fragment (cam 1/3) dintr-un vas delian” ar corespunde mai degrabă imaginii piesei cu nr. inv. 26021 (descoperită potrivit marcajului în 18.IX) și nu celei descoperite potrivit marcajului în 11.IX (inv. 26023).

⁷³ Casan Franga I. 1967, fig. 6/29, 7, 8, 11 și 13/3, 5-9.

⁷⁴ Casan Franga I. 1967, fig. 11/1 și 4, 13/ 6 și 9. Tot pe baza marcajelor s-a putut determina faptul că toate celelalte fragmente de cupe cu decor în relief de la Zimnicea, ilustrate de Casan Franga, provin din săpăturile desfășurate în 1948 și 1949. În privința fragmentului de cupă din sticlă, v. *infra* paragraful 4.3.3.

Pl. 12. Cupe cu decor în relief descoperite în 1924 la Zimnicea. Desene după original.

Prin urmare, inadvertențele dintre informațiile din jurnal și cele marcate pe piesă se datorează cel mai probabil inscripționării imprecise, chiar eronate a materialelor. Acest viciu ar fi imputabil membrilor colectivului de șantier, numai în măsură în care am avea certitudinea că ei au asigurat marcarea fragmentelor de cupe, dar, din păcate, nu dispunem de nici un fel de informații în acest sens.

Din fericire, fără teama de a ne înșela, putem considera că fragmentul cu nr. inv. 26026 (pl. 12) corespunde mențiunii referitoare la descoperirea unui fragment „delian” în „tranșeea” cercetată de Dumitrescu. Pentru această identificare pledează nu numai data descoperirii (25 august) sau denumirea secțiunii marcate pe fragment, ci mai ales schița realizată de Dumitrescu în jurnal (pl. 2/2). Iată cât de importantă se dovedește schițarea deja în documentația de teren măcar a materialelor mai reprezentative descoperite.

Înainte de a încheia dezbaterea legată de cupele cu decor în relief descoperite în 1924 la Zimnicea, consider că mai este necesară o precizare. Nu știm pe baza căror elemente, Pârvan presupunea existența unui atelier de cupe „deliene” la Zimnicea⁷⁵. În orice caz, descoperirea ulterioară (mai precis în săpăturile din 1949) a unor fragmente de negative pentru confecționarea cupelor cu decor în relief⁷⁶ certifica valabilitatea ipotezei avansate de Pârvan. Din această perspectivă se poate pune întrebarea, dacă nu cumva încă în 1924 nu vor fi fost identificate, dar trecute cu vederea de autorii Jurnalului de șantier, astfel de fragmente de negative, sau dacă afirmația lui Pârvan va fi fost rodul unei excelente intuiții.

4.3. Importuri elenistice.

4.3.1. Amfore ștampilate. În însemnările Dumitrescu au fost menționate în mod explicit și schițate șase ștampile amforice (dintre care cinci au fost numerotate de la 1 la 5). Numai una dintre acestea, și anume cea descoperită în ziua de 26 august, a fost menționată și de către Andrieșescu.

Numărul fragmentelor de amfore ștampilate descoperite în 1924 este însă mai mare decât numărul celor menționate în jurnal, așa cum reiese din catalogul oferit de D. Tudor în 1967, în care regăsim nouă astfel de piese provenind din săpăturile lui Andrieșescu⁷⁷. După cum voi arăta în continuare, dintre piesele publicate, numai trei par să corespundă descrierilor din jurnalul de șantier din 1924, în timp ce alte trei (două fragmente cu ștampilă descoperite în 26 august și altul în 3 septembrie) se pare că nu i-au mai parvenit lui Tudor. Prin urmare, numărul ștampilelor amforice descoperite în 1924 îl depășește atât pe cel al pieselor menționate și schițate de Dumitrescu în jurnal, cât și pe cel al exemplarelor publicate de Tudor. Din păcate locația actuală a amforelor ștampilate descoperite în 1924 mi-a rămas necunoscută și nu am putut verifica

⁷⁵ Pârvan V. 1926, 209-210: „dacă acest atelier era chiar în Crășani, cum nimic nu ne împiedecă a admite, ori în cutare centru mai aproape de Dunărea Scordiscilor celți, ca Mănăstirea, ori mai potrivit încă Zimnicea, tucul e secundar”.

⁷⁶ Cazan Franga I. 1967, 15, fig. 5/5. Cele două fragmente ilustrate, alături de un al treilea fragment încă inedit, provenind însă din același tipar (I), au fost identificate în secțiunea VI-4 (caroul 4), cercetată în 1949. Fragmentele se află la MJT-Alexandria, inv.nr. I 1551 a-c. Partea inferioară a unui alt tipar inedit, descoperit în Zimnicea în cursul săpăturilor conduse de A. D. Alexandrescu se află la Muzeul din Giurgiu (informație I. Pătrașcu).

⁷⁷ Tudor D. 1967, 72, nr. cat. 126-128, 131-135 și 138.

originalele, astfel că sunt nevoit să dezbat în cele ce urmează numai informațiile extrase din jurnalul de șantier și din catalogul lui Tudor.

Correspondențe între estampajele din jurnal și cele publicate de Tudor. Îmi voi îndrepta mai întâi atenția asupra posibilelor corespondențe dintre ștampilele amforice menționate în jurnalul de șantier și cele din catalogul lui Tudor (tabelul 5). Nu este exclus ca acea mânășă „de amforă îndoită în unghi drept (rhodiană ?) cu o curioasă ștampilă” menționată și schițată (pl. 2/23) de către Dumitrescu să corespundă tocmai acelei piese „pe a cărei ștampilă se aflau semne ce mi s-au părut cam <cabalistice>” și despre care mai aflăm din memoriile sale că s-ar fi pierdut în 1927⁷⁸. Pe baza schiței păstrate se poate bănuî că ștampila pierdută era una anepigrafică, realizată probabil pe o amforă locală.

Un alt fragment de amforă ștampilată absent din repertorierea lui Tudor, este și cel cu inscripția pe care Andrieșescu o reproducea „NHΣ”, dar care din schița lui Dumitrescu reiese că ar fi trebuit citită „...E(?)NHΣ” (pl. 2/17). Ca și piesa anterioară, acest fragment amforic ștampilat se va fi pierdut în împrejurări similare. Se poate pune întrebarea, dacă nu cumva, inscripția nu ar trebui completată „[M]ENHΣ”; în acest caz, ea ar putea fi identificată unei ștampile de Heracleea Pontică⁷⁹. Din păcate, chiar dacă s-ar accepta o astfel de întregire, ea nu ne ajută prea mult în privința determinării unor indicatori cronologici pentru așezarea de la Zimnicea.

În ceea ce privește ștampila amforică descoperită în data de 26 august la casmaua XII în sondajul lui Dumitrescu, aceasta se aseamănă întru câtva cu piesa nr. 126 din catalogul lui Tudor⁸⁰ (de comparat pl. 2/16 cu 7/1). În ambele cazuri, o inscripție pe care Dumitrescu o citise „...ΙΩΝ”, iar Tudor o citise și o completase „[ΘΑ]ΣΙΩΝ” suprapune un tirs. Totuși, o serie de detalii, și anume conturul diferit al mărcilor, forma tirsului și lecturarea de către Tudor a unei litere *sub* tirs („...H...”) contravin imaginii piesei schițate de Dumitrescu în jurnal. Pe de altă parte, informația potrivit căreia piesa cu nr. 126 din catalogul lui Tudor ar fi fost descoperită în data de 11 septembrie 1924 este incertă, deoarece în ziua respectivă cercetările par să fi fost întrerupte; în orice caz, Dumitrescu nu a consemnat nici o activitate pe teren. Prin urmare, este de bănuît că schița lui Dumitrescu fie că a fost realizată în mod superficial (și în acest caz identitatea ei cu ștampila nr. 126 din catalogul lui Tudor ar avea unele șanse să se adeverească), fie ilustrează o altă ștampilă amforică pierdută ulterior și care nu se regăsește printre cele publicate în 1967.

În schimb, identificarea ștampilei schițate de către Dumitrescu (pl. 2/25) și denumite de către acesta ca „no. 4” cu piesa nr. 132 din catalogul lui Tudor este plauzibilă, dacă luăm în considerare similitudinile legendelor: „EB(?)A” – în lectura lui Dumitrescu (cu litera „B” redată punctat !), este foarte asemănătoare legendei „Epc” – în lectura, poate mai atentă, a lui Tudor (pl. 7/6). Dacă acceptăm această identificare vizuală, vom constata totuși că datele descoperirii din jurnalul lui Dumitrescu și datele reproduse de Tudor nu coincid: dacă fragmentul cu inscripția „EB(?)A” (în lectura lui Dumitrescu) a fost descoperit potrivit jurnalului „la curățarea pământului din suprafața

⁷⁸ Dumitrescu V. 1993, 51.

⁷⁹ Analogii în acest sens la Gramatopol M., Poenaru-Bordea G. 1969, nr. 834-838 și Conovioi N., Irimia M. 1991, nr. 32-36.

⁸⁰ Tudor D. 1967, 72, nr. 126, fig. 7/136.

A", indicația lui Tudor în privința provenienței fragmentului cu inscripția „Epa” este diferită, dar în același timp mult mai ambiguă: „descoperită în 1924, în suprafața B și într-un șanț adiacent”. În mod evident, informația lui Tudor se întemeia pe marcajul de pe fragmentul de amforă a cărui paternitate rămâne anonimă și care a fost redactat cu o vădită imprecizie (un singur fragment de amforă nu poate proveni din două suprafețe diferite!). În eventualitatea în care s-ar accepta totuși identificarea propusă mai sus, în privința provenienței piesei ar trebui să acordăm mai mult credit mențiunii lui Dumitrescu.

Jurnalul din 1924			Tudor D. 1967, 72	
Data	Datele descoperirii	Descrierea din jurnal	Identificare	Datele descoperirii
25.08	Sondaj Dumitrescu, casmaua IV, - 0,75 m	<i>O mănășă de amforă grecească (no. 1) pe care se poate citi bine <ΘΕΥΦΙΛΟΥ> (pl. 2/9) (Dumitrescu)</i>	nr. 133, fig. 7/143	„descoperită la 9 septembrie 1924 în suprafața B, într-un șanț adiacent.”
26.08	suprafața A, casmaua I	<i>fragment de amforă cu inscripția „NHΣ” (Andrieșescu); un fragment din gâtul unei amfore, cu o frântură de ștampilă pontică (pl. 2/ 17) (Dumitrescu)</i>	-	-
26.08	șanț I, casmaua XII, -2,05 m	<i>O mănășă de amforă, cu ștampilă (no. 2) prost păstrată (pl. 2/16). (Dumitrescu)</i>	nr. 126 (?), fig. 7/136 (?)	„descoperită în suprafața B, șanțul adiacent, la 11 septembrie 1924”
3.09	șanțul IV (adâncime imprecisă)	<i>o mănășă de amforă îndoită în unghi drept (rhodiană ?) cu o curioasă ștampilă (no. 3) (pl. 2/23) (Dumitrescu)</i>	-	-
3.09	suprafața A, casmaua I	<i>fragment de mănășă de amforă grecească, cu ștampilă, însă aproape indescifrabilă (no. 4) (pl. 2/25) (Dumitrescu)</i>	nr. 132, fig. 7/142	„suprafața B, șanț adiacent”
4.09	suprafața B, casmaua I (efectiv II), - 0,40 m.	<i>Un gât de amforă grecească, cu inscripție pe două rânduri, însă imprimate de(-)a(-)ndoaselea. Iat-o în mărime naturală (no. 5): (pl. 2/27), adică „ΙΕΤΙΛΙΟΥΕ / ΙΑΓΧΙ...” E desigur pontică. (Dumitrescu)</i>	nr. 135, fig. 7/147	„descoperită la 11 septembrie 1924 în suprafața B, în șanțurile adiacente”

Tabelul 5

Nici identificarea mănășii de amforă „no. 1”, descoperită în data de 25 august în sondajul lui Dumitrescu la casmaua IV. (cca -0,75 m) și care prezintă inscripția „ΘΕΥΦΙΛΟΥ” (pl. 2/9) cu piesa cu nr. 133 din catalogul lui Tudor (pl. 7/7) nu este lipsită de incertitudini. Deși inscripția schițată de Dumitrescu se aseamănă celei reproduse de Tudor⁸¹, aceasta din urmă ar fi fost descoperită „la 9 septembrie 1924 în suprafața B, într-un șanț adiacent”.

⁸¹ Tudor D. 1967, 72, nr. 133, fig. 7/143.

Dacă identificările de mai sus par a fi nesigure, totuși, fragmentul schițat de Dumitrescu (pl. 2/27) și descris în felul următor, „un gât de amforă grecească, cu inscripție pe două rânduri, însă imprimate de(-)a(-)ndoaselea ... <ΙΕΤΙΑΙοΥΕ / ..ΙΑΓΧΙ...>”, corespunde aproape sigur fragmentului nr. 135 din repertorierea lui Tudor (pl. 7/9). Forma și poziția literelor, și chiar conturul spărturii acestui fragment de amforă de Heracleea Pontică, reproduse de către Dumitrescu, corespund schiței publicate de Tudor⁸². Și de această dată însă, datele descoperirii, așa cum le consemnează Dumitrescu, nu corespund informațiilor lui Tudor. Dacă în jurnal se menționează că piesa ar fi fost descoperită în data de 4 septembrie în suprafața B, la cca -0,40 m adâncime, din mențiunile lui Tudor, ea ar fi fost „descoperită la 11 septembrie 1924 în suprafața B, în șanțurile adiacente”.

Prin urmare, majoritatea datelor oferite de Tudor în privința datei descoperirii și a suprafeței din care provin fragmentele catalogate și reproduse de el sunt nesigure. O dovadă în plus este oferită de mențiunea potrivit căreia fragmentul cu ștampilă cu nr. 128 din repertorierea lui Tudor ar fi fost descoperit în data de 4 noiembrie 1924 – dată la care săpătura era sistată, iar membrii colectivului părăsiseră de mai bine de o lună Zimnicea! La ora actuală este mai puțin important dacă toate aceste erori și inadvertențe din catalogul lui Tudor ar trebui imputate acestuia sau poate mai degrabă persoanelor care vor fi marcat în mod eronat fragmentele de amforă după finalizarea campaniei din 1924. Un lucru este însă cert: valorificarea rezultatelor cercetărilor de la Zimnicea de către înșiși autorii săpăturilor din 1924 ar fi avut consecințe mai faste asupra sorții materialelor. Cel puțin în cazul fragmentelor de amforă, autorii cercetărilor din 1924 ar fi fost cei mai în măsură să alcătuiască o repertoriere mai corectă a materialelor, lipsită de erori în privința datelor de descoperire a acestor piese.

Remarci asupra identificării și datării câtorva dintre ștampilele amforice edite. Succinta noastră dezbatere asupra ștampilelor amforice descoperite în campania din 1924 nu poate fi încheiată fără efectuarea câtorva corecții și remarci asupra exemplarelor din catalogul lui Tudor, din perspectiva cercetărilor mai recente.

Cu toate că pentru marca thasiană (Tudor nr. 126, pl. 7/1) analogiile nu sunt foarte concludente datorită conservării ei precare, folosirea lui Σ în indicarea etnonimului sugerează o datare anterioară introducerii lui *sygma* lunar, aproximată fie în jurul anului 275 de către A. Avram, fie câteva decenii mai devreme, în opinia altor specialiști⁸³. Prin urmare, nu ar fi exclus ca ștampila amforică thasiană descoperită în 1924 să se dateze în cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea. După cum vom vedea în continuare, această piesă ne oferă unul dintre cele mai timpurii elemente de datare ale „Cetății” de la Zimnicea.

Una dintre ștampilele amforice asupra cărora se pot face unele remarci mai consistente este cea sinopeană de la nr. 134 din catalogul lui Tudor (pl. 7/2). Se poate pune întrebarea dacă nu cumva, inscripția păstrată fragmentar nu corespunde nr. 99-101 din repertorierea regretatului N. Conovici⁸⁴. În acest caz, textul ștampilei sinopeene ar trebui completat „[Αστυνομο]υ/ [Ιλυθόχρησ]του/ [του Απολλω]νίδου/[...]”, iar elementul interpretat de Tudor ca „ramură”, ar putea să corespundă mai degrabă unui

⁸² Tudor D. 1967, 72, nr. 135, fig. 7/147.

⁸³ Avram A. 1996, 31, nt. 100.

⁸⁴ Conovici N., Irimia M. 1991, 144, tab. 1/ nr. 7; Conovici N. 1998, pl. XXVI, 370-371 și 375.

aplustru, simbol specific ștampilelor astinomului *Pythochrestos Apollonidou*. În cazul în care această identificare este cea valabilă, prin apartenența astinomului *Pythochrestos Apollonidou* la grupa a V-a de ștampile sinopeene (257-190 a.Chr.), dar mai precis la subgrupa V.b, așa cum propunea N. Conovici, această piesă de la Zimnicea poate fi percepută ca reper cronologic de la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea a.Chr.

În cazul estampajului amforice sinopeean cu nr. 138 din repertoriul lui Tudor (pl. 7/8), inscripția pare să se fi păstrat excelent, astfel că lectura textului propusă de același autor este cea corectă. Trebuie însă precizat că simbolul pe care Tudor îl percepe ca fiind „un crab de mare sau o insectă”, ar corespunde mai degrabă reprezentării unui cavaler, simbolul specific al astinomului *Leomedon Epidemou*⁸⁵. Potrivit lui Conovici, și acest astinom se încadrează tot în grupa a V-a de ștampile sinopeene, (mai precis în subgrupa V.c), astfel că fragmentul ștampilat oferă un bun reper cronologic pentru receptarea unor astfel de importuri în situl de la Zimnicea în cea de a doua jumătate a secolului al III-lea a.Chr.

Ștampile amforice de Sinope similare celor două discutate aici mai sunt semnalate și la Satu Nou, o conjunctură care ar putea sugera ideea unui aflus de amfore ale acestui centru nu numai pe litoralul vest-pontic⁸⁶, ci și în interiorul regiunii Dunării Inferioare în cea de a doua jumătate a secolului al III-lea a.Chr.

Din perspectiva cuprinzătoarei repertorii a ștampilelor amforice rhodiene întocmite relativ recent de G. Finkielsztein, ștampila amforică nr. 127 din catalogul lui Tudor (pl. 7/3) necesită însă unele nuanțări. Întregirea inscripției deteriorate este desigur satisfăcătoare („ἐπὶ [Ἀρχε]μυβρό[του]/Δ[α]ίου”), dar rămâne totuși de precizat căruia dintre eponimii cu numele *Archembrotos* (I sau II ?) îi aparține amfora în cauză. Trebuie însă remarcat faptul că ambii eponimi omonimi aparțin perioadelor târzii V și respectiv VI de producție a amforelor rhodiene, din cea de a doua jumătate a secolului al II-lea a.Chr. și în primul deceniu al secolului următor⁸⁷. Prin urmare, ștampila nr. 127 oferă un reper cronologic sugestiv pentru receptarea importurilor amforice la Zimnicea și într-o fază mai recentă decât ne-o indică exemplarele de Thasos sau Sinope, și anume, chiar de la începutul perioadei târzii a epocii Latene.

4.3.2. Cupa de tip kantharos. Vasul „grecesc roșu și negru căruia îi lipsesc doar o parte din mânuși de circa 17 cm înălțime” descoperit în ziua de 13 septembrie în suprafața B la -1,35/-1,40 m și schițat de Dumitrescu în pl. 3/25, ar trebui identificat, după toate probabilitățile, aceluia *kantharos* ilustrat ulterior de Pârvan (v. anexa 1.1.2., nr. 1). Identitatea poate fi stabilită pe baza similitudinilor imaginilor (de comparat pl. 3/25 cu pl. 6/12), în ciuda inadvertențelor legate de dimensiuni: potrivit lui Pârvan cupa de tip *kantharos* măsoară 11,8, ceea ce corespunde și realității și nu 17 cm, ceea ce

⁸⁵ Pentru analogii: Conovici N., Irimia M. 1991, 144 și 151, tab. 1/nr. 17, nr. cat. 143; Conovici N. 1998, 48, p. 109-115.

⁸⁶ Conovici N., Irimia N. 1991, 151 (cu referințele bibliografice).

⁸⁷ Finkielsztein G. 2001, 136 și 155, tab. 12.1. Eponimul *Archembrotos* I este plasat la finele subgrupeii Va, în timp ce eponimul *Archembrotos* II aparține grupeii VI. Potrivit lui Avram A., Conovici N., 2005, 269, ștampilele eponimului *Archembrotos* I s-ar data către 134/133 a.Chr., iar cele ale omonimului său în jurul anului 95 a.Chr. Potrivit unei observații a d-lui Avram, aspectul mai îngroșat al literelor ar putea pleda pentru identificarea eponimului cu cel mai timpuriu dintre cei doi, și anume cu *Archembrotos* I.

reprezintă o posibilă eroare a lui Dumitrescu⁸⁸. În orice caz, un alt *kantharos* elenistic (attic) cu *phyrnis* negru păstrat aproape integral (doar cu tortile parțial distruse) nu pare să mai fost identificat în săpăturile de la Zimnicea din 1924.

Un astfel de *kantharos* cu *phyrnis* negru și cu gâtul supraînălțat corespunde formei A29 din repertoriul mai vechi al lui Thompson⁸⁹ și, potrivit cercetărilor mai recente, ar putea fi datat la sfârșitul secolului al III-lea a.Chr.⁹⁰ Prin urmare, cupa attică poate fi considerată ca indicator cronologic sincron amforelor sinopeene identificate mai sus. Nu este poate lipsit de importanță faptul că recipientul elenistic de tip *kantharos* descoperit în așezare este mai svelt (înălțime 11,8 cm / diam. buzei 6,2 cm) decât un alt *kantharos* de import (înălțime 7,6 cm / diam. buzei 7,8 cm) descoperit în mormântul C12M1 din necropola getică de la Zimnicea, și asociat, printre altele, cu o fibulă tracică și cu o spadă grecească din a doua jumătate a secolul al IV-lea a.Chr.⁹¹ Din această perspectivă, dar și conform opiniei lui H. A. Thompson, potrivit căreia, de-a lungul epocii elenistice formele de *kantharoi* tind să devină mai svelte odată cu trecerea timpului⁹², s-ar putea considera că piesa din așezare este mai recentă decât cea descoperită în necropolă.

Autorii documentației din 1924 au mai semnalat și în alte rânduri câteva fragmente de ceramică grecească pictată⁹³, dar din păcate descrierile sunt prea sumare, iar schițele lipsesc, astfel că aceste mențiuni nu sunt suficiente pentru reidentificări⁹⁴. De asemenea, în depozitele în care mi-am putut desfășura activitatea de redocumentare a materialelor descoperite la Zimnicea în 1924 (MNA-București și MJT-Alexandria) nu am mai putut identifica astfel de fragmente. În aceeași situație se află din păcate și acea figurină elenistică din care s-a păstrat numai capul și pe care Christescu o atribuia zeiței Tyche. În măsura în care acordăm credit însemnărilor din 1924, o asemenea descoperire ilustrează varietatea importurilor elenistice în așezarea de la Zimnicea.

Importul unor exemplare de ceramică elenistică de lux (pictată) la Zimnicea avea să fie reconfirmat în cursul săpăturilor lui Nestor, prin descoperirea unui „fragment ceramic de fabricație grecească, probabil attic, din specia vaselor pictate cu

⁸⁸ Impotriva identificării propuse ar mai putea fi invocată data inscripționată pe marajul piesei („Z.20.IX.1920...” I), dar și de această dată putem suspecta o vădită eroare imputabilă autorului necunoscut al marajului piesei: pe de o parte, în 1920 nu s-au efectuat cercetări arheologice la Zimnicea; pe de altă parte, după cum am arătat și în cazul ștampilelor amforice inadvertențele dintre datele descoperirii: așa cum apar ele în jurnal și datele inscripționate pe marajele de pe obiectele descoperite sunt frecvente.

⁸⁹ Thompson H. A. 1934, 319, fig. 5/A29.

⁹⁰ Rotroff S. I. 1982, 111. Pe teritoriul României, piese similare sunt semnalate la Constanța, Histria și Nuntași (Domăneanțu C. 1993, 61, nt. 7). Această formă de *kantharos* elenistic pare să fi cunoscut o largă circulație, așa cum o sugerează reconstituirea grafică a unui exemplar descoperit la Cepari (Zirra V. 1975, 57, pl. I. B/4).

⁹¹ Alexandrescu A. D. 1980, 32, 116, fig. 68/6 (*kantharos*), 48/2 (fibula), 60/1 (spada). Pentru datarea spadei, *eabidem*, 54. În opinia lui Alexandrescu P. 1976, 123, nr. 66 (cu literatura) și 125, același *kantharos* din necropolă ar trebui datat mai precis în cel de al treilea sfert al secolului al IV-lea a.Chr.

⁹² Thompson H. A. 1934, 434.

⁹³ De exemplu în 8 septembrie „fund de vas – sigur grecesc (elenic sau elenistic ?), în două culori: negru și cu dungă roșie” (Dumitrescu); 20 septembrie: „o parte din burtă dintr-un vas grecesc pictat” (Christescu).

⁹⁴ Se poate pune întrebarea dacă nu cumva, acel „vas frumos grecesc însă în bucăți” descoperit în data de 5 septembrie și schițat de Dumitrescu (pl. 3/1) nu este de fapt o cană medievală cu o toartă. În acest sens pledează deschiderea largă a pântecului și gulerul de sub buză.

figuri roșii”⁹⁵, care din păcate nu a mai fost ilustrat. Prin urmare, chiar și la ora actuală, desenul cupei de tip *kantharos* publicat de Pârvan rămâne din păcate singura mostră de ceramică elenistică de lux ilustrată corespunzător din așezarea de la Zimnicea.

4.3.3. Fragmentul de cupă de sticlă cu decor în relief. La 43 de ani după campania condusă de Andrieșescu, Irina Casan-Franga ilustra un fragment de cupă cu decor în relief din sticlă, despre care se preciza numai că provine de la Zimnicea⁹⁶. Această piesă (pl. 12/1) ar putea corespunde acelei însemnări pe care o datorăm lui Dumitrescu, referitoare la descoperirea în data de 3 septembrie, în șanțul I, a unui fragment „dintr-un vas de sticlă groasă, ornamentat supt buză”. În acest sens pledează tocmai informația oferită de marcajul de pe fragmentul de cupă din sticlă, potrivit căruia, piesa ar fi fost identificată tocmai în data de 3 septembrie, în șanțul adiacent I la o adâncime mică de numai -0,30 m. Trebuie precizat faptul că din săpăturile lui I. Nestor provine un alt fragment al unui bol din sticlă, care anterior fusese numai menționat de Casan-Franga⁹⁷, și care prin identitatea profilului, ar putea proveni de la același cupă de la care s-a păstrat și fragmentul descoperit în 1924.

Cupa de sticlă din care provin cele două fragmente reprezintă un import elenistic târziu, asupra căruia s-a insistat mai puțin în cercetarea de până acum. Astfel de boluri din sticlă, în formă de *mastos*, sunt cunoscute în întreaga lume elenistică, dar datarea lor a putut fi mai bine precizată pe baza observațiilor stratigrafice de la Tel Anafa în Orientul Apropiat, în perioada 150-75 a.Chr.⁹⁸. Prin urmare, bolul de sticlă de la Zimnicea constituie un reper cronologic târziu, de la sfârșitul secolului al II-lea a.Chr. și începutul celui următor.

4.4. Piese de port și de podoabă. În mod straniu, în campania din 1924 a fost descoperită numai o singură fibulă; ea provine din „tranșeea” săpată de Dumitrescu, de la o adâncime de aproximativ -0,75 m. Dimensiunile mari, din păcate neprecizate, dar și materialul folosit, și anume fierul, ar putea corespunde mai degrabă unei fibule schemă Latène C, decât unei fibule de schemă tracică⁹⁹. Din această perspectivă, fibula ar putea constitui într-un element de datare specific perioadei de început a perioadei Iarali Latène-ului și ar putea fi sincronizată relativ cupeilor cu decor în relief.

În jurnal sunt menționate două piese de podoabă din bronz și anume o brățară, descoperită la cca -0,80 m în suprafața B, precum și un inel identificat în șanțul I, probabil la -1,00 m. Din păcate, lipsa oricărei informații legate de context, precum și caracterul cu totul sumar al descrierii, în ciuda schiței din pl. 3/12, elimină orice posibilitate de precizare de ordin morfologic sau cronologic.

⁹⁵ Nestor I. 1949, 119 propune o încadrare a fragmentului respectiv la sfârșitul secolului al V-lea a.Chr. Din păcate, în absența unei ilustrări a piesei respective, afirmația lui Nestor nu poate fi verificată.

⁹⁶ Casan-Franga I. 1967, fig. 6/29. Piesa se află la MJT Alexandria, nr. inv. 26020.

⁹⁷ Casan-Franga I. 1967, 14 și 18, n. 18. Fragmentul neilustrat a fost identificat în 1949 în S.VII, ț.6 E, -0,92 m și se află în prezent la MJT-Alexandria, nr. inv. I 1553.

⁹⁸ Oliver A. 1977, 85. Prin urmare, datarea bolurilor de sticlă nu diferă de aceea a cupeilor cu decor în relief asupra cărora se exprimase anterior Kùthmann H. 1958, 116-119.

⁹⁹ Asupra repertoriului de fibule din necropola getică, imediat învecinată așezării de la Zimnicea, Alexandrescu A. D. 1972, 18-19 (fibulele de schemă Latène); Alexandrescu A. D. 1976 (fibulele de schemă tracică – numai una dintre ele provine din așezare: fig. 2/13); Alexandrescu A. D. 1980, 50, 96-100, fig. 45-49. Până în prezent nu a fost publicată corespunzător nici o fibulă de schemă Latène din așezare. Numai în ultimul raport al campaniei din anul 2002 au fost semnalată o fibulă „de tip Lt. C2 ?” (Spănu D., Trohani G. 2003, 348), care indică posibilitatea existenței altor astfel de piese în așezarea de la Zimnicea.

Cu excepția celor două piese de bronz, în paginile de jurnal mai sunt menționate ca piese de podoabă câteva mărgel: trei sunt semnalate de Christescu în data de 17 septembrie și o altă în ziua următoare, toate în imediata vecinătate a unui craniu uman și a unui obiect din fier. Se poate pune întrebarea dacă nu cumva cele patru mărgel nu provin din inventarul unui mormânt (probabil de epocă Latène – în acest sens ar pleda prezența obiectului de fier) deranjat de nivelul de locuire care îl va fi suprapus. În această ipoteză, mărgelile ar trebui artibuite nu așezării ci necropolei din imediata vecinătate.

4.5. Unelte, instrumente și arme. Rășnițe de piatră. Se poate pune întrebarea dacă nu cumva acel „proiectil de praștie” menționat de Christescu în data de 18 septembrie, în șanțul III, ca și o altă piesă similară identificată două zile mai târziu, nu sunt mai degrabă rășnițe manuale (mai precis *meta*), care puteau servi zdrobirii grânelor. De altfel, Christescu semnalează chiar identificarea unei însemnate cantități de sămânță de în în data de 19 septembrie. Anterior (chiar în prima zi de săpătură), Dumitrescu semnalase și „o rășniță mare de piatră (35x18 cm) puțin scobită în formă de albie”, cu alte cuvinte un *catillus*.

În paginile de jurnal au mai fost semnalate pe alocuri fragmente de silex, dar funcțiunile lor multiple într-o așezare de epocă Latène sunt greu de determinat. Mai trebuie precizat că acea „bucată mare de silex (8x4 cm), dintr-un obiect găurit” schițat în pl. 2/24 ar putea fi un topor din piatră șlefuită, confecționat probabil dintr-o altă rocă decât silexul.

Calapod. Descoperirea la cca -0, 55 m a unui „obiect de pământ ars, mic în formă de nicovală” (pl. 3/4) nu este lipsită de însemnătate din perspectiva contribuțiilor ulterioare la cunoașterea meșteșugului olăriei din perioada târzie Latène la Dunărea de Jos. În măsura în care se acceptă identificarea piesei menționate și schițate în jurnal cu un calapod, instrument specific producției ceramice¹⁰⁰, acesta ar putea constitui un posibil indiciu suplimentar al existenței unui atelier de olar în așezarea de la Zimnicen, databil la începutul perioadei târzii a Latène-ului.

Fusaiole. Numărul fusaiolelor descoperite în săpăturile din 1924 pare să fie ridicat. În paginile de jurnal sunt semnalate peste 26 de fusaiole întregi sau fragmente (numărul lor însă este imprecis deoarece în data de 13 septembrie Dumitrescu menționa „câteva fusaiole”). Alături de acestea mai pot fi adăugate și acea „rotiță de lut” schițată în pl. 2/19, sau „prâsnelul” menționat pe 1 septembrie. Se poate pune întrebarea dacă denumirile diferite folosite pentru aceste din urmă două piese nu au fost aplicate tocmai pentru a le diferenția de fusaiolele bitronconice. Mai trebuie remarcat și faptul că fusaiolele au fost identificate atât în partea superioară, cât și în partea mijlocie și inferioară a stratigrafiei așezării, cu precizarea că cele mai multe au fost descoperite în zilele de 17-19 septembrie (probabil la baza stratigrafiei).

Obiecte din fier. În privința celor 16 piese din fier menționate în jurnal, trebuie remarcat caracterul ambiguu al descrierilor, motivat în unele cazuri de starea avansată de degradare a obiectelor. Din acest motiv, cu excepția cuielor (piroane medievale sau

¹⁰⁰ Potrivit lui Babeș M. 1980, 26-27, astfel de calapoade folosite în olărie nu sunt cunoscute în descoperiri anterioare secolului al II-lea a.Chr. O opinie diferită, potrivit căreia aceste piese de lut cu aspect de „nicovală” erau utilizate în procesul de prelucrare a pieilor de animale este exprimată de Kotigoroško V 1995, 55. Indiferent de funcționalitate, datarea precizată de M. Babeș nu a fost încă înfirmată.

(târzii Latène ?), autorii săpăturii au putut menționa ca atare doar câteva obiecte de fier, și anume un vârf de săgeată și o lamă de cuțit. Descoperirea în partea superioară a stratigrafiei sitului a unui „instrument chirurgical” sugerează că această piesă ar putea aparține fie epocii medievale, fie Latène-ului târziu. În general însă, documentația sumară nu permite precizări de ordin morfologic și mai ales cronologic pentru piesele de fier identificate în 1924.

O atenție particulară trebuie să acordăm obiectului din tablă de fier schițat în pl. 3/19, lung de 7 cm, care se aseamănă în bună măsură unor terminații de teacă pentru pumnale curbe (*sica*), încheiate cu buton biconic sau discoidal, pe care le regăsim în diferite inventare funerare ale grupului Padea - Panagjurski Kolonii¹⁰¹. În măsura în care această identificare s-ar dovedi ca justă, piesa schițată de Dumitrescu ar putea fi adăugată acelor indicii care pledează pentru posibilitatea descoperirii la Zimnicea a unor elemente specifice grupului cultural amintit¹⁰².

4.6. Monede. În jurnalul de șantier sunt menționate trei monede, dintre care una a fost cumpărată de la un localnic în data de 27 august, iar celelalte două, ambele emisiuni Filip al II-lea, au fost identificate în săpătură în 29 august (probabil în șanțul IV extins din suprafața A) și respectiv în 12 septembrie (în șanțul II).

Pe baza mențiunilor privind iconografia ei – „un cap (pe avers – n.n.) și un călăreț pe revers”, piesa cumpărată de către Andrieșescu în data de 27 august ar putea corespunde uneia dintre acele monede repertoriare de Bucur Mitrea¹⁰³ pentru care momentul de achiziționare a rămas neprecizat (pentru alte monede, se precizează că au fost descoperite sau achiziționate în cursul desfășurării cercetărilor lui Nestor, în anii 1948-1949): fie nr. 3 (emisiune Filip al II-lea), fie nr. 14-15 (emisiuni Odessos) sau, poate mai degrabă, nr. 19-20 (emisiuni locale). Pentru identificarea monedei cumpărate de Andrieșescu cu una dintre aceste două din urmă emisiuni locale ar putea fi invocată absența menționării oricărei legende: se poate lesne presupune că prezența acesteia l-ar fi determinat pe Andrieșescu să o descifreze și poate să o reproducă în paginile jurnalului său, așa cum avea să facă în cazul monedei descoperite în 29 august.

Asupra contextului de descoperire al celorlalte două monede nu s-a consemnat practic nimic. Trebuie însă remarcat faptul că cele două monede de la Filip al II-lea provin de la adâncimi diferite: dacă prima a apărut la începutul săpării suprafeței A (adâncimea nu poate fi nici măcar dedusă din însemnările lui Andrieșescu, dar se poate presupune că ea nu depășea prima casma), cea de a doua provine (potrivit însemnărilor lui Dumitrescu) de la un nivel de săpare care îl depășise pe cel atins în suprafața B în zilele de 9 și 10 septembrie, probabil de la o adâncime de peste 1 m. Diferența de adâncime, deloc nesemnificativă, la care au fost descoperite cele două monede ar putea sugera complexitatea stratigrafiei așezării, ca și eventuala ei bulversare, cauzată de

¹⁰¹ Piese similare se regăsesc la Pleven (Popov R. 1929, 276, nr. 4, fig. 138/2 și 140/1), Târnava (Teodosiev H., Torbov N. 1995, fig. 21) sau Koilovci (Lazarova S., Paunova V. 2003, 46-47, fig. 1c) ș.a. Prin dimensiunile sale reduse (numai 8,1 cm lungime), exemplarul de la Pleven constituie poate cea mai apropiată analogie pentru piesa de 7 cm lungime schițată în jurnalul campaniei din 1924.

¹⁰² Apănu D. 2004, 102, n. 61 (cu literatura mai veche și cu argumente suplimentare). Ideea posibilității raportării unor descoperiri din Muntenia la acele inventare pe baza cărora Woźniak Z. 1974, 69-70 a definit grupul Padea - Panagjurski Kolonii, a fost sugerată mai demult de Vulpe A. 1976, 213 și este susținută în prezent de Sirbu V., Rustoiu A. 1999, 79.

¹⁰³ Mitrea B. 1965, 249-256.

locuirile succesive și de săparea unor eventuale gropi care, în general, nu au fost surprinse în săpătură.

Una dintre cele două emisiuni Filip al II-lea menționate în însemnările din 1924, ar putea corespunde *eventual* monedei nr. 3 din repertorierea amintită a lui Bucur Mitrea¹⁰⁴, singura emisiune de la Filip al II-lea din cele 5 repertoriate, pentru care *nu* se precizează data descoperirii sau achiziționării (pentru celelalte monede se precizează că provin din săpăturile lui Nestor). Cealaltă emisiune Filip al II-lea probabil s-a pierdut sau în orice caz, nu i-a mai parvenit lui Bucur Mitrea.

4.7. Problema materialelor preistorice (neolitice/epoca bronzului). În privința mențiunilor așa numitelor „cioburi neolitice” trebuie precizat că de exemplu însuși Dumitrescu simte nevoia să nuanțeze și să precizeze că de fapt acestea sunt fragmente din „pastă primitivă și rău arsă”. Se poate pune întrebarea dacă fragmentele la care face referire Dumitrescu nu sunt totuși de epocă Latène. Se poate considera că arderea slabă a pastei nu poate fi considerată ca argument de încadrare cronologică certă, cu atât mai mult cu cât aceste însemnări erau realizate înaintea primelor sinteze asupra ceramicii preistorice de pe teritoriului României¹⁰⁵. De asemenea, cercetările ulterioare nu au confirmat existența unor vestigii anterioare epocii bronzului la Zimnicea¹⁰⁶.

Cu aceeași suspiciune ar putea fi receptată și menționarea unui „fragment de farfurie cu patină neagră, lucioasă, părând a fi din epoca bronzului (?)”, mai ales că în vecinătatea sa ar fi fost identificat „un frunos fragment delian” și „un cuiu de fier de forma <I>”. Prin urmare, indiciile unei prezențe preistorice anterioare epocii Latène pe situl „Cetate” de la Zimnicea sunt mai degrabă inexpressive și incerte. Poate numai acel recipient dublu („Zwillinggefäß”) semnalat de Andrieșescu la baza stratigrafiei din șanțul I ar putea ilustra o formă întâlnită în perioada târzie a epocii bronzului în regiunile Dunării Inferioare¹⁰⁷, dacă nu cumva această piesă reprezintă totuși o creație atipică a ceramicii atât de variate a Latène-ului getic.

5. Stratigrafia sitului și datarea locuirilor de pe „Cetate”.

5.1. Indicii privind structura stratigrafiei sitului. În ciuda preocupărilor cu totul moderne pentru deslușirea stratigrafiei sitului, unele însemnări indică totuși caracterul multistratificat al locuirii de epocă Latène de la Zimnicea. Pentru zona centrală a sitului sunt sugestive cele două vetre identificate de Dumitrescu la cca -1,00 m adâncime în „tranșeea” a cărei cercetarea avea să se continue până la -2,05 m. Prin afirmația „am ajuns prin urmare la nivelul temeliiilor caselor” Dumitrescu semnală de fapt un nivel de călcare intermediar. Atât deasupra acestui nivel cât și mai jos, în stratul

¹⁰⁴ Mitrea B. 1965, 250.

¹⁰⁵ Pârvan V. 1926 și mai ales Nestor I. 1933.

¹⁰⁶ Nestor I. 1949; 1950.

¹⁰⁷ Semnalează ca posibile analogii, vasele duble descoperite la București-Tei, (aparținând probabil fazei a II-a a culturii Tei, Leahu V. 1966, pl. X/1) sau cele aparținând culturii Zuto Brdo – Gârla Mare (Șandor Chicideanu M. 2003, 83-85, pl. 194 D). Chiar dacă în necropola din epoca târzie a bronzului de la Zimnicea o astfel de formă nu este atestată, ceramica de aici prezintă o serie de similitudini cu descoperiri din spațiul de nord al Bulgariei, din Muntenia și Oltenia (Alexandrescu A. D. 1973, 80-85; Șandor Chicideanu M. 2003, 202), o conjunctură care sugerează plauzibilitatea analogiei sugerate și posibilitatea datării piesei menționate de Andrieșescu în această epocă. În măsura în care acest vas dublu ar aparține într-adevăr epocii târzii a bronzului, se mai poate pune întrebarea dacă nu cumva, el nu ar putea proveni dintr-un mormânt deranjat de locuirea de epocă Latène.

inferior, Dumitrescu semnalează numeroase materiale Latene. Prin urmare, cel puțin în „trânșee” cercetată de Dumitrescu, ar putea fi presupuse două niveluri de locuire Latene suprapuse după toate probabilitățile de acele contexte (strat/gropi?) din care vor fi provenit fragmente ceramice smălțuite medievale.

După cum era de așteptat, o situație mai complexă pare să se întrevadă în marea suprafață B, în care, la cca -0,80 m a fost identificată (menționată pe 9 și 10 septembrie) o primă vatră de mari dimensiuni, schițată în pl. 3/15 (v. și pl. 1/2), urmată de o alta identificată mai jos, la cca -1,20 m (16 septembrie). De la acest din urmă nivel săpătura a continuat în suprafața B aproape încă 1,5 m adâncime (până la cca 2,65 m) fără să se mai identifice o altă vatră. Cu toate acestea, un posibil indiciu al unui nivel de călcare intermediar ar putea fi presupus la cca -1,80 m, adâncime la care, în șanțul adiacent III, a fost identificat „un prag de lemn ars de aproximativ 1 m lungime”. În sfârșit, în șanțul adiacent I, probabil chiar la baza depunerilor arheologice (cca 2,65 m), Andrieșescu semnală o vatră (sau poate o podea) care „se întinde în tot largul de 2 m al șanțului”.

Prin urmare, stratigrafia suprafeței B ar putea cuprinde patru niveluri de locuire, probabil toate de epocă Latene, o configurație care se aseamănă în bună măsură descrierilor și referirilor care aveau să fie ulterior efectuate în urma săpăturilor postbelice¹⁰⁸. Din păcate, datarea precisă a fiecăruia dintre nivelurile de locuire de la Zimnicea prin raportarea indicatorilor cronologici pe baza adâncimii la care au fost descoperiți la stratigrafia sitului ar constitui un demers cu totul riscant. Se poate lesne presupune că nivelurile succesive de locuire vor fi fost deranjate de gropi, a căror săpare va fi determinat anularea poziției primare a pieselor considerate repere cronologice. Situația este cu atât mai ambiguă cu cât, în jurnalul de șantier din 1924 nu a fost menționată existența (de altfel plauzibilă) umpluturilor unor gropi. Prin urmare, în absența oricărei corelări între materiale și contexte, precizarea evoluției așezării de epocă Latene de la Zimnicea nu ar putea fi realizată decât pe baza ordonării cronologice a inventarului acesteia, perceput ca un tot unitar¹⁰⁹.

5.2. Sistematizarea elementelor de datare descoperite în 1924. În ansamblu, descoperirile efectuate în 1924 evidențiază pe „Cetatea” de la Zimnicea vestigiile unei dense locuiri de epocă Latene, în care s-au desfășurat activități meșteșugărești, dar și comerciale, în acest sens fiind sugestive numeroasele importuri elenistice. Trebuie reținută prezența la aproape toate nivelurile de săpare (inclusiv în partea inferioară a stratigrafiei I) a importurilor grecești, în special a amforelor, o conjunctură care plasează locuirea de la Zimnicea, în ansamblul ei, după momentul în care mărfurile grecești-pontice au început să pătrundă adânc în interiorul bazinului Dunării Inferioare¹¹⁰. Cu alte cuvinte, ne putem pune întrebarea dacă nu cumva, începutul locuirii sitului „Cetate” de la Zimnicea nu ar trebui plasat cândva în cursul secolului al IV-lea a.Chr.

Poziția lui Nestor I. 1949, 119-120, stratigrafia sitului „Cetate” cuprindea patru niveluri de locuire de epocă Latene, suprapuse de vestigiile locuirii medievale, iar această schemă o regăsim și în contribuția lui R. 1966, 22. Ulterior, Alexandrescu A. D. 1974a, 56-57 și 1976, 136, avea să postuleze existența a trei niveluri de locuire Latene, fiecare dintre ele fiind sigilat de câte un ipotetic incendiu.

Metoda a fost aplicată de Babeș M. 1975, 135 în cazul așezărilor („davelor”) din Dacia preromană.

Această metodă a fost aplicată și în cazul așezărilor oppidane din Gallia de către Colin A. 1998.

Hänsel B. 1974, 194. Alexandrescu P. 1976, 125.

Elementele de datare cele mai timpurii descoperite în 1924 și care ar putea fi invocate pentru susținerea începutului locuirii „Cetății” în secolul al IV-lea a.Chr. sunt poate nu atât emisiunile lui Filip al II-lea (a căror circulație acoperă și secolul următor), cât mai ales ștampila amforică thasiană. Totuși, chiar și aceasta ar indica un *terminus post quem* mai degrabă de la sfârșitul secolului al IV-lea a.Chr., astfel că, în mod surprinzător, constituirea și dezvoltarea așezării de la Zimnicea ar putea fi mai bine ancorată cronologic abia după sfârșitul secolului al IV-lea, probabil după momentul incursiunii lui Alexandru la Dunăre (335 a.Chr.). Desigur, datele care ne îndeamnă către o astfel de interpretare a începuturilor așezării de la Zimnicea sunt deocamdată numai sugestive; o precizare mai consistentă a acestei probleme nu va putea fi realizată decât în urma valorificării rezultatelor săpăturilor desfășurate pe „Cetate”, după cel de al II-lea război mondial.

Pentru continuarea locuirii sitului în secolul al III-lea a.Chr. (chiar în a doua sa jumătate) pledează în mod cert ștampilele amforice sinopeene, alături de care mai trebuie menționat și acel *kantharos* cu *phrynis* negru ilustrat de Pârvan, fără a uita însă că acesta nu este singurul import din categoria ceramicii elenistice pictate receptat la Zimnicea. Tot ca elemente de datare mai puțin precise, dar nu mai puțin expresive pentru secolele IV-III a.Chr., trebuie amintite fragmentele de *pythoi* locali care pot fi sincronizați perioadei de folosire a fibulei tracice.

O altă grupă de elemente de datare, de această dată mai târzii, este formată de ștampilele rhodiene, de fragmentul bolului de sticlă și de cupele locale cu decor în relief, indicatori cronologici care atestă o locuire a sitului „Cetate” la sfârșitul secolului al II-lea a.Chr. și în prima jumătate a secolului următor. Alături de acești indicatori cronologici târzii ar mai putea fi amintită eventual și acea „fibulă mare de fier”, în măsura în care aceasta ar putea fi identificată unei fibule de schemă Latène C sau D.

Din păcate, nici informația cuprinsă în jurnalul din 1924, dar nici informațiile acumulate ulterior despre situl „Cetate” nu oferă indicatori cronologici pentru prima jumătate și pentru mijlocul secolului al II-lea a.Chr. Se poate pune întrebarea dacă nu cumva fragmentele ceramice de sorginte sau de inspirație celtică (grafitate?), sau acea monedă locală cumpărată de către Andrieșescu nu sunt la rândul lor databile decât tot în cea de a doua jumătate a secolului al II-lea a.Chr., și nu mai devreme. Totuși, din perspectiva informațiilor restituite ale campaniei din 1924, dar și din perspectiva stadiului actual al cercetării descoperirilor ulterioare de la Zimnicea, este dificil de precizat dacă locuirea așezării a continuat neîntrerupt de la sfârșitul secolului al IV-lea până în secolul I a.Chr., sau dacă în acest interval ea nu au înregistrat întreruperi. Pentru ambele ipoteze nu dispunem încă de argumente consistente.

În sfârșit, trebuie subliniată identificarea încă din 1924 a unor fragmente ceramice smălțuite, o caracteristică pe care cercetările ulterioare au indicat-o ca specifică olăriei așezării medievale de la Zimnicea (sec. XIV-XVI). Din păcate nici până astăzi, cercearea nu a putut evidenția, prin contribuții edite, amploarea locuirii medievale de pe „Cetate”, materialele medievale descoperite la Zimnicea așteptând în continuare să fie valorificate.

6. **Încheiere.** Se poate considera că prelucrarea rezultatelor cercetărilor din 1924 de la Zimnicea de către înșiși participanții la acea campanie ar fi adus lămuriri substanțiale încă de timpuriu în privința unui sit atât de puțin cunoscut, dar atât de spectaculos. De asemenea, sarcina valorificării documentației de șantier de acum mai

bine de 8 decenii ar fi fost considerabil ușurată, iar rezultatele acestei tentative s-ar fi dovedit cu siguranță mult mai fructuoase, dacă materialele recoltate în 1924 ar fi fost conservate ca lot unitar, într-o singură instituție, în condiții de inventariere și conservare adecvate. De asemenea, ar fi fost poate de dorit ca jurnalele atâtor campanii de cercetări desfășurate pe „Cetatea” de la Zimnicea, nu numai cel din 1924, prezentat în contribuția de față, să fi fost păstrate într-una dintre arhivele unei instituții de profil, preîntâmpinându-se astfel dispariția lor.

O enumerare de materiale fără precizarea contextelor are numai *aparent* o valoare euristică limitată. În condițiile în care documentația primară a îndelungatelor cercetări postbelice nu a fost valorificată și pare să fie pierdută, publicarea jurnalului de șantier din 1924 constituie o tentativă de suplinire a unora dintre lacunele de informație care caracterizează cunoașterea sitului „Cetate” de la Zimnicea. Informațiile variate oferite de acest jurnal își pot dovedi utilitatea tocmai în eventualitatea continuării cercetărilor de teren pe situl „Cetate” de la Zimnicea, precum și în perspectiva regăsirii și valorificării altor materiale lăsate pradă uitării în cele mai bine de opt decenii care s-au scurs de la săpăturile lui Andrieșescu și ale colaboratorilor săi.

Anexa 1. Materiale editate descoperite la Zimnicea în 1924.

Notă. S-au indicat date suplimentare privind dimensiunile, marcajul, locația actuală și nr. de inventar numai pentru piesele care au putut fi reidentificate. Locația actuală a celorlalte piese rămâne incertă.

1. IMPORTURI ELENISTICE

1.1. Ștampilele amforice

1. Amforă de Thasos, „...ZION / (tirs) / ...H...”. Lit.: Tudor D. 1967, 72, nr. cat. 126, fig. 7/136. Pl. 7/1.
2. Amforă de Rhodos, „EΠΙ...Μ/ΒΡ.../Δ...”. Lit.: Tudor D. 1967, 72, nr. cat. 127, fig. 7/137. Pl. 7/3.
3. Amforă de Rhodos, „...ΟΤΙ.../...COY”. Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 128, fig. 7/138. Pl. 7/4.
4. Amforă de Cos, „...ΔΑΙΟΥ” pe toartă bifidă. Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 131, fig. 7/141. Pl. 7/5.
5. Origină necunoscută, „ΕΡΑ”. Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 132, fig. 7/142. Pl. 7/6.
6. Amforă (Rhodos ?), „ΘΕΥΦΙ/ΛΟΥ”. Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 133, fig. 7/143. Pl. 7/7.
7. Amforă de Sinope (?), „...Υ.../...ΤΟΥ.../...ΝΙΔΟΥ” (ramură). Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 134, fig. 7/144. Pl. 7/2.
8. Amforă de Heraclea Pontică, „ΠΙΡΑΧΙΛ.../ΙΕΤΙΑΙΟΥΣ”. Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 135, fig. 7/147. Pl. 7/9.
9. Amforă de Sinope, „ΑΕΤΙΝΟΜΟΥ/ ΑΕΩΜΕΔΟΝΤΟΣ/ ΤΟΥ ΕΠΙΔΗΜΟΥ/ ΜΕΝΩΝ” (cavaler). Lit.: Tudor D. 1967, 73, nr. cat. 138, 7/148. Pl. 7/8.
10. Toartă de amforă cu ștampilă anepigrafică. Lit.: Tudor D. 1967, 74, nr. cat. 142, 8/152 stg. Pl. 7/11.

1.2. Recipiente de lux

1. *Kantharos* cu *phrynis* negru (lipsesc torțile); înălț. 11,8 cm; marcaj: „Zimnicea 20.IX.1920 (sic), supraș. II și șant. adiacent.”. Lit.: Pârvan V. 1926, 595, fig. 459. MJT Alexandria, nr. inv. 25514. Pl. 6/12.
2. Fragment de cupă de sticlă cu decor reliefat; fragmentul a, înălț. 5,4 cm; marcaj: „Zimnicea 3.IX.1924, S.I. -0,30/-1,00 m”; fragmentul b, înălț. 3,6 cm; marcaj: „Zim. 1949, S.VII, 1.6 E/-0,92 m”; diam. reconstituit al buzei 10,9 cm. Lit.: Casan-Franga I. 1967, 14, 18, n. 18, fig. 6/29. MJT Alexandria, a - inv. 26020, b - inv. I 1553. Pl. 12/1.

2. CERAMICA GETICĂ LOCALĂ

2.1. Fragmente ceramice getice comune lucrate la roată

1. fragment de *pythos* (?) cu buza triplu profilată. Pl. 6/1. Lit.: Pârvan V. 1926, 576, fig. 414 stg.; buza răsfrântă spre exterior. Pl. 6/2. Lit.: Pârvan V. 1926, 576, fig. 414 centru;
2. fragment buză îngroșată și umăr pronunțat. Pl. 6/3. Lit.: Pârvan V. 1926, 576, fig. 414 dr.;
3. cană scundă. Pl. 6/4. Lit.: Pârvan V. 1926, 579, fig. 419;
4. cană înaltă. Pl. 6/5. Lit.: Pârvan V. 1926, 583, fig. 435;

6. fragment de buză de strachină-castron cu toartă răsucită. Pl. 6/6. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 sus;
7. buză de strachină-castron cu apucătoare perforată. Pl. 6/7. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 centru-stg.;
8. fragment de buză de capac la roată. Pl. 6/8. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 centru-dr.;
9. buză oblică de strachină-castron. Pl. 6/9. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 jos-stg.;
10. fragment de strachină-castron cu toartă orizontală. Pl. 6/10. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 jos-centru; pastă cenușiu-închis/negru, exteriorul și interiorul puternic netezit; MJT-Alexandria (neinventariat); marcaj: „Zimnicea 20.09.1924, suprafața B și ș. adiacente, ad. -2,20m”.
11. fragment de strachină-castron. Pl. 6/11. Lit.: Pârvan V. 1926, 557, fig. 444 jos-dr.;
12. toartă de amforă (locală?) cu ștampila anepigrafică. Pl. 2/23. Lit.: Dumitrescu V. 1993, 52 (fără ilustrație);
13. toartă (de *pythos* ? local) cu rozete imprimate. Pl. 7/12. Lit.: Tudor D. 1967, 74, nr. cat. 146, 8/157, Moscalu E. 1983, 416, pl. 69/9;
14. toartă (de *pythos* ? local) cu rozetă și palmetă imprimate. Pl. 7/10. Lit.: Tudor D. 1967, 74, nr. cat. 148, 8/156; Moscalu E. 1983, 416, pl. 69/10;

1.2.2. Cupe locale cu decor în relief

1. cupă din pastă ocru-roșcat; se păstrează cca 1/3 din piesă; înălț. 6 cm; diam reconstituit al buzei 14,4 cm; marcaj: „Zimnicea, 18.IX.1924, supraf. B (și) șanț(urile) adiacente, -2,20 m”. Lit.: Casan-Franga I. 1967, fig. 11/1; MJT Alexandria, inv. 26021. Pl. 12/2.
2. fragment de cupă din pastă ocru-roșcat; buza lipsă; înălț. fragmentului păstrat 4,4 cm; diam. max. în zona superioară a rupturii 10,9 cm; marcaj: „Zimnicea 11.IX. 1924, supraf. B (și) șanț(urile) adiacente”. Lit.: Casan-Franga I. 1967, fig. 11/4; MJT Alexandria, inv. 26023. Pl. 12/4.
3. fragment din zona inferioară a unei cupe cu decor în relief din pastă ocru-cenușiu; înălț. fragmentului păstrat 2,9 cm; diam. max. în zona superioară a rupturii 11,2 cm; marcaj: „Zimnicea, 27.VIII. 1924, supraf. A (și) șanț(urile) adiacente”. Lit.: Casan-Franga I. 1967, fig. 13/6; MJT Alexandria, inv. 26024. Pl. 12/5.
4. cupă din pastă cenușie; se păstrează trei fragmente: unul mai mare – cca 1/2 din piesă; celelalte două întregibile formează cca 1/4 din piesă, dar le lipsește zona inferioară; diam. reconstituit al buzei 13,6 cm, marcaj: „Zimnicea 1924”. Lit.: Casan-Franga I. 1967, fig. 13/9; MJT Alexandria, inv. 26027-26028. Pl. 12/8.

Anexa 2. Materiale inedite descoperite la Zimnicea în 1924.

2.1. CERAMICĂ MEDIEVALĂ

1. Oală cu o toartă fragmentară; părți din buză și fundul lipsesc; buza și umerii ornamentați cu striuri orizontale, muchia umărului prezintă impresiuni alveolate; în partea superioară a torții, pată de smalt verde-ocru; pe umeri și pântec tușe de culoare albă; pastă roșie-cărămizie; diam. buzei 13,9 cm; înălț. fragmentului păstrat 11,8 cm; marcaj: „Zimnicea 1924”; MNA-București, nr. inv. I 905. Pl. 8/1.
2. Oală cu o toartă fragmentară; gâtul, buza și zone din umeri și pântec lipsesc; caneluri oblice pe pântec, muchia brăului reliefat care marchează umărul prezintă impresiuni alveolate; partea inferioară a peretelui lustruită; pastă roșie-cărămizie, cu urme de ardere secundară; diam. maxim (la pântec) 16,7 cm; înălț. fragmentului păstrat 19,8 cm; marcaj: „Zimnicea 12.IX.1924, suprafața B”; MNA-București, nr. inv. I 895 + I 896 + I 908 b-c + I 910b (fragmentele au fost inventariate înaintea restaurării). Pl. 8/2.

2.2. CERAMICA GETICĂ

1. fragment de umăr al unui *pythos* local lucrat la roată, cu brâu reliefat ornamentat cu rozetă imprimată, deasupra căruia se distinge copita unui cal în relief; exterior lustruit cenușiu închis; interior cenușiu nuanțat mediu; înălț. fragmentului păstrat 8,2 cm; diam. reconstituit la nivelul muchiei superioare a brăului reliefat cca 22 cm; marcaj: „Zimnicea, suprafața B, casmaua III (efectiv IV) – 8 sept. 1924”; MNA-București (neinventariat). Pl. 9/1.
2. cană-strecurătoare, lucrată cu mâna; toarta lipsă; în zona opusă rupturii torții, buza ușor înălțată prevăzută cu patru rânduri a câte 7-8 perforații; exterior brun-cenușiu; interior cenușiu; înălț. 11 cm, diam. max. 13 cm; marcaj: „Zimnicea, 20.IX.1924, supr. B, șanț. adiacent, adân. medie -2,20 m”. MNA-București inv.nr. I 465. Pl. 9/2.
3. fragment de ceașcă sau cană (?) lucrată cu mâna; se păstrează doar un sector al recipientului, de la buza până la fund; toartă lipsă; pastă brun-roșcat-deschis; interior și exterior slab netezit; înălț. 13,3 cm,

diam. reconstituit al buzei cca 13 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și ș. adiac., ad. medie -2,20 m, 20.09.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 9/3.

fragment de castron lucrat cu mâna; buza ondulată; peretele prezintă un orificiu (deschidere max. 1,5 cm) care suprapune o apucătoare ascuțită; alături, apucătoare cu două excrescențe; exterior netezit, culoare brun-vineie cu zone cenușiu-închis; interior lustruit, culoare neagră cu pete brune; înălț. 8,6 cm; diam. reconstituit al buzei 21,3 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și ș. adiac., ad. medie (ilizibil), 20.09.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 9/4.

perete de oală înaltă lucrată cu mâna, cu toartă orizontală; exterior brun-cenușiu, netezit superficial; interior ocru-brun, lustruit; înălț. fragmentului păstrat 11,6 cm; marcaj: „Zimnicea, ș. SV-NE, casm. VI, 25.8.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 9/5.

buză și gât de oală lucrată cu mâna, cu aplicație semilunară; exterior negru, suprafață rugoasă, cu vagi urme de netezire; la interior buza neagră, peretele brun-deschis; înălț. fragmentului păstrat 8 cm; marcaj: „Zimnicea, 9.IX.1924, suprafața B, casm. V – efectiv VI”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 9/6.

fund de oală cu incl. de poză (*Standing*) lucrată la mână; ornametare cu brâu cu alveole; exterior brun-deschis; interior urme de ardere secundară; înălț. fragmentului păstrat 4 cm; diam. bazei 8,4 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și șanțuri adiacente, 11.09.1924,”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 9/7.

cană cu toartă ușor supraînălțată, lucrată cu mâna, cu pântec carenat și fund plat; pastă brun-deschis cu particule de siliciu și pietricele infime (sub 1 mm lung.); exteriorul a fost tartat cu un slip fin; înălț. 20,9 cm; diam. pântec 15,9 cm; marcaj: „9 septembrie 1924, Zimnicea, suprafața B”; MNA-București inv. I 304. Pl. 10/1.

fragment de cană (?) lucrată la roată; se păstrează porțiuni din buză, gât și umăr; exterior și interior puternic netezit, cenușiu închis; înălț. fragmentului păstrat 11 cm; diam. reconstituit al buzei 12,3 cm; marcaj: „Zimnicea 11.09.1924, suprafața B și ș. adiacente”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 10/2.

fragment de cană lucrată la roată; se păstrează toarta supraînălțată și porțiuni din gât și buză; pastă cenușie uniformă; interior și exterior netezit; înălț. fragmentului păstrat 11,5 cm; diam. reconstituit al buzei 10,6 cm; marcaj: „Zimnicea, 19.sept.1924, supraf. B și șanțuri adiacente, ad. medie -2,00 m”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 10/3.

fragment de strachină lucrată la roată, cu apucătoare perforată, dezvoltată din buză, ornamentată cu cîneluri oblice; pastă brun-deschis; interior și exterior lustruit; înălț. fragmentului păstrat 6 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și ș. I, II, III, IV, 4.09.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/1.

fragment de strachină-castron cu toartă orizontală lucrată la roată; sub toartă dreapta, perforație (de reparare?); pastă cenușiu-ocru deschis; interior și exterior puternic netezit; înălț. fragmentului păstrat 4,8 cm; marcaj: „Zimnicea, 15.09.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/2.

fragment de castron înalt lucrat la roată cu buza evazată; pastă cenușie uniformă; interior și exterior netezit; înălț. fragmentului păstrat 5 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și șanțuri adiacente, 11.IX.1924,”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/3.

fragment de strachină lucrată la roată; pastă cenușie cu tentă brună la exterior; interior și exterior netezit; înălț. fragmentului păstrat 7 cm; marcaj: „Zimnicea, supraf. B și șanțuri adiacente, 11.09.1924,”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/4.

fragment de strachină-castron cu perete carenat și buză invazată, lucrată la roată; pastă uniformă ocru-roșcat; în zona carenei, vagi urme de culoare roșie; interior și exterior lustruit; înălț. fragmentului păstrat 5 cm; marcaj: „Zimnicea, ș. SV-NE, casm. VII, 25.08.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/5.

fragment de strachină-castron cu toartă orizontală și buză invazată, lucrată cu mâna; pastă cenușiu-închis/negru, puternic netezită la exterior; înălț. fragmentului păstrat 7,4 cm; marcaj: „Zimnicea 10.09.1924, suprafața B și ș. adiacente, ad. -2,20m”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/6.

vas miniatural lucrat cu mâna, cu ornament reliefat; se păstrează fundul și o porțiune din perete; interior cenușiu; exterior brun-deschis; pietricele în pastă (până la 7 mm lungime); înălț. fragmentului păstrat 4,3 cm; marcaj: „Zimnicea, 22.IX.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/7.

cană miniaturală lucrată cu mâna; se păstrează cca jumătate din gât, pântec și fund; buza lipsește; interior netezit cenușiu-nuanță medie; exterior netezit cenușiu închis; pe gât lustruii verticale; înălț. fragmentului păstrat 8 cm; marcaj: „Zimnicea, 16.09.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Pl. 11/8.

fragment de strachină carenată lucrată la mână; se păstrează buza verticală și o porțiune din perete; interior și exterior ocru-roșcat; interior lustruit, exterior bine netezit; înălț. fragmentului păstrat 3,3 cm; marcaj: „Zimnicea, tranșeea SV-NE, casm. I, 25.08.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.

20. fragment de castron (?) la roată; se păstrează partea inferioară a peretelui și începutul inelului de poză, a cărui parte inferioară este deteriorată; la exterior slip roșu lustruit; interior brun-cenușiu; mică în pastă, înălț. fragmentului păstrat 4,5 cm; marcaj: „Zimnceia, 26.VIII.1924, șanț SV-NE, casm. IX-X”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.
21. toartă supraînălțată de cană/cească (?) lucrată la roată; interior și exterior cenușiu (la interior pe alocuri pete negre); înălț. fragmentului păstrat 6,8 cm; marcaj: „Zimnceia, 6.IX.1924, supraf. B, casm. II”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.
22. toartă supraînălțată de cană/cească (?) lucrată la mână; interior și exterior cenușiu; înălț. fragmentului păstrat 4,8 cm; marcaj: „Zimnceia, 1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.
23. toartă supraînălțată de cană/cească (?) lucrată la mână; interior și exterior cenușiu; înălț. fragmentului păstrat 6,7 cm; marcaj: „Z(im)nceia 1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.
24. perete de oală înaltă lucrată cu mâna, cu toartă orizontală; interior și exterior negru lustruit; înălț. fragmentului păstrat 5,8 cm; marcaj: „Zimnceia 16.9.1924”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.
25. fragment de strachină înaltă lucrată cu mâna; buză dreaptă; interior și exterior brun-ocru lustruit; înălț. fragmentului păstrat 8,3 cm; marcaj: „Z(im)nceia, 19.IX.1924, supr. B și șanț. adiacent. -2,00”; MJT-Alexandria (neinventariat). Neilustrat.

2.3. CUPE CU DECOR ÎN RELIEF

1. fragment de buză de cupă cu decor în relief; culoare ocru-roz; înălț. fragmentului păstrat 3,4 cm; marcaj: „Zimnceia 27.VIII.1924, supr. A – șanț. adiacent.”. MJT Alexandria, inv. 26022. Pl. 12/3.
2. fragment de perete de cupă cu decor în relief; culoare ocru-roșcat; dim. 4,2/3,2 cm; marcaj: „Zimnceia 27.08.1924, supr. A – șanț. adiacent.”; MJT Alexandria, inv. 26025. Pl. 12/6.
3. fragment de umăr de cupă cu decor în relief; culoare brun-cenușie; înălț. fragmentului păstrat 3,6 cm; marcaj: „Zimnceia, Ș. SE-NV, casm. III, 25.09 (sic – de fapt 08!) 1924”; MJT Alexandria, inv. 26026. Pl. 12/7.

Literatura

- Alexandrescu A. D. 1972 – Alexandrescu A. D., *Mormintele din perioada mai târzie a necropolei getice de la Zimnceia (jud. Teleorman)*. Crisia 2, 1972, 15-26.
- Alexandrescu A. D. 1973 – Alexandrescu A. D., *La nécropole du bronze récent de Zimnceia (dép. de Teleorman)*. Dacia 17, 1973, 77-97.
- Alexandrescu A. D. 1974 – Alexandrescu A. D., *Autour des fouilles de Zimnceia*. Thracia III (Sofia) 1974, 47-64.
- Alexandrescu A. D. 1976 – Alexandrescu A. D., *À propos des fibules <thraces> de Zimnceia*. Thracodacica I, 1976, 131-141.
- Alexandrescu A. D. 1980 – Alexandrescu A. D., *La nécropole gète de Zimnceia*. Dacia 24, 1980, 19-126.
- Alexandrescu P. 1976 – Alexandrescu P., *Pour une chronologie des VIe - IVe siècles*. Thracodacica I, 1976, 117-126.
- Andrieșescu I. 1926 – Andrieșescu I., *Sultana. Descoperirile arheologice din vara anului 1923*. Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice 19, 1926, 170-185.
- Avram A. 1996 – Avram A., *Les timbres amphoriques I. Thasos*. În: Alexandrescu P. (ed.), *Histria, Les résultats des fouilles VIII*. I. București-Paris 1996.
- Avram A., Conovici N. 2005 – Avram A., Conovici N., *Les timbres amphoriques*. În: Alexandrescu P. (ed.), *Histria, Les résultats des fouilles VII*. București-Paris 2005, 256-270.
- Babeș M. 1975 – Babeș M., *Problèmes de la chronologie de la culture geto-dace à la lumière des fouilles de Cîrlomănești*. Dacia 19, 1975, 125-139.
- Babeș M. 1977 – Babeș M., *Statuetele geto-dace de la Cîrlomănești (jud. Buzău)*. SCIVA 28, 3, 1977, 319-352.
- Babeș M. 1980 – Babeș M., *Unelte geto-dace pentru modelarea ceramicii*. SCIVA, 31, 1, 1980, 23-32.
- Babeș M. 2001a – Babeș M., *Spațiul carpato-dunărean în secolele III-II a.Chr.* În: Petrescu-Dâmbovița M., Vuple A. (ed.), *Istoria Românilor*. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate. București 2001, 501-532.

- Babeș M. et alii 2002 – Babeș M., Spănu D., Trohani G., Pătrașcu I., *Zimnicea, jud. Teleorman. În: Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2001*. București 2002, 344-345, nr. 248.
- Casan-Franga I. 1967 – Casan-Franga I., *Contribuții la cunoașterea ceramicii geto-dacice. Cupele „delliene” getice de pe teritoriul României*. Arheologia Moldovei 5, 1967, 7-35.
- Colin A. 1998 – Colin A., *Chronologie des oppida de la Gaule non mériditerranéenne. Contribution à l'étude des habitats de la fin de l'âge du Fer*. Paris 1998.
- Conovici N. 1998 – Conovici N., *Les timbres amphoriques 2. Sinope*. În: Alexandrescu P. (ed.), *Histria, Les résultats des fouilles VIII. 2*. București-Paris 1998.
- Conovici N., Irimia M. 1991 – Conovici N., Irimia M., *Timbres amphoriques et autres inscriptions céramiques découvertes à Satu Nou*. Dacia 35, 1991, 139-175.
- Constantinescu N. 1972 – Constantinescu N., *Coconii, un sat din Cîmpia română în epoca lui Mircea cel Bătrîn*. București 1972.
- Crișan I. H. 1969 – Crișan I. H., *Ceramica daco-getică*. București 1969.
- Die Daker 1980 – Die Daker. *Archäologie in Rumänien. Ausstellungskatalog*. Mainz 1980.
- Domaradski M. 1983 – Domaradski M., *Kelti i Traki*. Izkustvo 4, 1983, 37-42.
- Domăneanțu C. 1993 – Domăneanțu C., *Un sanctuaire hellénistique du site de Nuntași II (comm. d'Istria, dép. de Constanța)*. Dacia 37, 1993, 59-78.
- Drăguț V. 1982 – Drăguț V., *Arta românească. Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renaștere, Baroc*. Vol. 1, București 1982.
- Dumitrescu V. 1934 – Dumitrescu V., *Un vase délien d'importation trouvé près de Fundeni*. În volumul: *În Memoria lui Vasile Pârvan*. București 1934, 121-125.
- Dumitrescu V. 1993 – Dumitrescu V., *Oameni și cioburi. Contribuții la istoria contemporană a arheologiei românești. Cultură și civilizație la Dunarea de Jos 11*. Calărași 1993.
- Finkielstejn G. 2001 – Finkielstejn G., *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens de 270 à 108 av. J.-C. environ*. BAR NS 990, 2001.
- Gramatopol M., Poenaru-Bordea G. 1969 – Gramatopol M., Poenaru-Bordea G., *Amphoric Stamps from Callatis and South Dobrođa*. Dacia 13, 1969, 127-282.
- Hänsel B. 1974 – Hänsel B., *Zur Chronologie des 7. Bis 5. Jahrhunderts v.Chr. im Hinterland von Odessos an der westlichen Schwarzmeerküste*. Prähistorische Zeitschrift 49, 2, 1974, 193-217.
- Iliri și daci 1972 – Daicovicu H., Garašanin D., Glodariu I., Popović L., Vasić M., Vlăsa N., *Iliri și daci. Illyriens et Daces* (catalog de expoziție). Cluj-București 1972.
- Iosifaru M. 2003 – Iosifaru M., *Ceramica șampilată din județul Vâlcea*. Studii Vălcene 8, 2003, 36-41.
- Kappel I. 1969 – Kappel I., *Die Graphittonkeramik von Manching*. În: *Die Ausgrabungen in Manching 2*, 1969.
- Kirișescu C. 1922 – Kirișescu C., *Istoria Războiului pentru întregirea României*. 1916-1919. Vol. 1, București 1922.
- Kotigoroško V. 1995 – Kotigoroško V., *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n. - IV e.n. (Perioada La Tène și romană)*. București 1995.
- Lazarova S., Paunova V. 2003 – Lazarova S., Paunova V., *A Late Iron Age Grave from the Village of Kolyost in Central North Bulgaria*. Archaeologia Bulgarica 7, 1, 2003, 45-58.
- Leahu V. 1966 – Leahu V., *Cultura Tei*. București 1966.
- Mateescu C. N., Babeș M. 1968 – Mateescu C. N., Babeș M., *Cercetări arheologice și săpături de salvare la Fintinele*. SCIV 19, 2, 1968, 283-291.
- Matei M. D. 1979 – Matei M. D., *Cercetarea arheologică a satului medieval românesc în secolele XII-XIV: realizări, perspective, sarcini*. SCIVA 30, 3, 1979, 411-425.
- Măndescu D. 2000 – Măndescu D., *Fibula de schemă tracică – noi puncte de vedere*. SCIVA 51, 1-2, 2000, 71-92.
- Mitrea B. 1965 – Mitrea B., *Monede antice și feudale descoperite la Zimnicea*. SCIV 16, 2, 1965, 239-260.
- Moscalu E. 1983 – Moscalu E., *Ceramica traco-getică*. București 1983.
- Moscalu E., Beda C. 1979 – Moscalu E., Beda C., *Noi cetăți traco-getice*. Cercetări Arheologice 3, 1979, 361-373.
- Nestor I. 1933 – Nestor I., *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*. Bericht RGK 22, 1933.
- Nestor I. 1949 – Nestor I., *Săpăturile arheologice de la Zimnicea, jud. Teleorman*. Studii 2, 1949, 116-125.
- Nestor I. 1950 – Nestor I., *Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea*. SCIV 1, 2, 1950, 93-120.
- Oliver A. 1977 – Oliver A., *Silver for the Gods. 800 Years of Greek and Roman Silver*. Toledo-Ohio 1977.
- Pârvan V. 1926 – Pârvan V., *Getica. O protoistorie a Daciei*. București 1926.

- PetersÉ. F. 1975 – Peters É. F., *Angaben zum römertzeitlichen Fortleben der keltischen Plastik in Pannonien*. Alba Regia, 14, 1975, 225-234.
- Popov R. 1929 – Popov R., *Novootkriti pametnici ot zeldizenata epoha v Bălgarija*. Izvestija na Bălgarskij Arheologičeskija Institut Sofia 5, 1928-1929 (1929), 273-290.
- Rotroff S. I. 1982 – Rotroff S. I., *Hellenistic Pottery. Athenian and Imported moldmade Bowls*. The Athenian Agora 22, Princeton 1982.
- Șirbu V. 1993 – Șirbu V., *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea getodacilor*. Galați 1993.
- Șirbu V., Rustoiu A. 1999 – Șirbu V., Rustoiu A., *Découvertes funéraires géro-daces du sud-ouest de la Roumanie*. În vol.: *Le Djerdap/Les Portes de Fer à la deuxième moitié de premier millenaire av. J. Ch. Jusqu'aux Guerres Daciques*. Kolloquium in Kladovo-Drobeta-Turnu Severin. Belgrad 1999, 77-91.
- Spănu D. 2004 – Spănu D., *Un mormânt de epoca târzie Latène de la Dubova*. SCIVA 52-53, 2001-2002 (2004), 83-132.
- Spănu D., Trohani G. 2003 – Spănu D., Trohani G., Zimnicea, jud. Teleorman. În: *Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2002*. București 2003, 347-348, nr. 224.
- Șandor Chicideanu M. 2003 – Șandor Chicideanu M., *Cultura Țuto Brdo – Gârta Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunarea Mijlocie și Inferioară*. Cluj 2003.
- Teodosiev N., Torbov N. 1995 – Teodosiev N., Torbov N., *Trakijski mogili ot kăsnolenistickata epoha pri Tărnava, Beloslatsinsko*. Izvestija na Muzejite v Severnozapanadna Bălgaria 23, 1995, 11-58.
- Thompson H. A. 1934 – Thompson H. A., *Two Centuries of Hellenistic Pottery*. Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens. Vol. III, nr. 4, 1934, 311-480.
- Tudor D. 1967 – Tudor D., *Amforele grecești ștampilate în Moldova, Muntenia și Oltenia*. Arheologia Moldovei 5, 1967, 37-80.
- Vulpe A., Gheorghijă M. 1976 – Vulpe A., Gheorghijă M., *Bols à reliefs de Popești*. Daica 20, 1976, 167-198.
- Vulpe R. 1966 – Vulpe R., *Așezări getice din Muntenia*. București 1966.
- Vulpe R., Dunăreanu-Vulpe E. 1924 – Vulpe R., Dunăreanu-Vulpe E., *Les fouilles de Tinosul*. Dacia 1, 1924, 166-223.
- Waldhauser J. 1992 – Waldhauser J., *Keltische Distributionssysteme von Graphittonkeramik und die Ausbeutung der Graphitlagerstätten während der Fortgeschrittenen Latènezeit*. Archäologisches Korrespondenzblatt 22, 3, 1992, 377-392.
- Wozniak Z. 1974 – Wozniak Z., *Wschodnie pogranicze kultury latenskiej*. Wrocław 1974.
- Zaharia E. 1967 – Zaharia E., *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și Istoria perioadel de formare a poporului român*. București 1967.
- Zirra V. 1971a – Zirra V., *Beiträge zur Kenntnis des keltischen Latène in Rumänien*. Dacia 15, 1971, 171-238.
- Zirra V. 1971b – Zirra V., *Stand der Forschung der keltischen Spätlatènezeit in Rumänien*. Archeologičeskí rozhledy 23, 5, 1971, 529-547.
- Zirra V. 1975 – Zirra V., *Influence des geto-daces et de leurs voisins sur l'habitat celtique de Transylvanie*. Alba Regia, 14, 1975, 47-64.
- Zirra V. V. 2000 – Zirra V. V., *Bemerkungen zu den thrako-getischen Fibeln*. Dacia 40-42, 1996-1998 (2000), 29-53.

DIE GRABUNGSKAMPAGNE ZIMNICEA 1924 – RESTITUIERTE MITTEILUNGEN *Zusammenfassung*

Über die ersten systematischen, von Ion Andrieșescu geleiteten Grabungen am dem Jahre 1924 an der Fundstelle "Cetate" von Zimnicea, findet man in der Literatur nur spärliche, geringe und disparate Informationen (Anm. 4-7). Das Wiederfinden des Grabungstagebuches der Mitglieder des Teams aus dem Jahre 1924 war der Anlass dieses Beitrages.

Die reichsten Aufzeichnungen der Grabung aus dem Jahre 1924 wurden von Vladimir Dumitrescu (14 Tage) gefolgt von Ion Andrieșescu (10 Tage) und, endlich, von Vasile Christescu (nur 4 Tage) gesichert. In den vom ersten und letzten dokumentierten Seiten (beide damals noch Studenten), lässt sich eine besondere Aufmerksamkeit für die detaillierte Beschreibung der in der Grabung geborgten Funde erkennen. Im Gegenteil dazu, sind die Notizen Professors Ion Andrieșescu viel spärlicher als die seiner Studenten.

Aufgrund der Informationen des Tagebuches, aber auch ausgehend von den Ergebnissen meiner Grabungen aus dem Jahre 2001 (Abb. 5), konnten Lokalisierung, Orientierung und der Ausmass der Grabungen aus dem Jahre 1924 ungefähr bestimmt werden (Abb. 4). Sie bestanden aus einem kleinen stratigraphischen, nicht lokalisierten Schnitt (2/20 m) und dem Anlegen einer grossen Oberfläche (A) von 20/40 m, von der vollständig (bis ungefähr -2,65 m) das nordöstliche Viertel (Oberfläche B: 10/20 m) erforscht wurde. Gleichfalls wurden nach NW, N und NO weitere vier Schnitte angelegt und erforscht (mit wahrscheinlichen Dimensionen von 2/16 m). Zweck dieser Schnitte war das Durchschneiden der höheren Stellen am Rand der Fundstelle, die irrtümlicher Weise als Befestigungsanlagen gedeutet wurden.

Im allgemeinen haben die Forschungen aus dem Jahre 1924 auf der "Cetate" ("Burg") von Zimnicea, Spuren einer dichten latènezeitlicher Besiedlung belegt, in der handwerkerliche Tätigkeiten aber auch Handel, suggestiv in diesem Sinne die zahlreichen hellenistischen Importe, betrieben wurden. Hervorgehoben werden soll die Anwesenheit und zwar in allen ausgegrabenen Schichten (einschliesslich im unteren Teil der Stratigraphie!) der hellenistischen Amphoren (Abb. 7). Aufgrund der im Jahre 1924 geborgenen chronologischen Indikatoren, kann der Anfang der Besiedlung auf der Fundstelle "Cetate" von Zimnicea, in die zweite Hälfte des 4. Jahrhunderts v. Chr. angesetzt werden. Die Zerstörung der ersten latènezeitlichen Schicht von manchen spätbronzezeitlichen Grabfunden ist nicht auszuschliessen, doch sind die Daten aus dem Tagebuch nicht ausreichend ausdrucksvoll in dieser Beziehung (an der Basis der Stratigraphie wird ein "Zwillinggefäss" erwähnt, möglicherweise ein Doppelgefäss mit Parallelen in den Gârla Mare und Tei Kulturen.). Für die Fortsetzung der Besiedlung im 3. Jahrhundert v. Chr. (sogar in seiner zweiten Hälfte) sind gestempelte Amphoren aus Sinope und ein hellenistischer importierter *kantharos* ausdrucksvoll (Abb. 6/12). Zu den weniger ausdrucksvollen aber nicht weniger expressiven Datierungselementen für das 4. und 3. Jahrhundert v. Chr., sollen einheimische *pythoi* (z. B. Abb. 9/ 1) erwähnt werden, die mit der Laufzeit der thrakischen Fibeln synchronisiert werden können.

Ein Stempel aus Rhodos, das Bruchstücke einem gläsernen Becher und einheimische Pokale mit Reliefverzierung sind chronologische Indikatoren, welche die Besiedlung der Fundstelle "Cetate" am Ausgang des 2. Jahrhunderts und in der ersten Hälfte des 1. Jahrhunderts v. Chr. belegen. Diese späten chronologischen Indikatoren können noch eventuell mit einer "grossen eisernen Fibel" (vielleicht von Latène C/D? Schema) oder mit einem möglichen, krummen Dolchgriff ("sica") ergänzt werden. Endlich soll hervorgehoben werden, dass schon im Jahre 1924 mittelalterliche glasierte Keramikbruchstücke der mittelalterlichen Besiedlung des 14. - 16. Jahrhunderts identifiziert wurden (Abb. 8).